

Liggær lik a wighwalli ærræt ok undæt.
EXISTENTIALKONSTRUKTIONEN
I FORNSVENSKAN

En undersökning av de äldsta existentiella satsstrukturerna
i det svenska skriftspråket.

Licentiatavhandling
Nordisk filologi
Turun yliopisto
Maj 1995
Minna Varho

TURUN YLIOPISTO

Pohjoismainen filologia

VARHO, MINNA: Liggær lik a wighwalli ærræt ok undæt. Muinaisruotsin eksistentiaalilause. Tutkimus ruotsin kirjakielen vanhimmista eksistentiaalisista lauserakenteista.

Lisensiaatintutkimus, 190 s., 7 liitesivua

Pohjoismainen filologia

Toukokuu 1995

Tutkimus käsittelee ruotsin kirjakielen vanhinta vaihetta, ns. muinaisruotsin kautta (n.v.1225–1526).

Diakronisen tarkastelun lähtökohtana on nykyruotsin eksistentiaalilause. Eksistentiaalilauseen tehtävä on liittää lauseen subjekti osaksi tekstin informatorakennetta ja syntaksia. Tällaiselle subjektille on tunnusomaista, että se on spesiekseltään indefiniittinen ja usein myös lausepositioltaan poikkeava.

Tutkimuksessa selvitetään eräiden eksistentiaalilauseelle tunnusomaisten merkitsimien ilmaantumista kieleen ja näiden vakiintumista kieliopillisiksi kategorioiksi. Indefiniittisyyden ilmaisemisessa keskeisiä merkitsimiä ovat epämääräinen artikkeli, muodollinen subjekti ja sanajärjestys.

Nykyruotsissa subjektin tunnettuus/tuntemattomuus (spesies) ilmaistaan pääsääntöisesti määräisen ja epämääräisen artikkelin keinoin. Vanhemmassa muinaiaruotsissa (1225–1375) nykyisen kaltaista artikkelivastakohtaa ei ole, joten sen on turvauduttava muihin ilmaismuihin. Tutkimuksessa selvitetään, miten ja missä vaiheessa epämääräinen artikkeli ilmaantui osaksi indefiniittistä subjektia ja mitä muita vastaavia epämääräistäviä keinoja käytettiin.

Muodollisen *det*-aineksen vakiintuminen sijoittuu uudemman muinaiaruotsin aikaan (1375–1526). Se on läheisessä yhteydessä sanajärjestyksen ilmiöihin; muodollinen subjekti korvasi aiemmin produktiivisia sanajärjestysmalleja, esim. ns. naken inversion -tyypin eli predikaattialkuisen väitelauseen. Muodollisen subjektin tehtäväksi tuli viivyttää epämääräistä subjektia konventionaalisen tutusta uuteen informaatioon etenemisen mukaisesti. Näiden lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan verbi-inkongruenssin mahdollista epämääräistävää vaikutusta.

Monet muinaiaruotsin teksteistä ovat käännöksiä latinasta ja saksasta. Siksi transferenssin vaikutusta ko. kieliopillisten kategorioiden synnyssä voidaan pitää mahdollisena, jopa todennäköisenä.

Tutkimus perustuu 3 382 muinaiaruotsin eksistentiaalilauseeseen aineistoon, joka edustaa kolmea tyylilajia: uskonnollinen proosa, maallinen proosa ja runomittainen kirjallisuus. Tutkimus etenee yhtäältä vertaamalla näitä toisiinsa ja toisaalta vertaamalla vanhemman ja uudemman muinaiaruotsin eksistentiaalilauseita keskenään.

INNEHÅLL

FÖRTECKNING ÖVER SCHEMAN OCH TABELLER	4
INLEDNING	6
1. Existentialkonstruktionen i nusvenskan	7
1.1. Normalsatsen som jämförelsepunkt	8
1.1.1. Den syntaktiska strukturen	8
1.1.2. Informationsstrukturen	10
2. Konstituentstrukturen i existentialkonstruktionen	11
2.1. Den syntaktiska strukturen	11
2.1.1. Subjekt	11
2.1.1.1. Det formella subjektet	12
2.1.1.2. Det egentliga subjektet	13
2.1.1.2.1. Position	13
2.1.1.2.2. Status som subjekt	14
2.1.1.3. Det egentliga subjektet vs det grammatiska subjektet	16
2.1.2. Predikat	18
2.1.3. Adverbial	19
2.1.4. Indirekt objekt	21
2.2. Informationsstrukturen	21
2.2.1. (O)bestämndhet och (in)definithet	22
3. Typindelning	28
4. Tidigare forskning	29
4.1. Äldre grammatiker	29
4.1.1. Gustaf Cederschiöld	29
4.1.2. Emil Olson	29
4.1.3. Erik Wellander	30
4.1.4. Ragnar Ljunggren	31
4.1.5. Isak Wallin	32
4.1.6. Elias Wessen	34
4.2. Modern forskning	37
5. Disposition	38
5.1. Undersökningens syfte och hypoteser	38
5.2. Material	40
5.2.1. Excerperingsprinciper	42
5.2.2. Termer och begrepp i satsanalysen	43
5.3. Metod	45

DEL I

EXISTENTIALKONSTRUKTIONEN I ÄLDRE FORNSVENSKAN

1.	Indefinitet i äldre fornsvenskan	46
2.	Orientering i den äldre fornsvenska språkanalysen	47
3.	Existentialsatsen i de äldre fornsvenska texterna	48
3.1.	Religiös prosalitteratur	48
3.1.1.	Birgitta-autograferna (Birg.-aut.)	49
3.1.2.	Codex Bureanus (Bu)	51
3.1.3.	Pentateukparafrasen (MB 1)	60
3.1.3.1.	Iakttagelser angående existentialsatsstrukturen i 1A och 1B	72
3.2.	Profan prosalitteratur	73
3.2.1.	Laglitteratur . . . . . (FrÄVgL, ÄVgL, YVgL ÖgL, FrÖgL, UL, SdmL, VmL, SmLKB, BjR, HL, DL)	73
3.3.	Poetisk litteratur	85
3.3.1.	Eufemiavisorna (Euf)	86
3.3.2.	Erikskrönikan (EK)	94
3.4.	Adverbial	100
3.5.	Verb	106
3.6.	Indirekt objekt	110
3.7.	Negation	111
4.	Inhemsk vs översatt litteratur	112
5.	Sammanfattande diskussion av DEL I	115
5.1.	Existentialsatsmarkering i äldre fornsvenskan	115
5.1.1.	Ordföljd	116
5.1.2.	Obestämdhet och artikelbruk	116
5.1.3.	Verbinkongruens	118
5.1.4.	Formellt subjekt	118
5.2.	Existentialsatsnormen i äldre fornsvenskan	119

DEL II

MOT DEN NUSVENSKA EXISTENTIALKONSTRUKTIONEN - UTVECKLINGSDRAG I YNGRE FORNSVENSKAN

1.	Markörernas genrevis utveckling	121
1.1.	Religiös prosalitteratur	121
1.1.1.	Ordföljd	122
1.1.2.	Obestämdhet och artikelbruk	123
1.1.3.	Verbinkongruens	131
1.1.4.	Formellt subjekt	132
1.2.	Profan prosalitteratur	134
1.2.1.	Ordföljd	135
1.2.2.	Obestämdhet och artikelbruk	135
1.2.3.	Verbinkongruens	143
1.2.4.	Formellt subjekt	144
1.3.	Poetisk litteratur	145
1.3.1.	Ordföljd	146
1.3.2.	Obestämdhet och artikelbruk	146
1.3.3.	Verbinkongruens	152
1.3.4.	Formellt subjekt	153
2.	Adverbial	154
3.	Verb	157
4.	Kontrastering mellan parallella handskrifter	161
4.1.	Sju vise mästare (A, B och C)	161
4.2.	Karl Magnus -sagan (D4 och Ask)	165
5.	Sammanfattande diskussion av DEL II	168
5.1.	Existentialsatsmarkering i yngre fornsvenskan	168
5.2.	Existentialsatsnormen i yngre fornsvenskan	170
6.	Sammanfattning	171
6.1.	Hypotesernas hållbarhet	174
	Litteraturförteckning	176
	Förkortningar	182
	Bilaga: excerperad litteratur	184

FÖRTECKNING ÖVER SCHEMAN OCH TABELLER

Existentialkonstruktionen i nusvenskan

Schema 1.	Positionell variation i svenska normalsatser	9
Schema 2.	Placeringen av de olika subjektskategorierna i existentialsatsen	17
Schema 3.	Existentialsatsens struktur i nusvenskan	29

DEL: Existentialkonstruktionen i äldre fornsvenskan

Religiös prosalitteratur

Tabell 1.	Subjektets struktur och ordföljd i Birgitta-autograferna	50
Tabell 2.	Ordföljden i Bu	51
Tabell 3.	Obestämd artikel och ordföljd i Bu	54
Tabell 4.	De artikellösa singulara subjekten i Bu	55
Tabell 5.	De plurala subjekten i Bu	57
Tabell 6.	Ordföljden i MB 1	61
Tabell 7.	Ordföljdsvariation hos de ommarkerade singulara subjekten i MB 1	61
Tabell 8.	De artikelförsedda subjekten i MB 1	62
Tabell 9.	Subjekten i de övriga singulara existentialsatserna	63
Tabell 10.	De plurala subjekten i MB 1	66
Tabell 11.	Verbinkongruens i MB 1	69

Laglitteratur

Tabell 12.	Existentialsatserna i laglitteratur	74
Tabell 13.	Ordföljdsvariation i lagspråket	75
Tabell 14.	Fördelningen av olika subjektsfraser i de sg. existentialsatserna och deras ordföljd	78
Tabell 15.	De plurala subjekten i lagarna	81
Tabell 16.	Verbinkongruens i lagtexterna	83

Poetisk litteratur

Tabell 17.	Existentialsatserna i poetisk litteratur	86
Tabell 18.	Ordföljden i Euf	86
Tabell 19.	Förhållandet mellan artikelförsedda subjekt och ordföljd i Euf	87
Tabell 20.	De artikellösa singulara subjekten i Euf	88
Tabell 21.	De plurala obestämda subjekten i Euf	90
Tabell 22.	Verbinkongruens i Euf	92
Tabell 23.	Ordföljden i EK	94
Tabell 24.	Artikelsubjekten i EK	94
Tabell 25.	De övriga singulara subjekten i EK	95
Tabell 26.	De plurala subjekten i EK	97
Tabell 27.	Verbinkongruens i EK	98
Tabell 28.	Antalet adverbial i de ä. fsv. existentialsatserna	100
Tabell 29.	Adverbiell variation i de ä. fsv. stilarterna	101

Tabell 30.	Ordföljden i de adverbialförsedda existentialsatserna	102
Tabell 31.	Hjälppverben i de ä. fsv. existentialsatserna	108
Tabell 32.	Placeringen av indirekta objekt	110
Tabell 33.	De fyra obestämdhetsmarkörerna i inhemsk och översatt litteratur	113
Tabell 34.	Ordföljd	116
Tabell 35.	De olika subjekten	117
Tabell 36.	Förhållandet mellan subjekt och ordföljd	118
Tabell 37.	Verbinkongruens	118
Tabell 38.	Formellt subjekt	119

*DEL II: Mot den nusvenska existentialkonstruktionen
- utvecklingsdrag i yngre fornsvenskan*

Religiös prosalitteratur

Tabell 39.	Ordföljden i de y. fsv. existentialsatserna	122
Tabell 40.	Artikelbruket i den religiösa litteraturen	124
Tabell 41.	Förhållandet mellan artikelförsedda och artikellösa fall hos subjekt med adjektivattribut i ä. och y. fsv.	125
Tabell 42.	De icke artikelförsedda subjekten	126
Tabell 43.	De numeriska plurala subjekten	128
Tabell 44.	De övriga plurala subjekten	129
Tabell 45.	Ordföljden i religiös prosa	131
Tabell 46.	Bruket av formella subjekt i de religiösa texterna	132

Profan prosalitteratur

Tabell 47.	Ordföljden i profan prosa	135
Tabell 48.	Artikelsubjekten	136
Tabell 49.	De övriga singulara subjekten	137
Tabell 50.	De plurala subjekten	141
Tabell 51.	Verbinkongruens	143
Tabell 52.	Formellt subjekt	145

Poetisk litteratur

Tabell 53.	Ordföljden i poesi	146
Tabell 54.	Artikelsubjekten i de poetiska texterna	147
Tabell 55.	De övriga singulara subjekten	148
Tabell 56.	De plurala subjekten	150
Tabell 57.	Verbinkongruens	152
Tabell 58.	Formellt subjekt	153
Tabell 59.	Adverbialen i det y.fsv. materialet	154
Tabell 60.	Adverbiell variation i stilarterna i y.fsv.	154
Tabell 61.	Ordföljden i de adverbial försedda existentialsatserna i y.fsv	155
Tabell 62.	Hjälppverben i de y.fsv. existentialsatserna	159
Tabell 63.	Förekomsten av de fyra markörerna i ä. och y. fsv.	168

INLEDNING

Den föreliggande licentiatavhandlingen är ett studium i historisk textlingvistik. Syftet är att ge en diakronisk-syntaktisk beskrivning av en konstruktion, som i modern svenska bär namnet *existentialkonstruktion* eller *existentialsats*. Tidsmässigt omfattar undersökningen den fornsvenska perioden mellan åren 1225 och 1526 med huvudvikten på äldre fornsvenskan (1225-1375). Existentialsatsens centrala drag under den perioden kommer att jämföras med den yngre fornsvenska tiden, som fortsätter ända tili den svenska översättningen av Nya Testamentet år 1526.

Arbetet är indelat i tre avdelningar. Den första definierar den nusvenska existentialsatsen genom att fokusera de olika konstituenternas syntax och plats i informationshierarkin. Samtidigt får man en uppfattning om det språkliga tillstånd, vilket undersökningen utgår ifrån. Här närmas satstypen även via en tillbakablick på äldre undersökningar.

Den analytiska beskrivningen av äldre fornsvenska existentialsatser äger rum i den andra delen. Syftet är att beskriva variation mellan tre äldre fornsvenska stilarter; religiös och profan prosa samt poetisk litteratur. Huvudvikten kommer att läggas på de olika konstituenternas förhållande tili det egentliga subjektet och själva subjektets struktur. Som resultat av denna analys kommer att framställas de olika existentiella strukturerna i äldre fornsvenskan. Denna del är den mest centrala i arbetet.

Efter att ha kartlagt de typiska dragen under äldre fornsvenskan går den fortsatta analysen i den tredje delen ut på att följa deras vidareutveckling i yngre fornsvenskan. Arbetet i sin helhet utgår från företeelser *inom* svenskan och begränsar sig till att beskriva dem, men dessutom ges även en kort översikt över eventuell transferens från främmande språk.

Analysen av existentialsatser baserar sig på en fornspråklig korpus på 3382 satsbelägg.

Den svenska existentialsatsen har hittills saknat en historisk beskrivning. Det föreliggande arbetet tar itu med den äldsta perioden av det svenska skriftspråkets nära 800-åriga förflutna. På detta sätt kan man bringa ljus över de tidigaste existentiella strukturerna för denna i nuspråket högfrekventa konstruktionstyp.

1. Existentialkonstruktionen i nusvenskan

Utgångspunkten i detta arbete är textstrukturell, vilket innebär två samverkande synvinklar: satsens syntaktiska struktur och textens informationsstruktur. Dikotomin bygger på det faktumet, att den syntaktiska strukturen inte ensam avgör om en text är korrekt eller inte; de grammatiska reglerna verkar alltid endast inom en sats. En välformad text däremot förutsätter även en sammanhängande informationsstruktur, en texts struktur, som upprätthåller balansen mellan kända och nya referenter.

Textens struktur sorterar under syntaxens regler. Detta förhållande mellan satssyntax och textstruktur samordnar Gunnel Källgren (1979) med en avhängighet mellan syntaktiska respektive semantiska textdrag: ”Egenskapen textualitet, dvs. att vara välformad, sammanhängande text, är inte ett resultat av att det förekommer en viss mängd syntaktiska textdrag. I praktiken förekommer dessa fenomen - textualitet och syntaktiska textdrag - nästan alltid tillsammans och är klart avhängiga av varandra. (a.a., 39)” Avhängigheten beror på att de semantiska textdragen, alltså informationsstrukturen, opererar inom ramen för de syntaktiska variationsmöjligheterna.

På grundval av informationsstrukturen kan svenskans satser indelas i två huvudtyper, normalsatser och existentialsatser. Inom den senare typen kan man vidare skilja mellan markerade och omarkerade existentialsatser. De förra är markerade med ett formellt subjekt, medan det saknas i de omarkerade.

Det är olika referenter som upplevs som nya respektive givna i normalsatser och existentialsatser, men ofta skiljer de sig åt även syntaktiskt. Detta är emellertid inte ett definitivt krav; den syntaktiska strukturen kan inte ensam avgöra om en sats är en normalsats (A) eller en existentialsats (B).

Normalsats A.	Den svarta katten sitter på trappan.
Existentialsats B.	1. En svart katt sitter på trappan. 2. Det sitter en svart katt på trappan.

Syntaktiskt sett är normalsatsen A och existentialsatsen B1 identiska. Därför måste den uppenbara skillnaden sökas i den andra komponenten, informationsstrukturen. Därigenom får vi veta att subjektet i normalsatsen A är bestämt och har en given referens bakåt i samma text, medan subjektet i existentialsatserna utgörs av en icke tidigare omtalad konstituent som behöver presenteras. Samspelet mellan syntax och informationsstruktur är av stor vikt när man dryftar frågan rörande subjektets indefinitet respektive definitet. Utgick man enbart

från syntaxens område skulle existentialsatserna med en normalsatsaktig syntaktisk struktur (B1) definieras som normalsatser. Därför måste man genom informationsstrukturen ”kontrollera” till vilkendera satstgruppen de verkligen hör. Ett sammanfall i informationsstrukturen är sålunda mer avgörande än en syntaktisk likhet. Risker för missförstånd är inte lika stora hos markerade existentialsatser (B2); förutom informationsstrukturen avviker även den syntaktiska strukturen från A.

För att underlätta en fortsatt analys av existentialsatserna framlägger jag här först en inledning till syntaxen i gruppen normalsatser, som baserar sig på den diderichsenska positionsmodellen (Diderichsen 1946)¹. Modellen lämpar sig väl för syntaxbeskrivning i språk med fastare ordföljd, eftersom den ger en explicit bild av varje leds lineära ställning eller eventuellt alternativa ställningar enligt dess satsdelsfunktion.

1.1. Normalsatsen som jämförelsepunkt

1.1.1. Den syntaktiska strukturen

I normalsatser utgör subjektet en tydligt definierbar och avgränsningsbar kategori, som är försedd med några grammatiska markörer. Positionellt innebär detta subjektets placering i fundamentet före det finita verbet eller vid omvänd ordföljd direkt efter finitet i mittfältet (Thorell 1982, 200). Konstituenten i förfältet kan i princip vara vilket led som helst, oftast fylls det av subjekt eller adverbial. I rak ordföljd står subjektetsplatsen efter finitet alltid tom; den kan inte förses med något annat led.

Subjektet sammanfaller ofta med känd information². Subjektet behöver inte presenteras, dess information tas för givet, medan uppmärksamheten fästes vid någon annan konstituent än subjektet. I lineär text syns detta som subjektets bestämda form och svagare betoning än vad den nya informationen har. Även rak ordföljd förstärker känslan av ett givet subjekt.

Tillsammans med satsens predikat utgör subjektet ett nexusförhållande. Thorell definierar nexus på följande sätt: ”det syntagm som kallas nexus består av två led, nämligen ett nominalt (substantiv eller pronomen) som subjekt och ett verbalt (verb eller verbfras) som predikat (Thorell 1982, 14)”. Av dessa två är det finita

1 Diderichsens grammatik handlar om danskan. En ingående beskrivning av modellen i svenskan finns i Olof Thorells *Svensk grammatik* (1982), s.226-.

2 Om avvikelserna se normalsatsens informationsstruktur nedan.

verbet stabilare än subjektet: dess vanliga plats är i mittfältet. Finitet kan fundamenteras genom att inskjuta ett s.k. proverb för att uppfylla verbets vanliga plats (se 6. ex. i schemat nedan). Annars kan det finita verbet förflyttas varken framåt eller bakåt. Infinita verbformer placeras i den första sektorn i slutfältet.

Förutom till subjektet har finitverbet en annan anknytning till satsens eventuella komplement; predikativ, objekt och adverbial. Deras normala plats är i slutfältet. Objekt och predikativ brukar stå före adverbialled, men en motsatt ordning är också möjlig. Adverbialets mittfältsplacering gäller vanligen rörliga eller allmänna satsadverbial t.ex. *otvivelaktigt, emellertid, alltså, kanske, nämligen*. Om det förutom dessa förekommer t.ex. rums- eller tidsadverbial står de oftast före satsadverbial. Även ett negerat objekt står i mittfältet och fungerar sålunda som ett negerat adverbial. Om en transitiv sats passiveras blir objektet denna sats subjekt. Vid inverterad ordföljd kan predikativ, objekt och adverbial med vissa restriktioner stå i fundamentet. (Thorell a.a., 226-232)

I bisatser motsvaras förfältet av ett inledarfält, vilket förses med konjunktioner, pronomen, adverb eller lämnas tomt. Mittfältet har här plats för samma konstituenten som i huvudsatsen, men i annan ordning. Subjektet står alltid främst, varför bisatsen bara kan ha rak ordföljd. Efter subjektet finns plats för adverbial och predikativ samt negerade objekt. Sist i mittfältet står finitet. Slutfältet är identiskt med huvudsatsen. (Thorell a.a., 234-238)

FÖRFÄLT	MITTFÄLT			SLUTFÄLT		
FUNDAMENT	V	S	A	V ₁	S ₁	A ₁
Alla	skall	-	-	komma	-	i tid
Flickan i fönstret	är	-	-	-	min kusin	-
Den enda pojken i klassen	är	Pelle	-	-	-	-
De	kommer	-	säkert	-	-	i morgon
Forskningsgruppen	presenterade	-	slutligen	-	sina resultat	efter tre års arbete
Sjunger	gör	han	-	-	-	varje dag
Blanketten	ifylldes	-	-	-	-	av den sökande
Min katt	blev	-	-	-	överkörd	i morse

Schema 1. Positionell variation i svenska normalsatser

1.1.2. Informationsstrukturen

I informativt hänseende innebär en mening en kompakt motsättning mellan två samverkande faktorer:

genom referensförhållanden är den bunden till det som har meddelats i föregående meningar och antas vara känt för läsaren, och å andra sidan mottar den ny information. Organiseringen av det kända och det nya utgör meningens och hela textens informationsstruktur. Vid sidan av informationsstrukturen finns det två andra textuella komponenter som påverkar satsernas utseende, nämligen kohesion och textstrategi. Kohesion innebär ett sambandsnät mellan textens olika meningar; för att informationen skall nå fram, måste varje mening knytas till en eller flera andra meningar i samma text. Med textstrategi för sin del anses textens syfte och kommunikativa funktion, det som textförfattaren vill säga med texten och hur han vill påverka läsaren. Tillsammans med satsgrammatiken utgör de meningens tvådimensionella struktur: de syntaktiska reglerna fungerar som en fundamental basis, under vilken den textuella komponenten sorterar.

I normalsatser tar en fungerande informationsstruktur sig uttryck i tendensen att placera den kända informationen före den nya. Den nya informationen bygger i dem vanligen på ett definit subjekt; i den övriga satsen meddelas något om subjektets handlande. Detta är det konventionella sättet att organisera information. Allt som oftast innebär detta ett initialställt subjekt med temafunktion, vilket efterföljs av meningens andra konstituenten med ett mindre tematiskt innehåll. Ett satsleds informationsmängd är omvänt proportionell mot dess ställning i satsen; ju högre det placeras desto mindre innehåller det ny information (Häkkinen 1985, 77).

Att fungera som tema är subjektets primära uppgift (Dahl 1974, 17). Sammanfallet är tydligast i lokalitetssatser (satsen nedan). Där är meningens subjekt känt från förut, medan dess handlande och lokalitet är en nyhet för läsaren.

Den svarta katten sitter på trappan.

Sammanfallet mellan tema och subjekt är ofta påfallande, men subjektet uppträder ändå inte undantagslöst i denna egenskap i normalsatsen. Temafunktionen skall uppfattas närmast som en dominerande tendens (Sundman 1980, 236), varför det är skäl att litet närmare se på skillnaderna mellan subjekt och tema. Åtminstone tre uppenbara olikheter finns:

- 1) Subjektvalet är alltid beroende av nexusanknytningen till predikatet; det finita verbet väljer den semantiskt lämpligaste konstituenten till subjektet. Temat däremot begränsas eller styrs inte av predikatsverket.

- 2) Subjektet skall alltid vara markerat antingen med kasusändelse eller placering i satsen, eftersom det är en del av det syntaktiska systemet. Temat behöver inte sådana markörer på grund av att det är ett semantiskt begrepp.
- 3) Temafunktionen är inte en egenskap hos någon enskild satsdel, alltså inte hos en grammatisk konstituent. Därför deltar det inte i syntaktiska operationer likt subjektet (Sundman 1987, 59-62).

Skillnaderna framgår av följande exempel, där tema (T) och subjekt (S) finns markerade.

- (1) Eriksson_S är lärare. Han_{S+T} bor i ett egnahemshus. Han_{S+T} har hustru och tre barn. Förra veckan fick Eriksson_{S+T} en mystisk postförsändelse.
- (2a) Förhandlingarna om EG_S slutade i går. I går_T reste utrikesministern_S till Bryssel.
- (2b) Utrikesministern_S reser mycket utomlands. I går återvände utrikesministern_{S+T} från Bryssel.

I (1) råder ett totalt sammanfall mellan tema och subjekt. Textens enda genomlöpande led är *Eriksson/han*. Exempelen i (2) visar att det i sista hand är kontexten som bestämmer över det respektive förhållandet mellan subjekt och tema. I (2a) berättas det något om *vad som hände i går*, medan (2b) är en utsaga om utrikesministern (Sundman 1987, 60).

2. Konstituentstrukturen i existentialkonstruktionen

2.1. Den syntaktiska strukturen

2.1.1. Subjekt

Begreppet subjekt förefaller i existentialsatser inte lika entydigt som i normalsatser. En existentialsats innehåller nämligen oftast två konstituent, vilka har något av subjekt i sig, ett formellt och ett egentligt subjekt. Beroende på vilken typ av existentialsats det är fråga om sammanfaller antingen det formella eller det egentliga subjektet med ett grammatiskt subjekt.

2.1.1.1. Det formella subjektet

Förekomsten av ett formellt *det* -subjekt kan sägas indela existentialsatserna i två huvudgrupper. De med ett *det* kallas här markerade existentialsatser och de utan ett *det* för omarkerade. Gruppen markerade existentialsatser utgör en allmänt vedertagen kategori, medan de utan det formella subjektet har gett upphov till delade åsikter. Vi börjar här med de markerade satserna.

En existentialsats är ofta försedd med ett formellt subjekt. Det saknar allt betydelseinnehåll och kan sålunda inte ha någon påpekande eller refererande funktion. Dess enda uppgift är att fungera som plats hållare på det förflyttade subjektets plats antingen i fundamentet vid rak ordföljd eller i mittfältet efter finitet vid inverterad ordföljd. Positionellt sammanfaller det sålunda med det grammatiska subjektet. Det är enbart på grund av sin position som det formella *det* kan över huvud taget kallas subjekt.

Det ligger en svart katt på trappan.

På trappan ligger (det) en svart katt.

I kyrkoparken promenerade (det) en äldre dam.

Det finns två stolar i korridoren.

Vid sidan om dörren fanns (det) en bänk.

I positionen efter finitet i mittfältet kan det formella subjektet utelämnas. Då är det oftast fråga om existentialsatser med ett fundamenterat platsadverbial. Vid rak ordföljd kommer strykningen av *det* inte i fråga.

Omarkerade existentialsatser kännetecknas inte av ett formellt subjekt, varför alla språkforskare inte erkänner dem som existentialsatser³. Deras syntaktiska struktur är identisk med normalsatsens, men informationsstrukturen med ett obestämt subjekt är typisk för existentialsatser.

En svart katt ligger på trappan.

En äldre dam promenerade i kyrkoparken.

Två stolar finns i korridoren.

En bänk finns vid sidan om dörren.

³ T.ex. Marketta Sundman kallar dessa för potentiella existentialsatser, men räknar dem inte som egentliga existentialsatser på ett uteblivet formellt subjekt (1980, 108).

I detta arbete betraktas omarkerade satser som existentialsatser. Detta av den anledningen att de utan hinder kan omskrivas som markerade genom att avsubjektiveras och utrustas med ett formellt subjekt (En stol finns i korridoren > Det finns en stol i korridoren). Betydelseinnehållet i dem är så gott som identiskt, trots olikheter i strukturen; båda satserna informerar om en stols existens. De omtalar ett icke förut nämnt föremål i en situation, vilken som sådan spelar en sekundär roll i satsen⁴. I båda satserna är subjektet obestämt och rematiskt. I den omarkerade varianten är ordföljden oförväntad, eftersom tema oftast föregår rema.

En markerad existentialsats går inte att omskrivas som omarkerad ifall dess predikat är någotdera av verben *bliva* eller *vara*. Jämför t.ex. **En solig sommardag var pro Det var en solig sommardag* och **En lång väntan blir pro Det blir en lång väntan*.

2.1.1.2. Det egentliga subjektet

I motsats till det formella subjektet är ett egentligt subjekt ett obligatoriskt satsled i existentialkonstruktionerna. Det är det enda nominalled som kan bilda ett semantiskt nexusförhållande med predikats verbet. Det egentliga subjektets status har förändrats kraftigt i jämförelse med normalsatser, såväl syntaktiskt, morfologiskt som informativt. Den syntaktiska olikheten syns som positionella omorganiseringar inom satsen. Morfologiska egenskaper innebär subjektets obestämda form, som är en följd av dess indefinita betydelse. Formen och betydelsen⁵ tillsammans är faktorerna bakom den tredje förändrade komponenten, den informativa. Ett dylikt subjekt har inte samma aktiva agensfunktion som i normalsatser och det fungerar inte heller som satsens tema. Detta komplicerar subjektets roll i existentialsatsen. Problematiken diskuteras nedan utgående från position, status som subjekt samt obestämdhet och indefinitet.

2.1.1.2.1. Position

Ett subjekt med ny information omtalas gärna efter den kända informationen. Schematiskt innebär detta att det egentliga subjektet i markerade existentialsatser intar den andra positionen i slutfältet. För att kunna fördröja det egentliga

4 Jfr t.ex. Stolen finns i korridoren som skildrar en viss situation och lokaliserar en redan känd stol i den (Sundman 1977, 154). Satsen beskriver situationen i sin helhet utan att fördröja eller införa något nytt, medan existentialsatsen lyfter subjektet till omdömet viktigaste konstituent.

5 När jag talar om obestämdhet syftar jag till subjektets yttre form, medan indefinitet är en egenskap på subjektets betydelsesida.

subjektet inskjuter man ett formellt platshållande *det* till den vanliga subjektsplassen i fundamentet.

I slutfältet står det egentliga subjektet på objektets och predikativets plats och utesluter sålunda förekomsten av dessa i existentialsatserna. I denna position kan det inte sammanfalla med det grammatiska subjektet, som enbart följer normalsatsens subjektspositioner.

En omarkerad existentialsats bevarar det egentliga subjektet i fundamentet. En sådan organisering fungerar syntaktiskt, strukturen är ju densamma som normalsatsens. Kommunikationstekniskt är den inte lika lyckad; den strider mot konventionen att skrida från gammalt till nytt. Ett fundamenterat subjekt sammanfaller med det grammatiska subjektet.

2.1.1.2.2. Status som subjekt

Det egentliga subjektets nya roll har uppfattats varierande; det har förlorat en del av sina subjektaktiga drag, men vad kännetecknar den nya konstituenten? Oftast diskuteras i detta sammanhang dess satsledstillhörighet; skall det tolkas som ett subjekt eller ett objekt? Den samtidiga existensen respektive ”icke-existensen” av ett formellt subjekt verkar inte ha lett till en lika livlig diskussion om dessa två leds inbördes uppställning⁶.

Denna fråga verkar ha relevans utöver språkgruppsgränserna. För engelskans vidkommande beskriver Otto Jespersen (1934) satser av typen “There is/are”: “By putting the weak *there* in the place usually occupied by the subject we as it were hide away the subject and reduce it to an inferior position, because it is indefinite. [...] Whether or not a word like *there* is used to introduce them, the verb precedes the subject, and the latter is hardly treated grammatically like a real subject. (1934, 154-155)” Jespersen säger inte direkt vad han anser denna konstituent representera; han fortsätter sitt resonemang genom att uppta t.ex. danskan och tyskan, vilka har nominalfrasen böjd som ett objekt (a.a., 155-156).

För finskans vidkommande har Kalevi Wiik (1974) tolkat existentialsatser av typen *Pihalla juoksee poikia* (På gården springer det pojkar) utgående från generativ semantik och satsens djup- och ytstruktur. Wiik konstaterar att *poikia* här traditionellt har ansetts vara subjekt, men att en objektstolkning skulle lösa flera problem som är förknippade med existentialsatserna. Den skulle t.ex. ge existentialsatsen en normal ordföljd (*poikia* står på objektets plats) och inkongru-

⁶ I den internationella diskussionen beror detta på att denna grammatiska kategori inte finns i alla språk.

ensen mellan *poikia* och *juoksee* skulle bli irrelevant (objektet kongruerar inte med predikatet i finskan).

Olof Thorell (1982) talar för det egentliga subjektets objektskaraktär i svenskan. Enligt Thorell har satser av typ *Det ligger ett brev på bordet*⁷ uppkommit analogiskt i behov av ett grammatiskt subjekt varvid som mönster har fungerat en personlig konstruktion som *Han lägger ett brev på bordet*. Thorell definierar *ett brev* i den förra satsen som ”ett verbet underordnat led”, som ”kan sägas stå på gränsen mellan subjekt och objekt”. (Thorell 1982, 200-206) Det formella subjektet *det* har endast en formell platshållarroll, men det är ändå det enda ledet som kan kallas subjekt på grund av sin position; ”det är knappast lämpligt att räkna med två subjekt, som varken har en parataktisk eller korrelativ relation till varandra (a.a., 203)”. Enligt detta resonemang fungerar *ett brev som objekt* i den personliga konstruktionen, men *som ett objekt* i den opersonliga konstruktionen.

Även Marketta Sundman (1980) har kommit till den slutsatsen att det egentliga subjektet inte syntaktiskt skall uppfattas som en sats grammatiska subjekt utan snarare som ett objekt eller predikativ (Sundman 1980, 270). Liknande uppfattning finner man hos Fred Karlsson (1980). Enligt Karlsson tolkas dylika NP-konstituenten i traditionell grammatik som funktionella subjekt, men det är uppenbart att de inte uttrycker agentiviskhet (Karlsson 1980, 184).

Samma åsikt delar även Ulf Teleman (1974): ”När det egentliga subjektet är ett indefinit nominal, uppträder det i många avseenden som ett objekt [...] (1974, 43)”. Det formella och egentliga subjektet anser Teleman förutsätta varandras existens: ”för att något ska få klassas som formellt subjekt måste satsen också innehålla ett egentligt subjekt och tvärtom (a.a., 42)”. Subjektskategorin i sin helhet, det traditionella subjektet, kan enligt Teleman inte definieras entydigt utgående från djup- eller ytstruktur. I sitt resonemang ställer han frågan: ”Man kan nu fråga sig vad för slags enhet det traditionella subjektet är, eftersom det uppenbarligen inte är ett djupstrukturellt fenomen och inte heller kan entydigt definieras utifrån ytstrukturen. Det är vår uppfattning att subjektet bör och kan definieras funktionellt, dvs med utgångspunkt i en pragmatisk teori eller textteori (a.a., 40)”.

Problematiken kring subjektet tycks inte kunna lösas tillfredsställande om man utgår enbart från satsschemat; det är klart att ett bakåtflyttat subjekt nödvändigtvis står på något annat ledes plats. Detta syns ännu bättre om ett formellt

⁷ Thorell kallar dessa för opersonliga konstruktioner (Thorell 1982, 202).

subjekt står på subjektets vanliga plats. Enligt min mening är det även här skäl att se på satsens och textens växelverkan och framhäva existentialsatsens primära funktion: att införa nya subjekt. Denna funktion förändrar informationsstrukturen i jämförelse med normalsatsen. Det formella och egentliga subjektet skall inte ses som skilda konstituenten i existentialsatser: det formella står på subjektets plats och uppfyller subjektets syntaktiska krav, medan det egentliga subjektet på grund av sin indefinitet står senare och uppfyller subjektets textuella krav.

Vill man inte kalla det egentliga subjektet för subjekt kan det definieras som ”komplement” till det formella subjektet. Tillsammans utgör de vad jag kallar *ett texts subjekt*. Denna tolkning ger plats för de olika existentialsatserna (markerade/omarkerade, inverterade/raka). Med denna definition delar jag i viss mån den telemanska uppfattningen om ett funktionellt subjekt.

2.1.1.3. Det egentliga subjektet vs det grammatiska subjektet

Ytterligare en kategori i subjektproblematiken, som inte direkt syns i den lineära satsstrukturen på samma sätt som de andra konstituenterna, skall tas upp i detta sammanhang, nämligen det grammatiska subjektet. I normalsatser kan det sägas ingå i satsens egentliga subjekt, vilket sålunda fungerar även som grammatiskt subjekt. Jan Terje Faarlund (1978, 242) beskriver det grammatiska subjektet med fyra moment.⁸

1. Det skall bestå av en nominalfras.
2. Det skall vara semantiskt specialiserat.
3. Det skall utgöra en del av bakgrunden.⁹
4. 4. Det skall vara definit.

Faarlunds definition sammanfaller både syntaktiskt och semantiskt med det egentliga subjektet i normalsatsen. Syntaktiskt innebär benämningen den nominalfras som styr predikatverbets och adjektivens kongruens. Det grammatiska subjektet fungerar som meddelandets utgångspunkt och utgör tillsammans med predikatet ett viktigt syntaktiskt förhållande i meningen, ett s.k. nexusförhållande. (Thorell 1982, 14-15, 200) Detta subjekt är en aktiv handlande (agent); det är ”den som gör något”. Samtidigt fungerar subjektet som ”den som satsen säger något om”, vilket syftar på dess roll som meningens tema. Sålunda är det en representant för både den agentiva och tematiska tendensen hos subjektet. (Sundman 1987, 52) Det viktiga är att det egentliga och grammatiska subjektet i

⁸ Faarlunds uppsats behandlar norskan, men beträffande det grammatiska subjektet kan den tilläpas på svenskan.

⁹ Med detta syftar Faarlund på den presupponerade informationen, meningens tema.

normalsatser sammanfaller även semantiskt, dvs. har samma betydelseinnehåll. Detta betyder att det bär i sig information och har också en innehållslig funktion.

Faarlunds semantiska definition passar perfekt till normalsatserna, men med existentialsatser har den däremot knappast något att göra; utgår man från Faarlunds definition så kan man fråga sig om något grammatiskt subjekt över huvud taget finns i existentialsatserna. Positionen tycks enligt Faarlund vara en sekundär egenskap hos det grammatiska subjektet.

Det egentliga subjektet är inte synonymt med det grammatiska subjektet i existentialsatserna. Samma iakttagelse förekommer redan hos Isak Wallin (1936, 62). I normalsatser kan det grammatiska subjektet stå antingen i fundamentet eller i mittfältet direkt efter det finita verbet. Den konstituent som i existentialsatsen förekommer i dessa positioner är det formella *det*, vilket därför till positionen är att betrakta som grammatiskt. Det egentliga subjektet däremot placeras i markerade existentialsatser i slutfältet, vilket inte är tillåtet för det grammatiska subjektet. Olikheten dem emellan framgår av schemat för den markerade och den subjektiverade satsen:

FÖRFÄLT	MITTFÄLT			SLUTFÄLT		
FUNDAMENT	V	S	A	V ₁	S ₁	A ₁
Det (FS+GSx)	ligger	(GSx)	-	-	en katt (ES)	på trappan
En katt (ES+GS)	ligger	-	-	-	-	på trappan
En katt (ES+GSx)	ligger	det (FS+GSx)	-	-	-	på trappan
På trappan	ligger	det (FS+GS)	-	-	en katt (ES)	-
På trappan	ligger	(GS)	-	-	en katt (ES)	-

Schema 2. Placeringen av de olika subjektstyperna i existentialsatsen

ES = egentligt subjekt, FS = formellt subjekt, GS = grammatiskt subjekt, x = det grammatiska subjektet står antingen i denna subjektstyp eller i satsens andra subjektstyp

Per Linell för sin del definierar det grammatiska subjektet syntaktiskt som ”en konstituent som styr verbets kongruens, står i ett visst kasus (vanligen nominativ, om kasusböjning finns) och förekommer i vissa positioner i satsen” (Linell 1984, 211). Denna definition passar in även på existentialsatserna, eftersom det grammatiska subjektet inte alltid behöver vara semantiskt specialiserat.

Kontrasten mellan det egentliga och det grammatiska subjektet är tydligast i ommarkerade existentialsatser. I dem har det egentliga subjektet fundamentats och

är till positionen grammatiskt. Det behöver ändå inte vara meningens grammatiska subjekt; detta speciellt om ett *det* finns inskjutet i mittfältet.

2.1.2. Predikat

Verbets primära funktion är att meddela subjektets sätt att existera samt koppla ihop subjektet och de eventuella adverbialen. Detta innebär att verbet självt inte till sin betydelse får vara för framträdande, utan det skall uppfattas som ett för satsstrukturen nödvändigt bindeord eller kopula. Vad som anses vara tillräckligt neutralt i varje enskild sats beror främst på de aktuella stilkraven; predikats verbet kan ange även relativ dynamisk existens allt efter vad subjektets art förutsätter. Enligt Thorell (1982, 203) betecknar verben att

- * något existerar, är, blir till¹⁰

Där fanns en blyertsanteckning.

Det blev mörka fotavtryck efter mig på golvet.

I Port Prim inträffade två händelser av icke helt angenäm art.

- * något icke existerar

Vid vår avmarsch från Fort John saknades några bärare.

Dock dödas många människor.

- * något är tillstädes eller rör sig på ett särskilt sätt

På många platser väller hett vatten fram ur berget eller marken.

Nyss kröp ett djur över min hand.

Bredvid kätten kacklade ett trettiotal höns i en provisorisk bur.

Ändå slinker luftströmmar upp i mina byxben.

I jämförelse med subjektet erbjuder predikats verbet mindre problematik i syntaktiskt avseende. Positionellt intar det finita verbet den första positionen i mittfältet, vilken är densamma som i normalsatserna. Består predikatet av hjälpverb och huvudverb skall infinitivet stå först i slutfältet (*Från granngårdarna hade kommit sammanlagt tio man, Inget blod hade strömmat ut, Det måste finnas tre besättningsmän på polarballongen*).

¹⁰ Exempelen är hämtade ur Varho 1992.

Verbet i existentialsatserna skall vara intransitivt; det skall kunna konstrueras utan något objektkomplement. Detta beror på att subjektet i aktiva markerade existentialsatser står på objektsplatsen i slutfältet.

Alltefter predikatets förhållande till satsens nominalfras kan existentialsatserna indelas i två grupper, aktiva och passiva. I aktiva existentialsatser fungerar nominalfrasen som subjekt, i passiva existentialsatser utgör predikatsverbet ett motsvarande semantiskt förhållande med objektfrasen (*Varje år lades ett nytt stycke mark under plogen, Samtidigt tändes en måndfald av strålkastare och projektorer, Det hade aldrig fällts ett träd i denna dal*).

2.1.3. Adverbial¹¹

Adverbialet utgör en väsentlig del av existentialkonstruktionen.¹² Det är nära bundet till subjektet, vars existens det lokaliserar eller preciserar på något annat sätt. Adverbialet är den mest rörliga konstituenten i existentialkonstruktionerna; det kan placeras i vilket av de tre fälten som helst eller uteslutas helt. I slutfältet kan adverbialet stå antingen före eller efter det egentliga subjektet, men positionen efter är den normala. (Thorell 1982, 221, 231) Dess två slutfältspositioner beror på att det i normalsatser är möjligt att placera adverbialet framför objektet, om ock detta är mindre vanligt. I existentialkonstruktioner finns samma möjlighet kvar, men då är det fråga om adverbialets platsbyte med det ”objektiverade” subjektet. (Sundman 1980, 112-113)

Det finns många utrotade växtarter i Lappland.

Det finns i Lappland många utrotade växtarter.

Adverbialets mittfältsplacering gäller allt som oftast allmänna satsadverbial, t.ex. *emellertid, kanske, alltså, nämligen* och *otvivelaktigt*. Om det förutom dessa förekommer t.ex. rums- eller tidsadverbial står dessa normalt före satsadverbialet. Även ett fundamenterat adverbial är mycket vanligt i existentialsatser.¹³

11 Detta kapitel baserar sig huvudsakligen på en korpusundersökning av nusvenska existentialsatser (Varho 1992).

12 Sammanlagt 396 (83,9 %) av existentialsatserna i min tidigare undersökning är konstruerade med något slags adverbial. Överlägset största delen av dem är platsadverbial. Deras höga frekvens har en naturlig förklaring: i e-satser föreligger det ett behov att lokalisera satsens subjekt och inte bara uttrycka dess existens (Sundman 1980, 169).

13 I en korpusundersökning (Varho 1992) på totalt 472 existentialsatser hade 237 (50,2 %) adverbialet i fundamentet, vilket är 60% av samtliga fall med adverbial (238 av 394).

Det finns säkert många utrotade växtarter i Lappland.

Det finns i Lappland säkert många utrotade växtarter.

I Lappland finns det säkert många utrotade växtarter.

Alla existentialsatser konstrueras inte med ett adverbial. Alla de i aktiva existentialkonstruktioner förekommande verben skall emellertid kunna konstrueras även med ett platsadverbial (Sundman 1980, 173). Å andra sidan är adverbialets art beroende av predikatet; vissa verb kan konstrueras både med och utan adverbial, medan andra alltid förutsätter ett adverbial. Nedanstående satser är exempel på verb som kan förekomma utan adverbial och sådana som förutsätter det.

Det finns tiotusentals studenter i Norden. ↔ Det finns tiotusentals studenter.

Det berättas sagor i daghemmet. ↔ Det berättas sagor.

Det bor tiotusentals studenter i Norden. ↔ *Det bor tiotusentals studenter.

Det simmar en and i dammen. ↔ *Det simmar en and.

De huvudsakliga adverbialtyperna i existentialsatsena är lokativa och temporala adverbial.

Lokativa adverbial:

Mellan stupet och sjön var en ganska stor myr.

Det var havsvatten *i gölen*.

Små vågor slog *mot stenkajen*.

Det fanns markerade inslag av skånsk dialekt *i hans språk*.

Temporala adverbial:

Under de sista minuterna rådde en febril och hektisk stämning i ballonghuset.

Strax före vårdagjämningen kom en häftig sydvästlig storm -

Det blev ingen uppstigning *i somras*.

Mer marginala adverbialtyper är sats- och sättsadverbial. Den låga frekvensen kan bero på att de inte exakt begränsar existens. De utgör mycket heterogena grupper, vars uppgift är att modifiera och nyansera hela satsens innehåll. Satsadverbialen beskriver den talandes attityder antingen i fråga om innehållet eller i fråga om dess relation till kontexten (*lyckligtvis, nämligen, ändå*). Sättsadverbialen anger sätt (*vackert, springande, på så sätt*). (Thorell 1982, 221-224) De placeras gärna i fundamentet.

2.1.4. Indirekt objekt

I detta sammanhang må nämnas ytterligare ett satsled som ibland förekommer i existentialsatser, nämligen indirekt objekt. Tidigare i detta arbete har konstaterats att objekt inte kan förekomma i existentialsatserna. Detta beror på att det egentliga subjektet i existentialsatserna intar samma position i slutfältet som i normalsatserna tillhör eventuella objekt och predikativ. Dessa uteslutade slutfältsplacerade objekt kallas direkta objekt; de står i direkt relation till verbet och ger uttryck åt verbets objektsinriktning (Thorell 1982, 207).

En annan funktion har däremot s.k. indirekta objekt eller objektiv. Om skillnaden mellan de två objektstyperna skriver Thorell, att ”det direkta objektet betecknar vanligen en sak, det indirekta en person, som har nytta eller skada av handlingen (Thorell a.a., 213f.)”. Indirekta objekt står inte under predikatets omedelbara påverkan, varför de är fakultativa bestämningar till predikatet.

Om indirekta objekt i nusvenska existentialsatser skriver Marketta Sundman (1980, 203) att de placeras före det egentliga subjektet som står på objektets plats (Det har hänt oss en stor olycka), dvs. på andra plats i slutfältet. Denna platsangivning beror på att i Sundmans definition anses det formella subjektet vara obligatoriskt, varvid det egentliga subjektet nödvändigtvis hamnar i slutfältet. Härur framgår inte om Sundman godtar även satsinledande fundamenterade indirekta objekt, *t.ex. Oss har (det) hänt en stor olycka*. Enligt min mening skall även dessa inkluderas. Min syn på existentialsatser tillåter uteslutandet av det formella subjektet, varför ett indirekt objekt kan även inta en slutfältsplats; *En stor olycka har hänt oss*. De placeras sålunda likadant som adverbialen.

2.2. Informationsstrukturen

Egenarten hos existentialkonstruktionerna ligger i att den konventionella satsstrukturen kan motverkas genom att manipulera informationsstrukturen. Informationsstrukturen berör speciellt subjektkonstituenten; i grund och botten är det fråga om existentialsatssubjektets indefinita species som förutsätter omorganiseringar i konstituentföljden. Detta kommer till uttryck som subjektets förändrade status, både positionellt och funktionellt. Det är sålunda subjektet som intar en central ställning i existentialsatsproblematiken och utlöser hela konstruktionen. Verbkonstituenten har bara en vag betydelse och fungerar oftast som ett obligatoriskt bindeord mellan subjektet och eventuella adverbial.

- A. En svart katt sitter på trappan.
- B. Det sitter en svart katt på trappan.

Den existentiella laddningen är densamma i A och B; de informerar om existensen av en svart katt på en viss plats och introducerar sålunda meningens subjekt. Skillnaden dem emellan ligger i organisationen av informationskomponenterna. Den är bättre lyckad i B, eftersom den fördröjer det nya subjektet. Detta subjekt sammanfaller inte med temat, varför det kan sägas sakna en del av de vanliga subjektsegenskaperna. I stället för temafunktionen och definithet har det nya subjektet ett rematiskt status; indefinit species och ofta även slutfältsposition.

Subjektets form är avgörande för meningens informativa funktion. I A inleds meningen med ett obestämt subjekt, vilket inför ny information till texten. Ordföljden uppfattas inte som harmonisk, eftersom subjektet till positionen är tematiskt, men till formen och betydelsen nytt. Enligt Östen Dahl har ett dylikt rematiskt subjekt en markerad roll i meningen i jämförelse med det i B (Dahl 1974, 17, 19). Man använder inte gärna dylika konstruktioner om andra möjligheter föreligger; man försöker utjämna kontrasten i informationsstrukturen med hjälp av grammatisk variation. En möjlighet därtill erbjuds av de markerade existentialsatserna, där behovet att placera ett subjekt med oomnämnt innehåll senare i meningen blir tillfredsställt. Marketta Sundman skriver att de är konstruktioner, "där informationsstrukturen gör sig så starkt gällande att den vedertagna satsstrukturen får ge vika för en mera 'informativ' struktur (Sundman 1977, 161)."

Meningens fundament skall alltid vara försett med någon konstituent. Det tomrum, vilket det förflyttade subjektet lämnar efter sig i fundamentet, fylls i existentialsatser av ett betydelsestomt formellt *det*. Inskjutandet av *det* igångsätter hela subjektörflyttningen; dess enda uppgift är att fördröja det egentliga subjektet och samtidigt förbereda läsaren för den nya informationen.

Om det formella subjektet inte insköts skulle det egentliga subjektet kunna stå kvar i fundamentet, varvid konstruktionen är omarkerad. I omarkerade existentialsatser är kontrasten mellan det egentliga och det grammatiska subjektet klarast.

En markerad existentialsats kan inte vända om förhållandena mellan tema och rema i en omarkerad sats: dess subjekt bibehåller sin remafunktion även i objektsposition. Den markerade existentialsatsens uppgift är endast att möjliggöra en mer gynnsam textstruktur genom att fördröja detta rematiska subjekt.

2.2.1. (O)bestämmdhet och (in)definithet

Den mest relevanta teoretiska knytningpunkten mellan det syntaktiska systemet och existentialsatserna kan nås genom att förena ett textlingvistiskt och syntaktiskt studium; detta är det enda sättet som kan leda till en någorlunda till-

fredsställande helhetsbeskrivning av denna konstruktion. Den textuellt betingande dimensionen leder sitt ursprung från ett behov att införa en ny entitet i det aktuella textsammanhanget, varvid subjektfunktionen intas av en icke tidigare omtalad konstituent som behöver presenteras och ofta även lokaliserar i tid och rum. Den syntaktiska faktorn för sin del består av grammatiska regler och variation i satsstruktur som kan utnyttjas för att uppfylla det textuella behovet. Dessa två tillsammans ligger bakom existentialsatsens centrala uppgift, vilken är att uttrycka *obestämdhet* och *indefinithet*.

Satssyntaktiskt blir begreppsparet aktuellt när man betraktar en sats nominala led, dvs. subjekt och objekt. I existentialsatser kan inte förekomma något nominalt objekt¹⁴, eftersom subjektet står på dess plats i slutfältet. Detta innebär att det enda leDET som bär obestämdhet och indefinithet är satsens egentliga subjekt.

Att konstatera att obestämdhet berör subjektets form hjälper oss inte att exakt definiera hurdanT ett obestämt subjekt är och vilka krav det skall uppfylla. Mao. vilken typ av information eller referent subjektets innehåll skall meddela för att kunna vara obestämt. Denna synvinkel kallas (in)definithet och den uttrycks i form av species. Mer om species vidare fram i detta avsnitt.

Obestämd form och avvikande satsposition uttrycker ofta även indefinit betydelse, men detta är inte alltid fallet. Positionen är dessutom avvikande endast i markerade existentialsatser, varför den inte kan betraktas som en genomgående markör. Därför kan obestämdhet och indefinithet inte betraktas som synonyma företeelser. Obestämdhet opererar i textytan, medan indefinithet vilar på mer logiska grunder.

Subjektets nya information ger det dess obestämda form. Att denna nya information innehåller även en ny referent är garantin för det indefinita species. Species är nära relaterat till referensförhållandena i en text, vilka opererar inom semantiken. Indefinithet skall uppfattas som en intratextuell egenskap; ny information behöver inte vara ny i ordets universiella bemärkelse, utan relateras till det aktuella sammanhanget och läsarens kunskapsuniversum.

Obestämdhet och bestämdhet är inte motsatta fenomen, utan detta förhållande innehåller flera dimensioner. Missförstånd kan uppstå om man kategoriskt tänker på motsättningen mellan obestämd och bestämd artikel, vilken ofta är den mest konkreta delen av det hela. Att obestämdhet och bestämdhet inte motsätter varandra beror på deras alldeles olika ursprung.

14 Detta gäller de aktiva existentialsatserna och direkta objekt. I passiva satser skall finnas ett objekt, som står i semantiskt förhållande till predikatet.

Att meddela en referents bestämdhet verkar ha varit den dominerande tendensen i framväxten av artiklar. Bestämdhet var ofta mer relevant att markeras för att textens information skulle nå fram. I talspråket var det också lättare att uttrycka bestämdhet än obestämdhet med hjälp av utomspråkliga element, t.ex. gester; det som inte fick en sådan extra betoning tolkades utan vidare obestämt. Själva den bestämda artikeln har också denna bakgrund. Den har utvecklats från det demonstrativa pronomenet *den*, som enligt Hansen “er egentlig ledsaget af en haand-bevægelse, et fingerpeg og lign., der viser hvilket eksemplar af arten, der er tale om” (1927, 32) och den fortsätter sålunda talspråkets konkreta sätt att uttrycka bestämdhet. Ett steg längre är den egentliga bestämda artikelfunktionen, som “er den at angive, at noget er bekendt i forvejen af den tiltalte” (a.a., 33). Enligt Hansen ligger bakom denna utveckling viljan att undvika komplicerade bestämningar “som vi finder saa hyppigt i primitive sprog - fx. i det ældste lovsprog” (a.a., 34). Ett substantiv kunde göras bestämt på långt flera sätt än det kunde göras obestämt, t.ex. med demonstrativa pronomen, genitiv, adjektivförbindelser, proprier och efterföljande attributiva bisatser.

I och med skriftspråkets början blev det ett större behov att exakt kunna uttrycka även nya (obestämda) referenter. Det faller sig logiskt att för att bevara en referents obestämdhet kunde man inte uttrycka sig mångordigt och brett beskrivande; det behövdes exakta och enkla “osynliga” obestämdhetsmarkörer.

En/ett förekommer redan i de äldsta svenska lagtexterna, där de fungerar som räkneord (härom t.ex. Wessén 1965, 47 ff.): *et munhaft skal æptir huarix tylft varæ.* (YVgL), *En ræt skiæppæ. oc rættær bismari. scal vm alt landit varæ* (YVgL), *up a annan ætta læggin kan en man uara* (ÖgL).

Beroende av hur mycket den obestämda artikeln har kvar av den ursprungliga räkneordsbetydelsen kan den klassificeras som bestämt individualiserande eller obestämt individualiserande (Falk&Torp 1900, 74). Detta visar att obestämdhet inte är någon absolut egenskap, utan att den kan vara i viss mån bestämd. Den förra typen av obestämdhet syftar på *en/ett enda X inom en klass* av typ *ett visst berg bland alla bergen, en viss person bland alla andra personerna* osv. Här ligger räkneordsbetydelsen nära till hands och är det logiska alternativet. I det senare fallet har artikeln så gott som totalt förlorat räkneordstolkningen och syftar närmast på *vilken/vilket som helst X inom en klass*, t.ex. *En ulv er mindre end en bjørn* (Falk&Torp a.a., 75).

En ny referent markeras med indefinit species, vilket begrepp härstammar från Adolf Noreen. Han definierar det på följande vis: “Den grammatiska kategori, som uttryckes genom flexion med eller utan artikel, respektive medelst det ena eller det andra slaget af artikel, och som hittills saknat namn - kallar jag species

-.” (Noreen 1904, 66) Motsättningen mellan en referents bekantskap och obekantskap i ett visst sammanhang är utgångspunkten i definitionen. Noreen indelar skalan mellan bekant och obekant i tre kategorier: obestämt, bestämt och allmänt species.

Noreen definierar bestämt species som något som “har anaforisk betydelse och i regeln uttryckes medelst en språkform, försedd med s.k.bestämd artikel” (Noreen 1904, 76). Subjektet i normalsatser uppfyller dessa krav. Anaforisk betydelse innebär att en konstituent har en specifik referent tidigare i samma text och denna anses vara identifierbar för läsaren. Ett bestämt subjekt är sålunda uteslutet i existentialkonstruktionerna. Noreen förutsätter ingen anaforisk syftning av sina andra specietyper, det obestämda och det allmänna.

I prototypiska existentialsatser harmonierar subjektets rematiskhet och dess form med varandra. Subjektets form är obestämd och dess innehåll indefinit. Detta obestämda (indefinita) species uttrycks med en språkform försedd med en obestämd artikel i singularis och med artikellös form i pluralis.

Nära hedens mitt fanns en svacka.

Det hördes en stigande och fallande ton från ställinorna.

Det finns en svår brist i gondolens konstruktion.

Det låg ett kullfallet träd över vår stig.

Ovan den hängde en hästsko.

En kula går genom Ravnkels västra hand.

Det allmänna (generella) species för sin del har expressiv betydelse och uttrycks med en språkform

“utan hvarje artikel”. Någon entydig motsvarighet mellan species (betydelseinnehåll) och uttryck (form) finns inte i Noreens definition på denna punkt, för han konstaterar att “detta species kan även uttryckas med bestämd eller obestämd form”. Det allmänna species har till uppgift att beteckna en klass av individer, t.ex. en art. Jämför Noreens exempel *Hästarna äro snabbfotade djur* och *Jag jagar fågel*. Det allmänna species förekommer hos en del subjekt i existentialkonstruktioner. Då betecknar det ofta ett odelbart subjekt (abstrakter och ämnesnamn). (Noreen 1904, 76-77)

Det utbröt nästan panik.

Det fanns snabbhet i dess linjer.

Där fanns arbete hela sommaren. I kannan finns det mjölk.

Noreens speciesdefinitioner låter en förstå att skillnaden mellan bestämt och obestämt species är att det bestämda har en referent (eller flera referenter) tidi-

gare i samma text, medan en identifierbar referens saknas i det obestämda. Ett obestämt subjekt inför nya element i en text och nämns sålunda för första gången i ett visst sammanhang.

Huruvida en konstituent uppfattas som bekant eller ny skall alltid bedömas utgående från den ifrågavarande texten; mottagarens tidigare kunskaper i det aktuella ämnet får inte vara utgångspunkten för hans uppfattningar. Detta betyder att någon viss referent kan ingå i läsarens diskursuniversum sedan gammalt, men inte har tidigare förekommit i den text han för tillfället läser. Därför kategoriseras den som ny i den textkontexten. En ny referent innebär sålunda inte "absolut ny information"; informationen kan vara bekant, men har inte tidigare refererats till. Ny information skall uppfattas som "nya uppgifter i ett visst textsammanhang".

För att bevisa det ovanskrivna skall jag här fästa uppmärksamhet vid några intressanta detaljer. De är fall, i vilka subjektets yttre form inte överensstämmer med dess semantiska tolkning. De kan kategoriseras enligt den ifrågavarande språkliga dimensionen, som signalerar den nya referenten, dvs. är obestämd. För det första tar vi nedanstående existentialkonstruktioner med s.k. absolut superlativ som exempel på semantiskt indefinita subjekt, vilka realiseras i bestämd form.

Det härskade den största oordning i rummet.

Det rådde den starkaste vänskap mellan dem.

Här säljs de sötaste äpplen.

Att absolut superlativ verkligen är semantiskt indefinit bekräftas av att de kan omskrivas såsom följande (Sundman 1980, 145)¹⁵:

Det härskade en mycket stor oordning i rummet.

Det rådde en mycket stark vänskap mellan dem.

Här säljs mycket söta äpplen.

Förutom den speciella betydelsen av absolut superlativ föreligger det i dessa exempel även ett meningsstrukturellt krav för subjektfrasens indefinita tolkning.

15 Denna tolkning stödes även av deras finska översättningar, i vilka det inte finns spår av bestämdhet:
Huoneessa vallitsi mitä suurin epäjärjestys.
Heidän välillään oli mitä vahvin ystävyys.
Täällä myydään mitä makeimpia omenoita.

Det är det formella subjektet, vilket förutsätter ett indefinit egentligt subjekt. Om subjektet var bestämt borde det formella subjektet utelämnas, t.ex. **Det ligger katten på trappan.*

Vidare förekommer det existentialkonstruktioner i vilka subjektordet i och för sig innehåller en bestämd aspekt, men vars slutliga betydelse domineras av en inskjuten obestämd artikel eller ett indefinit pronomen.

Det har aldrig funnits någon Nikolaus den tredje.

Andra dylika konstruktioner är t.ex.

Det står en Volvo på gården.

Det bor ingen Andersson i denna våning.

Mot denna bakgrund förefaller det klart att den obestämda formen inte är ett tillräckligt kriterium för det egentliga subjektet i existentialkonstruktionerna; en indefinit nominalfras med subjektsfunktion tycks kunna realiseras på åtminstone tre sätt.

1. Obestämd form + indefinit betydelse
Det ligger en bok på bordet.
2. Bestämd form + indefinit betydelse
Det härskade den största oordning i rummet.
3. Obestämd form + definit betydelse
Det står en Volvo på gården.

Denna motsättning mellan ny information och referens förklarar åtminstone delvis de olika subjektstyperna i existentialsatserna. Kollisionen mellan form och innehåll beror på att subjektet i dem skall innehålla en ny referent, vilken emellertid inte behöver vara obekant för mottagaren från andra sammanhang. En ny referent innebär automatiskt ny information, men den nya informationen är alltid kontextbunden och förmedlas genom nya referenter. Sundman skriver: "En ny referent innebär i och för sig ny information för den tilltalade - men den nya informationen behöver givetvis inte alltid bestå av nya referenter. Kravet på en ny referent innebär således mera än kravet på ny information, och det är det förstnämnda som utgör den egentliga orsaken till att nominalfraserna i existentialsatserna i regel är indefinita" (Sundman 1980, 145).

3. Typindelning

De väsentliga satsstrukturella punkterna i diskussionen ovan kan sammanfattningsvis framställas som en typindelning av de svenska existentialsatserna. Som ledande tanke fungerar förekomsten och placeringen av adverbial¹⁶ tillsammans med ordföljden samt det formella subjektet. Bakom dessa syntaktiska organiseringar ligger subjektets indefinitet.

- A. Adverbial + Verb_{INTR} + (DET) + Subjekt_{INDEF}**
 På enstaka platser finns det mygg.
 Bakom mangårdsbyggnaden fanns flera hus.
 I närheten fanns ett stort block av svart lava.
 I den åldern aktualiseras flera problem.
- B. DET + Verb_{INTR} + Subjekt_{INDEF} + Adverbial**
 Det finns en allmän landsväg i dalen.
 Det finns litet björkskog däruppe.
 Det är mjuk gräsmark vid sätern.
 Det talas flera språk i vår skola.
- C. DET + Verb_{INTR} + Subjekt_{INDEF}**
 Det finns inga stickande insekter
 Det finns inte ens myror.
 Det finns ingen annan.
 Det dricks kaffe på rasten.
- D. Subjekt_{INDEF} + Verb_{INTR} + (Adverbial)**
 Björnbär finns inte och inte hjortron, hallon eller lingon.
 Vita moln bildades över jökeln i söder.
 Enstaka klippblock dök upp i dimman.
 Två kvinnor invaldes till ledningsgruppen.

I grupperna A och B finns alltid ett adverbial inskjutet. Även i D är adverbialen en huvudprincip, men de är fakultativa. Grupp C är den enda utan adverbial. Märk väl att indelningen avser endast de existentiella påståendesatserna, varvid t.ex. frågesatserna inte har förts till någondera av dessa. De kan beskrivas som omformningar av motsvarande påståendesatser och sålunda inryms de i de fyra satstyperna. Passiva satser finns i varje grupp; i dem har objektet lyfts till subjekt. Schematiskt ser existentialsatserna i svenskan ut på följande vis:

¹⁶ De indirekta objekten ingår positionellt i adverbialkategorin, varför de inte framställs för sig.

FÖRFÄLT	MITTFÄLT			SLUTFÄLT		
FUNDAMENT	V	S	A	V ₁	S ₁	A ₁
Det	ligger	-	-	-	en bok	på bordet
På bordet	ligger	(det)	-	-	en bok	-
En bok	ligger	(det)	-	-	-	på bordet
Det	finns	-	-	-	en bok	-
Det	brukar	-	alltid	ligga	en bok	på bordet
På bordet	brukar	(det)	-	ligga	en bok	-
Det	läggs		-	-	en bok	på bordet

Schema 3. Existentialsatsens struktur i nusvenskan

4. Tidigare forskning

Problematiken kring existentialsatsen har länge intresserat språkforskare. Beskrivningen av subjektets ovanliga position och från normalsatsen avvikande struktur har för svenskans vidkommande skett under benämningar som t.ex. opersonliga och subjektlösa konstruktioner eller presenteringar.

4.1. Äldre grammatiker

4.1.1. Gustaf Cederschiöld

Den första ute på fältet att analysera existentialsatser var Gustaf Cederschiöld år 1895 med uppsatsen *Om s.k. subjektlösa satser i svenskan*. Där analyserar Cederschiöld det formella subjektets uppgift i en mening och det egentliga subjektets beskaffenhet t.ex. i satser som *Det regnade en duktig skur* och *Det regnade myror*. Om deras subjekt skriver Cederschiöld: “ - svenskar torde numera vara mest benägna att uppfatta det tillagda substantivet såsom verkligt subjekt.” (Cederschiöld 1895, 347) Problematiken kring subjektet tycks alltså ha vållat problem redan för hundra år sedan.

4.1.2. Emil Olson

År 1913 utkom Emil Olsons *Studier över pronomenet den i nysvenskan*. Där analyserar han två typer av konstruktioner med *det* som formellt subjekt. Till den ena hör de satser, vilkas logiska subjekt utgörs av ett enskilt substantiviskt ord, t.ex. *Det föll mycken snö det året*, *I hvita akterspegeln stod det ett namn*. Den andra gruppen innebär de satser, vilkas logiska subjekt är en infinitiv eller en

bisats, sådana som *Det påstås, att han skall vara bortrest* och *Det gläder mig, att du kom*. (Olson 1913, 7781) Olson behandlar konstruktionerna med *det* som formellt subjekt således som en kategori för sig oavsett det egentliga subjektets typ och skiljer dem från direkt personlig konstruktion (*Mycken snö föll det året*).

Den i Olsons arbete ofta förekommande termen logiskt subjekt motsvarar i dagens terminologi det bakåt förflyttade egentliga subjektet. Skillnaden mellan Olsons formella och opersonliga subjekt baserar sig på förekomsten av ett logiskt subjekt i konstruktioner med ett formellt *det* och avsaknaden av det i konstruktioner med ett opersonligt *det*. Strukturellt har Olsons konstruktion med ett formellt och ett logiskt subjekt sin motsvarighet i modern existentialkonstruktion, medan de andra utan det logiska subjektet är opersonliga konstruktioner.

Beträffande verbet konstaterar Olson att formellt subjekt tycks förekomma endast i samband med intransitiva och passiva verb, medan det är "föga brukligt" vid transitiva verb (a.a., 78).

4.1.3. Erik Wellander

Erik Wellander framlägger sin syn på *den absoluta konstruktionen* i uppsatsen *Syntaktiska strövtåg* (1923). Wellander utgår från predikatets dominerande funktion: "verbet är det enda som står klart och färdigt för medvetandet, medan dess bestämningar ännu endast dunkelt föresväva eller kanske ej alls nått fram till medvetenhet (1923, 19)". Ett formellt *det* måste därför inskjutas till subjekspositionen för att ett nexusförhållande med predikatet kan åstadkommas och samtidigt ge den talande tid att klargöra sig vad som blir satsens egentliga subjekt. Verbkongruens är här «alldeles av ondo (a.a., 26)»; verbet rättar sig ju egentligen efter det formella subjektet och inte efter det ännu ofixerade egentliga subjektet. Detta till trots förekommer det även kongruerande konstruktioner, vilka Wellander förmodar vara antingen kontaminationer (*Det ligger ännu hopar* - ännu ligga hopar) eller hyperkorrekta skriftspråksformer; "den väsentliga vinsten med den absoluta verbformen går då förlorad, och kvar står endast en stilistiskt visserligen mycket välkommen variation av ordföljden". (a.a., 25-26)¹⁷

17 Jfr Elias Wessén (1965), som skriver att inkongruens förekommer redan i äldre fornsvenskan speciellt när predikatet står före ett pluralt subjekt. "Den talande eller skrivande har ännu ej fullt klart för sig, att han skulle komma att bruka ett pluralt subjeksord" (a.a., 122).

4.0.1. Ragnar Ljunggren

Likheten mellan logik och grammatik är den ledande tanken i Ragnar Ljunggrens avhandling *Om den operonliga konstruktionen* (1926). För Ljunggren är den operonliga konstruktionen ett logiskt problem; enligt honom går grammatiken tillbaka på logiken och de två leder sålunda sitt ursprung från identiska förhållanden. Ljunggren framlägger en beskrivning av några *det*-konstruktioner bland vilka också den moderna existentialkonstruktionen skymtar fram. Huvudintresset ligger å ena sidan på typen Det regnar och å den andra på Det satt tio fåglar på taket. Ljunggrens analys går i mycket ut på att förklara förhållanden mellan ett logiskt, ett grammatiskt och ett formellt subjekt i de operonliga konstruktionerna. Den operonliga konstruktionen definierar Ljunggren som en beskrivning av en situation eller ett tillstånd i tid och rum (Ljunggren 1926, 202). Där fokuseras inte någon ensam konstituent, utan satsens funktion är att förmedla en helhetsbild eller ett påstående.

Enligt Ljunggren ligger skillnaden mellan en personlig och en operonlig konstruktion däri att den personliga utgör en förknippning mellan subjekt och predikat (*Han knackar*), medan denna dimension saknas i den operonliga konstruktionen (*Det knackar*) (Ljunggren 1926, 139). Den anser Ljunggren ha uppstått i analogi med den personliga konstruktionen, men hävdar dock att den operonliga inte får betraktas som en sekundär struktur eller "biprodukt" av den personliga.¹⁸

Satser av typen *Det satt tio fåglar på taket* är enligt Ljunggren logiskt sett lika subjektlösa som de av typen *Det regnar*. "Logiskt sett" syftar här på ett logiskt subjekt, vilket står för omdömet föremål, det varom något prediceras. Eftersom någon konstituent i en operonlig konstruktion inte kan påpekas som omdömet föremål, kan det inte innehålla ett logiskt subjekt¹⁹. Avsaknad av det logiska subjektet möjliggör den operonliga konstruktionen (Ljunggren 1926, 208). Den enda subjektstypen som över huvud taget kan tänkas förekomma i Ljunggrens

18 Jämför Ljunggrens teori med Thorells (1982, 202) motsvarande analogi mellan *Det ligger ett brev på bordet* och *Han lägger ett brev på bordet*. Thorell skriver: "Behovet av ett grammatiskt subjekt leder [...] till analogibildning [...]."

19 I personliga konstruktioner, i vilka det alltså föreligger ett opakt syntaktiskt förhållande mellan subjekt och predikat, sammanfaller det logiska och det grammatiska subjektet. Detta beror på, med Ljunggrens ord: "Ett visst led är...grammatiskt subjekt d ä r f ö r att det är logiskt, eller bättre formulerat: d ä r f ö r att det är det språkliga uttrycket för det logiska subjektet". (Ljunggren 1926, 124-125) Om Ljunggrens logiska subjekt används också benämningen tankesubjekt (se t.ex. Karlsson 1980, 184).

opersonliga konstruktioner är ett formellt *det*, men inte ens *det* förutsätts definitivt (Ljunggren 1926, 170).²⁰

I *Det satt tio fåglar på taket* kallas *tio fåglar* allt som oftast egentligt eller logiskt subjekt. Ljunggren opponerar sig mot detta och framlägger en starkt avvikande lösning: enligt honom fungerar *tio fåglar* som ett komplement eller en predikatsfyllnad till det grammatiska predikatet *satt*. Ljunggren anser denna konstituent helt ha förlorat sin status som subjekt i samband med förflyttningen bakåt i satsen; i stället fungerar komplementet med sitt bestämmande innebörd som predikatets viktigaste del; verbets eget betydelseinnehåll får inte vara för framträdande. (Ljunggren 1926, 238)

I likhet med den förra analyserar Ljunggren typen *Det regnar*; *det* är också här ett grammatiskt subjekt och *regnar* ett grammatiskt predikat (Ljunggren 1926, 127). Även *Det är natt* och *Det är kallt* ingår i samma kategori (Ljunggren 1926, 227-228). Det kanske mest påfallande i Ljunggrens teori är hans vilja att tvinga alla dessa tre strukturellt mycket olika konstruktioner in i samma beskrivningsmodell. Det må särskilt läggas märke till att Ljunggren inte skiljer mellan satsers med en nominalfras och en adjektivfras som predikativ.

4.1.5. Isak Wallin

Isak Wallin angriper existentialkonstruktionerna med en helt annorlunda terminologi då han i avhandlingen *Om det grammatiska subjektet* (1936) ger en detaljerad skildring av presenteringskonstruktioner. Dessa definierar Wallin som “de olika språkligt givna sätten att införa nya okända subjekt föremål i sammanhanget” (Wallin 1936, 219). Behovet att använda presenteringar förklarar Wallin: “Den tilltalade behöver på något vis förberedas på subjektstingets existens för att sedan kunna omedelbart föreställa sig det som bärare av finitets inherens, dvs. subjekt.” (Wallin 1953, 281-282) Denna finitets subjektinriktning innebär det finita verbets huvudbetydelse tillsammans med de konnotationer som det får i anslutning till den respektive satsens subjekt (Wallin 1936, 174). På ett annat ställe motiverar Wallin användningen av presenteringar som “det okända subjektetsbegreppets existentiellisering och individualitetsbestämning” (Wallin 1936, 298).

²⁰ Här torde Ljunggren syfta på skillnaden mellan *Det satt tio fåglar på taket* och *Det regnar*: *det* formella *det* är fakultativt i den första men obligatoriskt i den andra: *Här skall det dansas/Här skall dansas, Där var det omålat/Där var omålat, Det satt tio fåglar på taket/ Tio fåglar satt på taket, Det har framlagts ett förslag/ Ett förs lag har framlagts, Det regnar/*Regnar, Det är natt/*Är natt.*

Även hos Wallin återfinns en djupgående diskussion kring subjektet²¹. Wallin försöker visa att det grammatiska subjektet är uppbyggt på grundvalen av ett s.k. *semologiskt subjekt*. Detta semologiska subjekt består av subjektsordets betydelse i och för sig och av dess roll som bärare av predikatets innehåll; som det begrepp, om vilket predikatet utsäges. (Wallin 1936, 4-5) Eftersom Wallins grammatiska subjekt vilar på det semologiska subjektet kan vi här se en motsättning mellan Wallin och Ljunggren: den ena definierar samma nominalfras som ett grammatiskt subjekt, medan den andra inte alls erkänner dess existens och ser den som en predikatsfyllnad.

Ljunggrens logiska subjekt motsvaras hos Wallin av begreppet satsbas²². Denna definierar Wallin som hela satsens basis och underlag: "När ett satsled är satsbas, har den talande en förnimmelse av att det ligger till grund för satsens utsago" (Wallin 1936, 6).

Wallins beskrivning av existentialsatser sker under benämningen *indirekt presentering*. Denna kan sägas vara så gott som identisk med den moderna uppfattningen om existentialkonstruktioner. Som kontrast till Wallins indirekta presenteringar finns de direkta. Exempel på indirekta presenteringar hos Wallin:

A. Det sitter en fågel på taket.	D. Det kom ett häftigt åskregn.
B. Det flyger en hök därborta.	E. Det växer mycket ogräs där.
C. Det står galoscher i korridorerna.	F. Det sprang en katt över vägen där.

Exempel på direkta presenteringar hos Wallin:

- H. Det var en gång en kung. Han hade tre söner.
I. Det var en gång en kung, som hade tre söner.

Den första av meningarna i H kallar Wallin för 1-presentering. Den sammansatta mening i I kallar han för en presenteringsomskrivning, vars huvudsats är en 2-presentering (Wallin 1936, 221-222). Om man jämför t.ex. den indirekta presenteringen A med 1-presenteringen i H kan man inte se någon iögonfallande skillnad i deras struktur. Då är det sannolikt att olikheten ligger i ledens betydelse. Sådana avgörande led är verben.

21 Wallins arbete kan läsas som öppen kritik mot Ljunggrens några år tidigare framlagda idéer.

22 Men eftersom Ljunggrens logiska subjekt inte kan förekomma i opersonliga konstruktioner, gäller detta sammanfall endast personliga konstruktioner. Wallins grammatiska subjekt och satsbas däremot förekommer även i presenteringar.

Skillnaden mellan en direkt (icke existentialsats) och en indirekt presentering (existentialsats) ligger däri, att finitet i den förstnämnda anger uteslutande existens- eller befintlighetsbetydelse, medan det i en indirekt presentering också har en annan uppgift: det skall ge upplysning om subjektföremålets karaktär och specificera dess handlande. Antalet verb vid indirekta presenteringar är anmärkningsvärt större än vid direkta. Om exemplet *Det sitter en fågel på taket* skriver Wallin:”sitter har ej endast innebörden befinner sig utan anger även ett specificerat sätt att befinna sig.”(Wallin 1936, 226) Olikheten i verbens natur är den enda skillnaden mellan s.k.1-presenteringar och de indirekta presenteringarna. Trots verbens avgörande roll i grupperingen har alla verb inte status som antingen direkt eller indirekt presenterande. Främst beror detta på ett verbs betydelseinnehåll i och för sig; om det över huvud taget finns något behov att konstruera ett omdöme som en presentering.(Wallin 1936, 227-229)

I en jämförelse mellan Wallins och Ljunggrens subjeksdefinitioner kommer det fram intressanta kontraster. Wallin försöker visa att det grammatiska subjektet är uppbyggt på grundvalen av ett s.k. semologiskt subjekt. Detta semologiska subjekt består av subjektordets betydelse i och för sig och av dess roll som bärare av predikatets innehåll; som det begrepp, om vilket predikatet utsäges. (Wallin 1936, 4-5) Det semologiska subjektet har inte något gemensamt med det logiska subjektet, vilket i Ljunggrens teori spelar en betydande roll. I meningen *Det satt fåglar på taket* definierar Wallin fåglar som semologiskt subjekt. Ljunggren använder ett nästan likadant exempel (s.32), men definierade samma satsled som komplement till predikats verbet, inte alls som subjekt. I modern terminologi skulle det logiska subjektet och satsbasen ha sin motsvarighet i satsens tema, medan det semologiska subjektet sammanfaller med det egentliga subjektet.²³

4.1.6. Elias Wessén

För fornsvenskans vidkommande har existentialsatsen inte tidigare undersökts. Däremot har flera av dess centrala delområden behandlats i historiska syntaxundersökningar. Bland de mest omfattande och detaljerade finns Elias Wesséns *Svensk språkhistoria III* (1965), med ett rikligt exempelmaterial.

Wesséns huvudregel för bruket av formellt subjekt lyder: “Om predikatet går före subjektet, införes ett formellt subjekt *det* vid sidan av det verkliga. Ex.: Det har

²³ Samma åsikt finner man hos Hjalmar Falk (1923):”Det logiske subjekt er, som sagt, temæt hvorom noget utsies. [...] det gjerne angir den nevnte eller kjente gjenstand som talen dreier sig om - (1923, 4)”.

kommit ett brev. Det har inte kommit regn på flera veckor. [...] Såsom av exempelssamlingen framgår, är detta särskilt fallet, när ett nytt subjekt införes, alltså när subjektet är ett substantiv i singular med obestämd artikel eller i obst. plural (en fågel el. fåglar).” I framväxten av det formella subjektet har analogiska modeller enligt Wessén spelat en avgörande roll. Det blev allmänt infört i yngre fornsvenskan. (a.a., 63-65)

Ordföljden i *det*-försedda satser är inverterad. Det är emellertid inte på grund av det formella subjektet; inversion är en primär egenskap hos subjektintroducerande narrativa satser (Wessén 1965, 64) och ordföljden var omvänd redan före *det*-inskott. Saknaden av det formella subjektet innebar sålunda att en narrativ sats kunde inledas av predikats verbet. Om denna s.k. ren inversion skriver Wessén: ”Framför allt brukas ren inversion vid införande av ett nytt subjekt. I nsv. sker detta genom ett formellt `de`, den s.k. present teringskonstruktionen (Wessén 1965, 217)”. Om dess spridning i fornsvenskan skriver Wessén: “Också i fsv. förekommer det [=ren inversion], även om materialet är rätt litet, huvudsakligen på grund av texternas art (a.a., 65)”. De ringa beläggen i fornsvenska texter beror enligt Wessén på att laglitteraturen inte gynnar ren inversion; den är vanligare i berättande stil och t.ex. i den isländska sagostilen (a.a., 215). Exempel på ren inversion (nsv. presenteringskonstruktion) hos Wessén (a.a., 217):

Liggär lik a wighwalli (UL)

War en iuþe, Ioachim at nampne (Bur)

Om den första satsen konstaterar Wessén att den “behöver icke vara en fråga eller en villkorsbisats, det kunde också vara ett påstående: `det ligger ett lik på dräpsplatsen (a.a., 215)”.

Allt efter den aktuella satsens ställning och funktion i texten räknar Wessén med ytterligare två typer av ren inversion. Wessén talar om fortsättningsordföljd, som är vanlig i berättande stil, t.ex. isländsk sagostil och fornsvenskt talspråk. Den skiljer sig från presenteringskonstruktion i att “det nya, som meddelas, ligger i predikatsdelen av meningen”; subjektet är alltså känt. Likaså i den tredje wessénska typen, lagspråkets rikliga bruk av predikatinledda satser (a.a., 215-217), s.k. frågeformade konditionalsatser. Det är sålunda den förstnämnda subjektinförande funktionen, som är av intresse i denna avhandling. I fortsättningen kommer jag att använda termen **naken inversion** i denna bemärkelse för att skilja den från de andra typerna.

Naken inversion hade alltså samma funktion som det formella subjektet kom att ha något senare under den fornsvenska perioden; att införa nya subjekt (typen *Det satt en fågel i trädet*). Naken inversion, *det*-inversion eller adverbialinledd

inversion var inte de enda sätten att introducera subjekt; spetsställda obestämda subjekt (typen *En fågel satt i trädet*, *En vissling hördes*) förekommer också (Wesséns fsv. ex. Orm är opta vndir blomstrande buska (MO)), men för svenskans vidkommande är inversion den allra vanligaste. Litet senare hänvisar Wessén även till isländskan, som fortfarande saknar formellt subjekt²⁴. (a.a., 64-67)

Övergången från naken inversion till bruket av ett formellt subjekt medförde även andra förändringar i satsstrukturen. En av dessa berörde kongruensförhållandena. I regel instämde predikatets numerus med subjektets i fornsvenskan. Avvikelser förekom, dvs. ett pluralt subjekt fick ett singulart predikat, vilket enligt Wessén var en följd av att «den talande eller skrivande har ännu ej fullt klart för sig, att han skulle komma att bruka ett pluralt subjektsord. I varje fall har han ännu icke stått under påverkan av den plurala formen.(a.a., 122)»

Gangär at stialä bryti ok þräl (VgL I)

Brindär inne maþär ok kona ok barn þerra (ÖgL)

Detta var enligt Wessén fallet i synnerhet i “vissa syntaktiska ställningar, särskilt då predikatet föregick subjektet eller var skilt från detta genom längre bestämningar (1969, 253)”. Likaså om subjektet innehöll ett enhetligt begrepp (ra ok rör, faþer oc moþer) eller var ett kollektivt ord (folkith) (1965, 123-4).

I *det*-försedda presenteringar var det sålunda det formella subjektet som styrde verbkongruensen, inte det egentliga subjektet. Detta kan enligt Wessén ha verkat gynnsamt på *det*-konstruktionens spridning; Wessén exemplifierar med satserna *I trädet satt det tio fåglar* och *I trädet sutto tio fåglar* (1965, 64). Även versrytmen och användningen av rumsadverbialet *där* i stället för formellt subjekt kan bestämma vid (in)kongruens (1965, 66):

Där gingo tre jäntor i solen på vägen vid Lindane Le.

Det stod tre studenter vid grinden. (Fröding)

Existentialsatsens indefinita subjekt eller obestämdhet över huvud taget markerades inte med obestämda artiklar i äldre fornsvenskan; den är så gott som fri från obestämda artiklar: “Som obestämd artikel är *en* i ä.fsv. mycket sällsynt och

24 Formellt subjekt är en talspråklig företeelse i isländskan. Stefan Einarsson (1949) skriver: “*það* is, finally, used as a preparatory subject, where English uses there standing for a following noun: *það var enginn maður þar* ‘there was nobody (no man) there’ (also: *þar var enginn maður*; *það var einu sinni karl og kerling* ‘there was once upon a time an old man and an old woman’ (also: *einu sinni var karl og kerling*). (...) is avoided in the written language.” (Einarsson 1949, 123).

ännu i y.fsv. icke allmänt i bruk (1969, 113)”. De användes “som räkneord eller i betydelser, som ur denna användning är utvecklade (1965, 47-8)”.

A bonde en by ällan (UL)

Wari þät alt eet köp oc skipti (DL)

De obestämda artiklarnas framväxt var inte textuellt betingat, eftersom bestämdhet markerades sedan tidigare med bestämd artikel och något akut missförstånd därför inte låg till hands. Wessén anser att det ökande bruket av *en* och *ett* är främmande påverkan (a.a., 49). Den mer isolerade isländskan saknar alltså obestämd artikel.

4.2. Modern forskning

De hittills presenterade äldre arbetena har tillkommit senast under 1960-talet och förutom Wessén diskuterar de den nusvenska konstruktionen. Någon systematisk strukturbeskrivning av existentialsatsen ger de emellertid inte. Först under 70- och 80-talet börjar begreppet *existentialsats* synas oftare i språkvetenskapliga frågeställningar²⁵.

För svenskans del utkommer den första moderna helhetsbeskrivningen av existentialsatser först år 1980 under namnet *Existentialkonstruktionen i svenskan* skriven av Marketta Sundman. Sundman definierar existentialsatserna som de svenska satser som förutom predikatsverbet innehåller åtminstone ett formellt, betydelseomt *det* på subjektets plats och en nominalfras som står i samma semantiska relation till predikatsverbet som sk. subjekt (1980, 17-18). Sundman utgår från endast syntaktiska grunder, vilket innebär att hon utesluter gruppen omarkerade existentialsatser på grund av ett uteblivet formellt subjekt. Detta trots att de kan omskrivas som markerade existentialsatser. För Sundman är dessa potentiella existentialsatser. (a.a., 105)

I sin avhandling *Non-Referential Subjects in the History of Swedish* (1993) tillämpar Cecilia Falk en princip- och parameterbaserad modern grammatikteori, som har en nära anknytning till UG-teorin. Falk definierar svenskans existentialsats genom tre kriterier: 1) the presence of an indefinite NP, 2) the absence of oblique arguments och 3) the presence of *det* or a word order that shows that the NP is outside the subject position (a.a., 215-216). Det tredje kriteriet tillåter

25 Detta gäller svenskans. T.ex. för finskans del hade man en livlig diskussion redan på 50-talet.

alltså även ommarkerade existentialsatser, men Falk preciserar deras förutsättningar: “I have counted only examples where the NP is unambiguously outside Spec NP (a.a., 216)”. Sålunda räknas inte satser av typ *På samme tidh kom ett breff till Dalaner* automatiskt som existentiella, eftersom de är tvetydiga beträffande det egentliga subjektets position; det kan tolkas stå likaväl i mittfältet som i slutfältet²⁶. Av satserna nedan tolkar Falk den första som en existentialsats, eftersom subjektets platsen efter finitet i mittfältet är tom: det finns “a coindexation between Spec IP and a VP-internal argumental NP (a.a., 214)”. Spec IP är det formella subjektet, som realiseras endast i djupstrukturen. Den andra satsen är en normalsats, eftersom subjektet står på dess normala plats och styrs av predikatet. (a.a.,216)

Existentialsats: $[_{CP} \text{ På samme tidh } [_{C'} \text{ kom } [_{IP} e_i [_{VP} v \text{ ett breff}_i \text{ till Dalaner }]]]]$

Normalsats: $[_{CP} \text{ På samme tidh } [_{C'} \text{ kom } [_{IP} \text{ ett breff}_i [_{VP} v \text{ } t_i \text{ till Dalaner }]]]]$

5. Disposition

5.1. Undersökningens syfte och hypoteser

Syftet med det föreliggande arbetet är i stort sett tudelat:

- 1) **att definiera den äldre fornsvenska existentialsatsnormen**
- 2) **att beskriva glidningen mot den nusvenska konstruktionen**

Det första är arbetets egentliga huvudsyfte medan det andra hjälper till att analysera förändringar i slutet av den äldre fornsvenska tiden.

1) **att definiera den fornsvenska existentialsatsnormen**

Här utgår analysen från några hypoteser angående den fornsvenska existentialsatsens natur. De flesta av hypoteserna grundar sig på Elias Wesséns språkhistoriska iakttagelser angående svenskans syntax framställda i *Svensk språkhistoria III (1965)*.

²⁶ Skillnaden syns inte i den lineära texten, utan endast i djupstrukturen.

En latent hypotes i en diakronisk språkundersökning är alltid att det antas ha skett förändringar i språket. Ett (enda) faktum för sin del är det språkliga tillstånd som finns levande i vårt eget språk. Sett från denna vinkel faller det sig logiskt att skrida från fakta till hypotes, från det faktiska stadiet till det förflutna och icke närvarande. Det är naturligt att ha den nusvenska normen som utgångs- och jämförelsepunkt, eftersom den representerar en relativ slutfas i den fortfarande pågående förändringsprocessen. På så sätt kan vi följa de moderna markörernas framväxt bakåt i tiden och så småningom komma närmare “den första existentialkonstruktionen” i svenska språket.

Hypotes 1. Naken inversion är en existentialsatsmarkör²⁷.

Wessén:” Framför allt brukas ren inversion [=naken inversion] vid införande av ett nytt subjekt. I nsv. sker detta genom ett formellt subjekt `de , s.k. presenttett ringskonstruktionen. (1965, 217)”

Hypotes 2. Det formella subjektet kom att ersätta naken inversion även i existentialsatser. (Se hypotes 1)

Hypotes 3. Obestämd artikel (en/ett) förekommer endast sporadiskt och i regel i andra funktioner än i nusvenskan.

Wessén:” *En* brukas som räkneord eller i betydelser, som ur denna användning äro utvecklade. [...] I andra texter från 1300-talet förekommer *en* som obst. art., om också jämförelsevis sparsamt. (1965, 44ff.)”

Hypotes 4. Verbinkongruens förekommer i samband med plurala existentialsatser.

Eftersom verbet i fornsvenskan i vanliga fall kongruerar enligt subjektets numerus kan man anta att någon specialfunktion är reserverad åt inkongruens. För existentialsatsens vidkommande antar jag att verbet inkongruerar vid plurala subjekt, såsom det gör i finska existentialsatser (Pihalla juoksee_{SG} lapsia_{PL} / På gården springer det barn, Pöydällä on_{SG} kirjoja_{PL} / På bordet ligger det böcker).

²⁷ Här syftar naken inversion på predikatinledda påståendesatser. Denna satstyp är inte produktiv i nusvenskan. S.k. frågeformade konditionalsatser med precis samma struktur lämnas utanför.

Hypotes 5. Inversion är den dominerande ordföljdstypen p g a den traditionella uppfattningen om informationsstrukturen.

Hypotes 6. Existentialsatsen behöver inte ha klart synliga obestämdhetsmarkörer inom satsen, utan satsens existentialitet framgår ur den omgivande texten.

2) Glidningen mot den nusvenska existentialkonstruktionen

Här kommer jag att diskutera framväxten av olika moderna markeringsätt och följa utvecklingen av den fornsvenska existentialsatsen. Detta sker utgående från de slutsatser som kan dras angående den äldre fornsvenskan.

En del av problematiken utgör det formella subjektet, som nu förekommer i tilltagande grad.

Artikelbruket är en annan modern markör som börjar göra sig mer gällande från och med början av 1300-talet, därtills förekommer artikelord i lagtexter i räknande funktion och bruket är vacklande även i de andra genrerna.

5.2. Material²⁸

Det insamlade materialet omfattar både religiös och profan litteratur. Den religiösa litteraturen består av enbart prosatexter, medan den profana litteraturen indelas vidare i prosa²⁹ och poetisk litteratur.

Proportionerna mellan religiös prosa, profan prosa och poesi i materialet är följande:

Period/Stilart	Religiös prosa	Profan prosa	Poesi	Slgt
Ä.fsv. (ca 1225-1375)	694 / 47,7	500 / 34,4	260 / 17,9	1454 / 100,0
Y.fsv. (ca 1375-1526)	1080 / 56,0	614 / 31,9	234 / 12,1	1928 / 100,0
Slgt	1774 / 52,5	1114 / 32,9	494 / 14,6	3382 / 100,0

²⁸ Materialet har valts på grundval av Ilkka Hirvonens (1987) detaljerade presentering av fornsvensk litteratur.

²⁹ Den excerperade ä.fsv. prosan omfattar endast laglitteratur.

Den äldre fornsvenska litteraturen representerar det mest ålderdomliga tillståndet i det svenska skriftspråkets historia. Från denna period har jag excerperat litteratur enligt följande:

<u>Excerperad text</u>	<u>Antalet excerpter</u>
<i>Religiös litteratur</i>	
Birgitta-autograferna (Birg.-aut.)	6
Codex Bureanus (Bu)	89
Pentateukparafrasen (MB 1)	599
MB 1A	287
MB 1B	312
<i>Laglitteratur</i>	
Fragment av Äldre Västgöotalagen (FrÄVgL)	1
Äldre Västgöotalagen (ÄVgL)	17
Yngre Västgöotalagen (YVgL)	35
Östgöotalagen (ÖgL)	103
Fragment av Östgöotalagen (FrÖgL)	25
Smålandslagens Kristnubalk (SmLKB)	6
Bjätköa-rätten (Bjr)	5
Upplandslagen (UL)	126
Södermannalagen (SdmL)	48
Hälsingelagen (HL)	22
Dalalagen (DL)	22
Västmannalagen (VmL)	90
<i>Poetisk litteratur</i>	
Eufemiavisorna (Euf)	190
Herr Ivan (Iv)	80
Hertig Fredrik av Normandie (Fr)	75
Flores och Blanzeflor (Fl)	39
Erikskrönikan (EK)	70
Sammanlagt	1454

De 1454 excerpterna omfattar sammanlagt ca 3 100 textsidor. Det finns sålunda i genomsnitt en existentialsats på varannan sida. Den faktiska frekvensen varierar dock mellan genrerna; tätast förekommer existentialsatser i religiös litteratur och mest sällan i laglitteratur. Det yngre fornsvenska materialet är följande:

<u>Excerperad text</u>	<u>Antalet excerpter</u>
<i>Religiös litteratur</i>	
Codex Oxenstiernianus (Ox)	266
Birgittas uppenbarelser (BU)	303
Siælinna thrøst (ST)	460
Barlaam oc Josaphat (BJ)	51
<i>Profan prosalitteratur</i>	
Sju vise mästare (Svm)	114
SvmA	47
SvmB	48
SvmC	19
Peder Månsson (PM)	220
Karl Magnus-sagan (KMS)	75
D4	38
Ask	37
Historia Trojana (HT)	205
<i>Poetisk litteratur</i>	
Karlskrönikan (KK)	91
Sturekrönikorna (SK)	143
Sammanlagt	1928
TOTALT Ä.FSV. OCH Y.FSV	3382

5.2.1. Excerperingsprinciper

Här framställs de centrala tillvägagångssätten vid korpusinsamlingen. Den genomgående principen är att kunna tolka textens informativa syfte oavsett om de kända och nya referenterna är speciellt markerade eller inte. Textkontexten är

viktig i all textanalys, men på grund av fornsvenskans vacklande textpraxis blir den primär i detta arbete. De nedanstående punkterna kan stöda tolkningen av en text, men man kan inte utgå från att de förekommer konsekvent. Textställena med någon av dem har ägnats speciell uppmärksamhet vid läsningen, varefter satsen har bedömts antingen som en existentialsats eller normalsats.

Obestämdhetsangivningarna kan indelas i sådana som är direkt anslutna till själva subjektet (A) och sådana som berör satsstrukturen i allmänhet (B).

A. Till subjektet anslutna markörer

- * *en* och *ett* som räkneord
- * *en* och *ett* som obestämd artikel
- * indefinita pronomen (t.ex. annar, flere, manga, nakor, ängin)
- * numeriska bestämningar (þri, siax, x, ällowo, tu þusand ok tiughu)
- * adverb (annatigia eller, bade och, hwarce eller, mykin)

B. Allmänna satsmarkörer

- * formellt subjekt *thz /thet/þæt*
- * verbinkongruens
- * intransitivt verb
- * naken inversion (För exaktare definition se 4.1.6. Elias Wessén.)

Texterna har excerperats två gånger.

5.2.2. Termer och begrepp i satsanalysen

Varje existentialsats kommenteras med sammanlagt sex grammatiska markörer, som underlättar kartläggningen av de olika satstyperna. Dessa ligger bakom de resultat som framställs i den följande analysen och skall därför kort definieras här.

A. Numerus (SG, PLa, PLb, PLc)

En grundläggande indelning enligt subjektets numerus ger två huvudgrupper av satser. I vissa fall kan satsen tolkas representera vilketera numerus som helst; då väljs det alternativ, som är verbkongruent eller annars mer logiskt i respektive textsammanhang.

Ett ord eller en fras kan allt efter subjektets struktur nå sin pluralitet på ett av följande tre sätten, här markerade med a, b och c.

PLa: innehåller ett eller flera substantiv som representerar en böjningsform i ordets plurala paradigm (*mæn, pænningær*), ett pluralt indefinit pronomen (*andri, flere*), ett numeriskt uttryck (*twa stena*) eller ett plural tantum (*lagh*).

PLb: samordning av flera singulära subjekt (*ha ok hamnu, en ræt skiæppæ oc rættær bismari, bryst arf ok bak arf*)

PLc: en blandning av singulara och plurala substantiv i en och samma subjektfras: *twe stena oc en sten, xc dagha oc en daghir, deld en ællr twa, en gardh ok atta bardfriid*

B. Diates Akt / Pass (P)

Passiv avser predikat i s- och vara-passiv samt bliva- och varda-passiv: *gripus, pintos, drapos, taghis, öktis, hugs, ær komin, ær skeedh, ær bundin, bliffwa slagen, bliffwa giordher, warda huggen, warda fangin*.

C. Negation (N)

Negation berör subjektets existens. Som negerade räknas enbart satser, i vilka negationen ansluter sig direkt till subjektet och kan sålunda betraktas som en bestämning till subjektfrasen:

tha finnas enghen annor skæl ther til (MB 1B 27:33)
 spiæl ængin synas (SdmL 91:6:1)
 þær liggær til hwarte warþæ ællær garþær. (VmL 206:10:-)

Satser i vilka negationen fungerar som allmänt satsadverbial har inte lika stor relevans i subjektets existensangivning. Därför representerar de en sekundär typ av negation i denna undersökning, t.ex. *aldre kom harkniuar ælla sax iui hans howþ*. (Bu 194:25), *ekke war tha annath folk i wärldinne* (MB 1A 221:32), *æn æi ær awisning til*. (VmL 218:21:-).

D. Verbinkongruens (INK)

Här är det fråga om att subjektet och predikats verbet står i olika numerus, t.ex. *Nw är her tw märkelik thing* (MB 1A 189:27).

E. Ordföljd (RAK, INV, NAK)

I rak ordföljd (RAK) föregås subjektet av predikatet, dvs. subjektet står i fundamentet. Det behöver emellertid inte stå initialt, utan satsen kan inledas av en konjunktion el. dyl. Inversion (INV) omfattar alla typer av omvänd ordföljd förutom naken inversion. Oftast inleds en inverterad sats av ett adverbial, ibland av ett indirekt objekt. Naken inversion (NAK) omfattar de påståendesatser, som påbörjas av predikatsverbet.

Undersökningen avser endast påståendesatser, varför t.ex. s.k. frågeformade konditionalsatser har uteslutits vid excerperingen, om ock de kan vara existentialsatser.

5.3. Metod

Min avsikt är att ge *en deskriptiv strukturbeskrivning* av existentialsatsen under hela den fornsvenska perioden. För den äldre fornsvenskans vidkommande innebär detta en kartläggning av variation i uttryck för indefinita subjekt. Variationen angrips genom *att kontrastera* de tre stilarterna och eventuella parallella textutgåvor mot varandra. Den vidare analysen i yngre fornsvenskan går ut på att följa den centrala utvecklingen av de äldre fornsvenska satstyperna, dvs hur angivningen av indefinitet förändras.

Arbetet grundar sig på ett insamlat material om 3382 existentialsatser. Detta motiverar även *en kvantitativ redogörelse*. Delar av materialet framställs som exempel längs arbetet och för vissa delföreteelser redogörs även i tabellerad form. Materialet i sin helhet finns bifogat i slutet av avhandlingen.

DEL I

EXISTENTIALKONSTRUKTIONEN I ÄLDRE FORNSVENSKAN1. Indefnithet i äldre fornsvenskan

Att bestämma huruvida en fornsvensk sats är existentiell eller inte kulmineras kring subjektet; vad kännetecknar ett obestämt subjekt? Å ena sidan måste man analysera själva subjektfrasen: eventuella obestämda artiklar, indefnita pronomen, numeriska bestämningar e.d. Å den andra försöker man finna sådana grammatiska kategorier som verkar åstadkomma eller styrka subjektets indefnithet: ordföljd, verbinkongruens och formellt subjekt.

Trots det långt ifrån fullständigt utvecklade artikelsystemet existerade det en opposition mellan defnithet och indefnithet redan i den äldre fornsvenska litteraturen. Det som markerades var främst defnithet och bestämdhet på grund av att den bestämda artikeln, både den enklitiska och fristående, har uppkommit tidigare än den obestämda; den påträffas redan sporadiskt i runinskrifter. Redan på 1300-talet påminde bruket om nusvenskan. (Wessén 1965,30 ff.)

Systematiseringen av bestämdhetsangivning är i princip en tillräcklig förutsättning för att motsättningen indefnit/defnit över huvud taget kan uppstå. Av större intresse för denna undersökning är emellertid att ta reda på om det även fanns system för obestämdhet och vilka dessa i så fall var. Härvid finns det två fundamentala synvinklar att utgå ifrån:

- 1) Obestämda subjekt markeras inte på grund av att bestämda subjekt markeras, mao. man vill undvika dubbelmarkering. Obestämdhet uppfattas då som "avigsidan" av bestämdhet: det är logiskt nödvändigt att en nominalfras som inte markeras med bestämda artiklar är obestämd. Detta kallar jag **automatisk obestämdhet**.
- 2) Obestämda subjekt markeras med hjälp av variation i satsstrukturen. Utgångspunkten här är existentialsatsen i modern svenska; man föregriper den senare utvecklingen i yngre fornsvenskan fram till nusvenskan på grundval av att man känner till de norm, som är produktiva i nusvenskan. Därför ligger vikten närmast på ordföljd, artikelbruk och formellt subjekt samt inkongruens. Detta kan kallas **markerad obestämdhet**.

Det är uppenbart att ingen av dessa två kan vara ensamrådande; båda förekommer i texterna. I den automatiska obestämdheten skall man emellertid komma ihåg att ibland kunde även subjektfraser utan någon som helst markering tolkas som bestämda (Wessén 1965, 41), varför textkontexten i sista hand avgör species. Textavsnittet ur Codex Bureanus nedan bevisar hur stor betydelse textkontexten har i bedömandet av en nominalfras som indefinit respektive definit i artikellösa fall. Liknande exempel är vanliga i äldre fornsvenskan.

Andreas var kunnape saloghom karle. ok fastape fæm dygn. **tel røst kom tel hans af himnom.** [...] Sua længe lifpe nicholaus siþan. som han fulkomnape sina fasto ok lifpe þæssa hems sax manape æpte han døþan. [sic!] **kom røst tel andream.** þu hauar mik nicholaum vunnet mz bønóm af hæluitis porte. som tapapar var. (135-136)

Är det i satserna fråga om samma röst, då innebär detta att den raka ordföljden i den första satsen (med fet stil) implicerar obestämd species, medan *røst* i den inverterade³⁰ satsen kan tolkas som bestämd. Det är sannolikt att det är fråga om en och samma röst för det handlar hela vägen om Andreas. Textstället kan visserligen tolkas även så, att *røst* är indefinit i båda fallen.

2. Orientering i den äldre fornsvenska språkanalysen

Den månghundraåriga utvecklingen från de första fornsvenska beläggen till den nusvenska standardnormen har radikalt omformat existentialsatsen; förhållandena i fornsväret var i många avseenden totalt annorlunda än i vår tids språk.

Det unga svenska skriftspråket hade inte någon enstaka konstruktion som skulle kunna betraktas som den nusvenska konstruktionens förebild. Detta till trots kan man finna klart existentiella satsstrukturer även i de äldsta skrifterna. Man kan därför påstå att denna i nusvenskan högfrekventa satstyp är belagd redan i de äldsta svenska handskrifterna (ca år 1225) och dess skriftliga tradition är sålunda lika gammal som det svenska skriftspråket. Till och med den föregående runsvenska perioden bär spår av konstruktioner, vilka kan tolkas som existentialsatsens “förstadier”³¹.

30 Inversion beror primärt på adverbialen *æpte han døþan*, varför den inte nödvändigtvis kan tolkas uttrycka ett indefinit subjekt.

31 Enligt Wessén (1965, 48) t.ex. *þriR eniR kamo af`Endast tre kommo därifrån (U 214)´*.

Den variation som denna analys centreras till består av tre synvinklar:

- 1) variation inom äldre fornsvenskan
- 2) variation mellan inhemsk och översatt litteratur
- 3) variation mellan äldre och yngre fornsvenskan

Den förstnämnda variationstypen är den primära och mest analytiska. Den innebär en genrevis genomgång av den äldre fornsvenska litteraturen, vilken ger en uppfattning om existentialsatsen i den religiösa, profana och poetiska stilarten. Den insamlade litteraturen kommenteras verk för verk med tyngdpunkten på centrala grammatiska markörer. Å andra sidan är syftet att kunna konstruera normer för äldre fornsvenska existentialsatser innan de börjar markeras med nusvenska markörer³². Det är även intressant att se, om man kan skilja mellan flera existentialsatstyper. Förhållandena under den äldre fornsvenska tiden åskådliggörs även i tabellerad form.

En jämförelse mellan strukturen i inhemska texter och översättningslitteratur är en av hållpunkterna. I och med att den fornsvenska litteraturen till en stor del består av översättningar kan jämförelsen ge värdefull information om huruvida ett strukturellt drag är av svenskt ursprung eller har invandrat i språket.

Den tredje synvinkeln tar upp övergångsföreteelser inom den fornsvenska tiden och försöker spåra upp de drag i existentialsatsstrukturen, som blir mer frekventa i yngre fornsvenskan. Denna utveckling följs i del II.

3. Existentialsatsen i de äldre fornsvenska texterna

3.1. Religiös prosalitteratur

De religiösa texterna representerar 1300-talssvenskan och tillhör sålunda inte den allra äldsta fornsvenska perioden; alla de excerperade texterna finns att läsa på svenska tidigast på 1330-talet. Förutom Birgitta-autograferna är de alla översättningar från latin.

³² Detta naturligtvis i så fall att det över huvud taget finns ett tillstånd i ä. fsv. där det inte förekommer några sådana markörer.

3.1.1. Birgitta-autograferna (Birg.-aut.)

Heliga Birgittas egenhändiga nedteckningar utgör två fragmentariska skrifter på sammanlagt 10 sidor, kallade A- och B-skriften. Autograferna torde ha tillkommit år 1367 respektive 1361. (Högman 1951, 42) De innehåller 6 existentialsatser, vilka alla finns i A-skriften.

A. *Ordföljd*

Fyra av de sex existentialsatserna är inverterade och två har rak ordföljd. På grund av att materialet är mycket litet kan man inte dra några långt gående slutsatser på fördelningen. Varför de två existentialsatserna ändå har rak ordföljd förefaller tämligen klart; i båda finns det ett behov att framhäva subjektkonstituenten, vilken i den ena består av ett artikelförsett substantiv föregången av en tonlös partikel och i den andra av ett negerat pronomen. I det förra fallet flyttar partikeln huvudvikten till själva subjektet och i det senare vill man betona negationen.

1. suasum et + rum var e mællan solinna / oc stolanna (73:4)
2. ængin syntis / a stolenum (74:8)

De inverterade beläggen är:

3. i fræste væginne syntis en sol / myok stor faman [framan] fore solinne (73:2)
4. fore solinne / varo satte sua sum tuu predikaro stola / annar høghra vaghin / i þe palacio / oc annar a vinstra væghin (73:3)
5. oc af solinne gingo suasum tu[a] sol gisla / annar til høghrar stolin / oc annor til vinstra (74:5)
6. þa øpte en røst / a vinstro handena (75:24)

B. *Obestämdhet och artikelbruk*

Artikelorden *en* och *ett* används i autograferna på ett sätt som liknar det nysvenska bruket. Deras ursprungliga funktion som räkneord är inte längre den primära; här har den övergått till en konsekvent artikelfunktion, som inför okända referenter i textsammanhanget och skiljer dem från redan kända. Den obestämda artikeln är central för hela textens informativitet, inte endast för en sats. Denna textuella egenskap framgår från avsnittet nedan (A-texten, s.73);

referenten uttrycks med en obestämd fras, som allt som oftast följs av en i bestämd form eller hänvisas till på något annat sätt (t.ex. *enne persona-hon*)³³:

enne persona syntis vakande / oc eg sofande / sum *hon* vare i *eno palacio* / oc i fræste væginne syntis *en sol* / myok stor faman [sic!] fore *solinne* / varo satte sua sum tuu predikaro stola / annar høghra vaghin / i *be palacio* / oc annar a vinstra væghin / oc suasum *et + rum* var e mællan solinna / oc stolanna / oc af *solinne* gingo suasum *tu[a] sol gisla* /

Förhållandet mellan subjekt och ordföljd ser ut som följande:

Subjekt/Ordföljd	RAK	INV	NAK
Sg: Art + S	1	1	-
Sg: Art + S + Adj	-	1	-
Sg: Ø + Pron + Ø	1	-	-
Pl: Num + S	-	2	-
Sammanlagt (6)	2	4	-

Tabell 1. Subjektets struktur och ordföljd i Birgitta -autograferna

Av de sex existentialsatserna är 4 singulara. I tre av dem markeras subjektet med en obestämd artikel: *en sol myok stor* (73:2), *et rum* (73:4), *en røst*³⁴ (75:24) och en sats har ett indefinit pronomen som subjekt; *ængin* (74:8). De två plurala subjekten är sifferuttryck: *tuu predikaro stola* (73:3), *tu[a] sol gisla* (74:5).

C. Verbinkongruens

Verbinkongruens förekommer inte.

D. Formellt subjekt

Ingen av existentialsatserna är försedd med ett formellt subjekt.

33 Här finns förutom subjekten även andra referensnät understrukna.

34 Jämför med Codex Bureanus, som tillkommit ungefär samtidigt med Birgitta-autograferna; där är *røst* alltid utan obestämd artikel.

3.1.2. Codex Bureanus (Bu)

Codex Bureanus har tillkommit på svenska mellan åren 1276 och 1307 (Jansson 1934, 4). Den återgår till ett latinskt original kallat *Legenda aurea*, som är skrivet mellan åren 1263-1273 av Jacobus de Voragine.

A. *Ordföljd*

Fördelningen mellan rak, inverterad och naken ordföljd är följande:

Ordföljd	RAK	INV	NAK
Bu (89)	28	60	1

Tabell 2. Ordföljden i Bu

Den numera icke produktiva ordföljdstypen, naken inversion, påträffas i en existentialsats i Codex Bureanus:

War en iuþe ioachim at nampne i nazareth (3:8)

Majoriteten av satserna, 67,4%, skrider konventionellt från gammal information till ny och har därför inverterad ordföljd:

J þøm væghenom kom eet leion ii fylghe mz þøm (71:20)
iamscyt como tue diæfla ok (514:21)

Ordföljdens roll ska emellertid inte övervärderas; närmare en tredjedel (31,5%) har ändå rak ordföljd. Detta är betydligt mer än t.ex. på många håll i laglitteraturen. En anledning härtill torde vara, att en artikelmotsättning existerar, om ock instabilt, i Codex Bureanus, medan den helt saknas i lagtexterna; 46,7% av de raka satsernas subjekt i Bu är försedda med en obestämd artikel. Artikelbruket ger mer spelrum för satsstrukturen, eftersom omvänd ordföljd inte är den enda möjligheten att markera subjektets obestämdhet. I de singulara fall, där artikeln inte finns får ordföljden en större vikt som speciesmarkör. Denna hypotes stöds av det faktumet, att andelen inversioner i dessa satser är 77,8%. Att motiveringar till ordföljdsvariationen bland dem kan vara svåra att finna är följande fallstudium av substantivet *røst* ett exempel på. Vilken position det intar framgår nedan:

A. (alle sagþo ræt vara læta guz ansuar mæþ hælghom bñonom) þær biskopar ær a bñonom mæþ goþo folke kumbar af himirike røst sua at alle hōra (5:28)

B. Skriuar orosius at a en tima þa octouianus lete anzsuar af afguþum huar æpte han skulde landom raþa: kom røst af himirike ok sagþe himirikes sma suen skal heme raþa fōdar af liuande guþi firi fōrsta dagh som een skal skyt fōþas af renne vtan smit Octauianus bygde eet altare læt iui scriua liuandes guþ (63:11)

C. /Andreas var kunnape saloghom karle. ok fastape fæm dygn. tel røst kom tel hans af himnom / Sæl ær nicholaus (for) þina bōne (han) ær fræls af frestnigom for þina fasto: þo skal han sialuar sax manapa fasta. ok bōta nokot sialuar som ofmykit brōt / Sua længe lifþe nicholaus siþan. som han fulkomnape sina fasto. ok lifþe þæssa hems sax manapa. æpte han d øpan. [sic!] kom røst tel andre am. þu huar mik nicholaum vunnet mz bñonom af hælui[tiz] porte. som tapapar var (135:21)

D. þa øpte hon ihesu christe. som væl vest at iak ær skær mø. baþefor hinriche ok huariom androm manne. hiælp mik. kesaren skæmdes ok gaf kesarinno pust viþ ænne .i. samu stund com røst af himnom / goþ mø þik hiælpar mø maria. troþ oræd. ok sua menlōs som hon mø var. vt iui alla iarn halla/ (419:20)

E. dacianus gaf þa dom iui georgium. at dragha han fōrst vm alla stassens gatu mz fotom. ok siþan halshuga / þa baþ sanctus geurgius varn hærra hōra alla tima bōne (thera som han kalla sik til hiælp ok thrøst); røst com af himnom ok sagþe ia viþ hans orþ. /halshugen ændape han sit martirium. hans daghar cumbar tuem daghum for litlo gangdagh./ dacianus gik þæpan hem þær georgius la halshugen. ok com eldar af himnom ok brænde han tel bana. fōr æn han com hem tel sit palacium. (496:8)

De fem beläggen är artikellösa och i varje sats är det fråga om en och samma röst (som kommer från himlen), vilken i varje enskild textkontext har obestämd eller ny referens³⁵. I C-kontexten nämns röst två gånger; den första satsen har rak ordföljd, den senare är inverterad. I den senare satsen är röst att uppfatta som känd referent. Skall denna ordföljdsvariation tolkas uttrycka en speciesskillnad mellan de två substantiven eller är den endast stilistiskt betingad? Den species-

35 I C-kontexten är endast det första belägget nytt till sin referens.

skiljande funktionen uppfylls i detta fall, men om liknande samband (rak ordföljd → ny referent, inversion → känd referent) finns i andra motsvarande textställen kan inte fastställas.

B. Obestämdhet och artikelbruk

Det är uppenbart att artikelsystemet i Codex Bureanus i hög grad liknar det nu-svenska artikelbruket. Enligt Gunnar Leijström representerar Bu angående *en* en ställning mellan ett äldre och yngre språkstadium (1934, 178).

Vi börjar med de singulara existentialsatserna och obestämd artikel och övergår därefter till annan obestämdhet även i pluralis.

Närmare hälften (29/47,5%) av de singulara existentialsatserna har ett artikelförsett subjekt, t.ex. *en iube* (3:8), *en goþar renliues maþar* (7:14), *eet leion* (71:20). Jämför man frekvensen med den fornsvenska laglitteraturen är skillnaden påfallande trots att de yngsta lagarna är ungefär samtida med Codex Bureanus. Anledningen härtill är att söka närmast i texternas innehåll och stilkrav och å andra sidan i den funktion som den obestämda artikeln har att uppfylla.

Erik Terner (1922) anser att “den religiösa stilen synes gärna ha *en*, men det är möjligt, att detta beror på innehållet. I religiös framställning har man ju anledning att oftare än eljest tala om och särskilja olika sinnestillstånd, egenskaper, osv (1922, 163)”. Det religiösa språket påminner sålunda i hög grad om talspråket. Även enligt Karl Larm (1936) kan det nära sambandet mellan dessa eventuellt förklara det rika artikelbruket: “om vi utgå ifrån att artikeln först framträder i talspråket, bör den litteratur, som står talspråket närmast, uppvisa en rikare artikelfrekvens. [...] Den religiösa, berättande prosalitteraturen betecknar ett mera framskridet skede i artikelutvecklingen än juridisk och poetisk litteratur. (Larm 1936, 17)”

Wessén för sin del finner ett samband mellan artikeln och dess individualiserande funktion (*Var en iube Ioachim at namne, En prowastär var i Cicilia*), vid substantiv med generell betydelse saknas artikeln däremot ofta, vilket ökar hela satsens allmängiltighet (1965, 48). Enligt Gunnar Leijström (1934) kan karakteriserande adjektiv upplösa användningen av obestämd artikel (a.a., 184). Enligt Leijström kan transferens från latinets inte heller uteslutas (a.a., 175-6).

Artikelbrukets förhållande till ordföljd visar tydligt, att subjektet gärna intar en sen position trots artikelinskott:

Subjekt/Ordföljd	RAK	INV	NAK
Art + S	5	15	1
Art + Adj +S	2	3	-
Art + S + Adj	-	2	-
S + Art + Adj	-	1	-
Sammanlagt	7/24,1%	21/72,4%	1/3,5%

Tabell 3. Obestämd artikel och ordföljd i Bu

Art+S (21)

Av de fem raka satserna i denna grupp har tre exakt likadan struktur; Art + S + vara + Advl. Kombinationen av vara-verbet och rak ordföljd verkar förutsätta adverbialled. Kännetecknande för dessa är att de inleder ett nytt kapitel³⁶:

1. En provastar var ii cicilia .d.xx.xv.ii.ar (28:17)
2. En calcar af crystallo var .i. sancti laurencii kirkio .i. melan. (417:16)
3. En domare var .i. rom stephan at nampne. (418:8)

Andra exempel på Art+S:

4. þær stoþ en suen nær (157:2)
5. ok brast en bro vndi hans riddarom (167:11)
6. þa lop en iuþe mz enne klæþa stang (198:10)
7. þa teþes hanom .i. ogne en levar (417:12)

Bu har kvar frasstrukturer, i vilka ledens inbördes konstituentföljd är främmande för modern svenska. För artiklarnas vidkommande talar detta om att de ännu inte är helt integrerade i språket. Mest variation finns hos subjekt med adjektivattribut:

Art+S+Adj (2)

8. Æpte naquara dagha sua fastat. com een þumulfinger. faghar ok miok skinnande for hænnæ øghin (55:20)

³⁶ Nota bene: Naken inversion används endast en gång för att uttrycka samma slags påstående (War en iuþe ioachim at nampne i nazareth, 3:8).

9. Vm þæn tima var en staþar aldar cristen stor ok starcar mz hundraþ portvarþom østerst gen solenne nær paradis som callaþes thebe (507:17)

S+Art+Adj (1)

10. Vm þæn sama tima var. .i. ierusalem kokla re en klokar. hætt simon magus. (101:7)

Art+Adj+S (5)

11. En goþar renliues maþar kom þær vm siþe farande (7:14)
12. En miok ræþeleken (karl) com tel hans riþande ok sporþe (18:16)

Drygt hálftan (32/52,5%) av de singulara subjekten har ingen artikelmarkör. Följande typer finns belagda:

Subjekt / Ordföljd	RAK / %	INV / %	Slgt / % av sg
Ø + S + Ø	4 / 25,0	12 / 75,0	16 / 26,2
Adj + S / S + Adj	2 / 22,2	7 / 77,8	9 / 14,8
Pron + S	-	3 / 100,0	3 / 5,0
Adv + S	1 / 50,0	1 / 50,0	2 / 3,3
Pron	-	1 / 100,0	1 / 1,6
Pron + Adj + S	1 / 100,0	-	1 / 1,6
Sammanlagt (32)	8 / 25,0	24 / 75,0	32 / 52,5

Tabell 4. De artikellösa singulara subjekten i Bu

Typ Ø + S + Ø (16)

I denna typ ingår flera ämnesord: oleum (142:20, 23), brøþ (417:9), miolk (506:13). Detta drag förklarar deras artikellöshet.

13. oleum fløtt af andree benom (142:20)
14. vm en dagh brast hanom brøþ tel þerra føþo (417:9)
15. ok ran af þøm miolk for bloþ (506:13)

De övriga har ingen liknande samhörighet, t.ex:

16. duua fløgh af himirike ok sattes (6:9)
17. røst com af himnom (496:8)

Adj+S / S+Adj (9)

18. þa væxte vænast lilia up af hans graf. (7:7)
19. ok com af himnum skinande sky mæþ blæsande vinde (13:20)
20. þa teþes hanom fagher skuge (130:11)
21. þa teþes enom præst vænaste ungar man ok væl klædar (496:15).

Exemplen 18 och 21 är absoluta superlativer. Se 2.2.1. diskussionen om deras obestämdhet.

Pron + S (3)

22. J þem staþ ma ængen heþen eigh iuþe ængen cristna tro falsare liua (190:1)
23. æpte han døþan. com annar domare som hætt dius. (505:19)
24. vm miþia nat syntes annat scip mōta ok (523:8)

Adv + S (2)

25. þusanda arom ok þry hundraþ. ok fiuratighi arom æpte guz fōzlotima .a.sancti andre aptne var mikin bardaghi saman sattar mællan heþna ok kristna manna. (176:17)
26. sua mykit rægn com þa af himnom (522:23).

Pron + Adj + S (1)

27. ok prædicape for hanum .a. væghenom. huru dighar ysæld ær .ii. væruldene (171:3)

Pron (1)

28. ii biscops hus [...] skal ængen in coma (144:23)

I pluralis kan man skilja mellan 10 olika obestämda subjekt enligt följande:

Subjekt/Ordföljd	RAK / %	INV / %	Slgt/ % av pl
Num + S	6 / 60,0	4 / 40,0	10 / 35,7
Ø + S + Ø	2 / 50,0	2 / 50,0	4 / 14,3
Pron + S	1 / 33,3	2 / 66,7	3 / 10,7
Adv + S	1 / 33,3	2 / 66,7	3 / 10,7
Num + Adj+S	1 / 50,0	1 / 50,0	2 / 7,1
Gen + S	-	2 / 100,0	2 / 7,1
Num+ Gen+S	-	1 / 100,0	1 / 3,6
Adj + S	1 / 100,0	-	1 / 3,6
Num	-	1 / 100,0	1 / 3,6
Pron + Adj+S	1 / 100,0	-	1 / 3,6
Slgt (28)	13 / 46,4	15 / 53,6	28 / 100,0

Tabell 5. De plurala subjekten i Bu

Fördelningen mellan rak och omvänd ordföljd är betydligt jämnare här än i singularis. En anledning härtill är att endast en marginell andel av satserna (4/14,3%) har ett helt omarkerat subjekt, som är beroende av ordföljdsmarkeringen. Obestämtheten verkar ha mer etablerade och delvis andra uttrycksformer i pluralis än i singularis. Sådana är t.ex. de endast i pluralis förekommande numeriska fraserna (=Num-fraserna), som utgör drygt hälften (15/53,6%) av de plurala beläggen:

1. þri bloþdrupa drupu af fingrenom. ii þera asyn. (56:2)
2. siax galne hunda komo ok bitu ok slitu (137:6)
3. þrætighi mæn af lorin ok þrætighi arom æpte var hærra pino. foro saman tel sanctum iacobum (169:7)
4. þær varo innan fæm kunuga. (176:24)
5. Mæþan thomas talar. coma tue guz ængla (183:17)
6. .j. en manaf drapos tu þusand ok tiughu (493:3)

Ø + S + Ø (4)

7. Munkka komo ibland mæþ þøm som [...] (51:14)
8. iþa como mz gyru raþe tel iacobum (197:6)
9. ok flughu gnisto af þøm (208:11)
10. ok uaro diæfla .i. scipino .i. manna hami. (523:9)

Pron + S (3)

11. ii þæn stæpen varo magge hælge doma vare fru kiurtel (16:9)
12. ii. hiorþenne varo ænge ygsn. vtan þiura otami (167:21)
13. flere frur gingo sua (522:2)

Adv + S (3)

14. þa como mykit folk tel cristna tro. (200:7)
15. ok do mykit folk .i. þøm atta daghum af drakans blæst (491:5)
16. mykit folk do (526:30)

Gen + S (2)

17. siþan com[o] guz ouen[i] ok trona (200:10)
18. þa como decii kesara mæn. (421:5)

Pron + Adj + S (1)

19. Thær mange hælge mæn sato mz hænne (172:13)

Adj+S (1)

20. þær alscons blomstar væxste (402:7)

C. Verbinkongruens

Inkongruens i begreppets centrala mening är främmande för existentialsatserna i Codex Bureanus. Här kan man ändå ta upp satser med substantivet *ett folk* som subjekt; det råder en viss vacklan angående predikatets numerus i dessa satser; både singulara och plurala fall påträffas i Bu. Detta beror främst på tolkningen av substantivets betydelse, som kan vara singular eller plural.

Den singulara tolkningen utgår från att ”subjektet är ett kollektivt ord eller att subjektet tydligt framträder såsom tillhörande en flerhet och att det som i saken yttras om en (subjektet) på samma gång gäller om denna flerhet (Ottelin a.a., 156)”. Odal Ottelin (1905) skriver angående *folk*, att ”oftast åtföljes *folk* som subjekt af predikat i singularis. [...] Naturligtvis står verbet i singularis, då *folk* betyder `person, menniská”. Detta är fallet i normalsatser (1-2), men fenomenet påträffas även i existentialsatser (3-4) Den singulara tolkningen tycks räcka sig även till klart plurala satser (2).

1. hanom møte eet folk (20:24)
2. flere folk ætar þær inne som iak ætar (144:12)
3. ok do mykit folk .i. þøm atta daghum af drakans blæst (491:5)
4. mykit folk do (526:30)

Pluralt tolkas subjektet i existentialsatsen nedan (5). Elias Wessén talar här om *constructio ad sensum*; predikatet rättar sig inte efter subjektets grammatiska form, utan efter dess innehåll (Wessén 1965, 123):

5. þa como mykit folk tel cristna tro. (200:7)

D. Formellt subjekt

Ingen av existentialsatserna i Codex Bureanus innehåller ett formellt subjekt. Däremot tycks samma funktion ofta uppfyllas av fyllnads- eller hjälpord, vilka grammatiskt tolkas som adverb. Dessa adverb har sällan någon konkret innehållslig betydelse för satsen, m a o de saknar en egentlig semantisk funktion och tycks därför fritt variera med *þæt*. Därför ligger det nära till hands att definiera dem som ett svagt stadium av det formella *det* -subjektet.

Bland de vanligaste adverbena är *þær / thær* och *þa*. T.ex. enligt Söderwall kan *þær* användas bl.a. ”i början af en sats, vid opersonl. konstruktion el. då vid inverterad ordföljd subjektet kommer efter predikatet; i sht när en rums- el. tidsbestämning följer (Söderwall 1900-1918, 774)”. Enligt Elias Wessén kan *þæt* ibland ersättas av ett formellt *þær* ”i en starkt avbleknad betydelse” (1965, 66).

I existentialsatserna står de formella adverbena alltid initialt, vilket ger omvänd ordföljd:

1. þær [...] kumbar af himirike røst sua at (5:28)
2. þa teþes hanom fagher skuge (130:11)
3. þær stoþ en suen nær ok (157:2)
4. þa com en galin iuþe diæfla fuldar ok øpte (196:7)

Sammanlagt 16 existentialsatser i Bu har ett formellt adverb.

3.1.3. Pentateukparafrasen (MB 1)

Pentateukparafrasen (MB 1) innehåller de fem Moseböckerna på fornsvenska. Dess samband med latinska skrifter anses allmänt vara tydligt, t.ex. enligt Söderwall (1914) är MB 1 ”väsentligen att betrakta som en kompilation efter latinska källor (1914, 419)”. Hesselman (1927, 10) och Thorell (1951, 1) talar inte om en kompilation utan om en översättning av det latinska originalet. Denna fornsvenska förlaga torde ha tillkommit under 1330-talet. Av den finns två avskrifter bevarade, MB 1A och MB 1B, vilka båda är sannolikt gjorda i Vadstena kloster. (Thorell a.a., 1) MB 1A, som är den äldre av dessa, har enligt Klemming tillkommit ”på 1430-talet, kanske 1430-50”. Klemming (SFSS 9:1, 588) anser, att A-skriften ”Ehuru icke fullt återgivande den gamla bibeltolkningen i dess ursprungliga skick [...]” har den ”företrädet af långt större korrekthet i texten och jemnhet i språket (9:1, 591)” i jämförelse med B-skriften. Denna modernare språkdräkt beror på att man i A-skriften har ersatt en del ord och ordformer med mer brukliga och modernare och därmed inte kunnat bevara den tidstypiska språkformen (Klemming 9:1, 577).

MB 1B är skriven 1526 (Hesselman, a.a., 10 och Klemming, 9:1, 577). Språket i den är ändå mycket ålderdomligare än nedskrivningstiden skulle förutsätta; Klemming konstaterar, att 1B har bibehållit ”talrika gamla ord och former, hvilka kommit ur bruk redan då den äldre afskriften gjordes (9:1, 577)”. Enligt Hesselman innehåller B-avskriften ”gamla äktsvenska språkformer, som f.ö. icke äro belagda ens i våra äldsta laghandskrifter (1927, 10)”. Den ålderdomliga stilen förklarar Hesselman på följande sätt: ”Hon [=den okända skrivarskan] har säkert förstått vida mindre av originalet än sin föregångare [=översättaren av A-skriften]. Oförmågan kanske lika mycket som fromheten ha hindrat henne att på egen bevåg göra ändringar i texten eller ombilda det gamla språket i ett nyare och mera gängse skick. (Hesselman a.a., 10)”. Denna försiktighet å ena sidan och A-skriftens moderniserade språk å den andra leder till att B-skriftens språkliga förebild är att söka i tiden före MB 1A, dvs. omkring 1330-talet (Klemming 9:1, 577), trots att den har nedskrivits cirka ett hundra år senare än MB 1A.

I fortsättningen behandlas avskrifterna i regel parallellt. Ortografiska skillnader kommer inte att kommenteras, utan exemplen anger A-skriftens ortografi.

Avskriften A har 287 existentialsatser, medan B har 312. I flesta fall är satserna parallella, men det påträffas även 50 unika belägg, som inte har ett motsvarande uttryck i den ena avskriften³⁷.

A. Ordföljd

Text/Ordföljd	RAK / %	INV / %	Slgt / %
MB 1A	86 / 30,0	201 / 70,0	287 / 100,0
MB 1B	95 / 30,4	217 / 69,6	312 / 100,0

Tabell 6. Ordföljden i MB 1

Fördelningen av de tre ordföljdstyperna liknar situationen i Codex Bureanus. Ibland har parallellställen olika ordföljd:

1. A. at ther war engin rätwiis (192:9)
B. at ther engin rætuis var (147:13)
2. A. aldre en flugha war ater i egipto lande (298:22)
B. aldrih var en flugha æptir j egyptu lande (230:4)

B. Obestämdhet och artikelbruk

19,6 % (A19,5% och B20,7%) av de singulara subjekten i MB1 har ingen direkt ansluten obestämdhetsmarkör, dvs. varken artikel, pronomen, adjektiv eller adverb. Låt oss analysera deras ordföljd.

Text/Ordföljd	RAK/%	INV/%	Slgt/% av sg. i texten
MB 1A (Ø+S+Ø)	6/18,2	27/81,8	33/19,5
MB 1B (Ø+S+Ø)	7/18,9	30/81,1	37/20,7

Tabell 7. Ordföljdsvariation hos de omarkerade singulara subjekten i MB 1

37 12 av dessa förekommer endast A-skriften, 38 endast i B-skriften.

A-avskriften: 38:26, 88:22, 96:3, 105:4, 143:30, 170:1, 189:27, 192:25, 196:9, 219:7, 255:13, 313:13.

B-avskriften: 2:19, 4:15, 5:13, 8:31, 13:15, 13:16, 15:6, 16:14, 16:16, 21:30, 21:31, 22:14, 22:30, 22:31, 28:19, 33:1, 33:22, 86:27, 87:7, 97:27, 98:6, 113:15, 116:5, 119:28, 120:12, 129:27, 130:3, 168:9, 177:12, 221:1, 239:34, 259:2, 270:18, 368:23, 371:21, 378:1, 380:10, 381:30.

I både A och B är 42 (A 24,9% och B 23,5%) av de singulara subjekten försedda med en obestämd artikel. Frekvensen är mycket lägre än i Codex Bureanus (47,5%). Förhållandet mellan artikel och ordföljd är följande:

TEXT	MB 1A		MB 1B	
	RAK	INV	RAK	INV
Subjekt / Ordföljd				
Art + S	12	18	11	19
Art+Adj+S / Art+S+ Adj	1	6	1	7
Art	1	2	-	2
Art _{Gen} + S	-	1	-	1
Art + Adv + S	-	1	-	1
Slgt/% av sg. i resp.text	14/8,2	28/16,5	12/6,7	30 /16,7

Tabell 8. De artikelförsedda subjekten i MB 1

Exempel på subjekt med obestämd artikel:

1. En steen kom aff eno berghe.wtan mantz hand (A15:1/B12:3)
2. en hebreisker swen war i fängilsom mz honum (A237:25/B83:30)
3. Sunnan at altarenom war en dyr lysebrander aller aff gulle (A492:1/B379:16)
4. ey war en epter i allo egipto lande (A304:30/B235:6)
5. Vnder thässe ysäld föddis en smaswen aff leui släkt swa fagher oc manliker (A277:11/B213:1)
6. thz war et mykith sacramentum i ihesu chirsto oc the hæghe kirkio (A87:30/B69:3)

En intressant detalj beträffande artikelbruket är nedanstående skillnad mellan A och B. B-texten, som kännetecknas av konservativa drag, har ingen artikel. Däremot har A-texten i enlighet med strävan till en mer moderniserad språkform har en artikel inskjuten:

ä mädhan en släkt komber epter andra (A283:30)
 æ mädhan slæct kombir æptir andra (B218:15)

TEXT	MB 1A		MB 1B	
	RAK	INV	RAK	INV
Ø + S + Ø	6	26	7	29
Adj + S / Adj + S	1	17	3	21
Gen + S / S + Gen	1	3	2	2
Pron	7	6	8	6
Pron + S	14	19	16	23
Pron + Adj + S	4	3	4	4
Hwarce S eller S	1	2	1	2
Adv + S	3	13	-	8
Adv + Adj + S	1	-	1	-
Slgt/% av sg. i texten	38/22,5	89/52,8	42/23,5	95/53,1

Tabell 9. Subjekten i de övriga singulara existentialsatserna

Exempel på existentialsatser med dylika subjekt:

Ø + S + Ø (A32/B36)

Största delen av dessa subjekt är ämnesord eller abstrakter, vilka även i nuspråket saknar artikel:

1. ekki hawer än räghn komith ower iordhina (A158:8/B122:2)³⁸
2. tha kom elder aff himpnenom (A162:30/B125:20)
3. tha wardh missämia mällan nio konunga om kring han (A180:8/B134: 21)
4. oc gaar skimbel a hans öghon (A212:4/B163:4)
5. tha war mörk ower alt egipto land (A305:2/B235:9)

38 MB 1B har imperfektum: ekke kom æn rægn iffwir iordena.

Adj + S / Adj + S (A18/B24)

6. Nw är vändeligh räkning mällan nakath oc alzänkte (A35:2/B26:2)
7. aff henna salikheet flödher ater i likamin fulkomin helsa (A104:9/ B82:10)
8. iämskyt kom bläsande stormber alla nattina (A317:1/B244:30)
9. Om midhianat kom gudhlikit wald i egipto land (A311:9/B240:10)
10. Än ower alla borgher oc thorp oc städher gik brinnande loghi ower (A421:3/B325:15)

Gen + S / S + Gen (A4/B4)

11. Thridhia dagh ther äpter tha wardh konungxsens höghtiidh (A236:5/B182:20)³⁹
12. lamba blodh skal wara j allom idhrom hwsom (A308:9/B237:25)
13. För än aarswaxter annars aars komber (A376:25/B292:7)
14. Nw är siwnda dagx höghtiid fore thässa twäggia skuld (A462:2/B355:11)

Pron (A13/B14)

15. Än födhis nakar mz them last som hörir til hans äät (A143:2/B113:29)
16. enkte wäxte a henne (A155:5/B119:21)
17. enkte skal epter wara aff allo thy som tilhörir israels sonom (A299:19/B230:28)
18. ängin komber ther (A409:10/B316:4)
19. vtan thz mark matte ängin ga til gudz dyrkan (A503:22/B389:2)

Pron+ S (A33/B39)

20. Tha finnas engin annar skiäl ther til wtan hans godhwili (37:11/B27:33)
21. Nw matte mannenom ängin wärker wardha fore syndina (88:15/B69:18)
22. engin källda eller watn war i ödhemarkinne (A198:8/B152:6)
23. nakar guddomber är i stokkom eller stenom (A331:17/B256:16)
24. i himerikis kirkio är ängin oro eller bang (A485:31/B374:19)

39 MB 1B har høgtidh konungxsins.

Pron + Adj + S (A7/B8)

25. ey ware nakar wäxen man för som fadher matte wara (A93:7/B73:10)
26. ther komber ängin liwandis man til (A130:13/B103:18)
27. henne fölgher annor dödhelik synd (A146:2/B115:18)
28. nakar tholik däghelik skript war ower henna säng (A224:6/B172:26)
29. nakor gudhliker krapter är i nakra biläte (A331:20/B256:18)

Hwarce S eller S (A3/B3)

30. hwarce få eller folk kome när bergheno (A353:24/B274:14)
31. hwarce är til son eller dotter (A420:1/B324:21)
32. ey skal ther äpter liwa hwarce hwete eller wiin eller oleum eller nöt eller faar (A429:27/B332:12)

Adv + S (A16/B8)

33. mykin ilzska war i iordhrike (A167:14/B129:5)
34. oc skal aff honum koma mykin släkt (A185:16/B141:31)
35. i thy lande är mykin nødh oppa watn (A199:4/B161:24)
36. oc wäxte mykith nyt (A220:7/B169:18)
37. tha gik op swa mykith watn (A408:3/B315:6)

Adv + Adj + S (A1/B1)

38. meer andelik glädhi är i the hälge kirkio [...] än all the glädhe som (A264:2/B204:22)

Angående plurala subjekt visar MB 1 samma bild som Codex Bureanus; även här är räkneordsfraser (A43/B44) och omarkerade subjekt (A30/B35) de vanligaste. De plurala existentialsatsernas subjekt fördelar sig på följande typer:

TEXT	MB 1A		MB 1B	
	RAK	INV	RAK	INV
Ø + S + Ø	5/16,7	25/83,3	6/17,1	29/82,9
Num + S	10/35,7	18/64,3	8/27,6	21/72,4
Adj + S / S + Adj	3/18,7	14/81,3	7/36,8	12/63,2
Pron + S / S + Pron	11/61,1	7/38,9	12/50,0	12/50,0
Num+Adj+S/Num+S+Adj	1/9,1	10/90,9	2/20,0	8/80,0
Pron + Adj + S	2/40,0	3/60,0	2/50,0	2/50,0
Gen + S / S + Gen	-	1/100,0	-	1/100,0
Adv + S	-	3/100,0	-	3/100,0
Num	1/50,0	1/50,0	1/50,0	1/50,0
Pron	-	1/100,0	-	2/100,0
Pron + Num + S	1/50,0	1/50,0	-	1/100,0
Num + Adj	-	-	-	1/100,0
Pron + Num	-	-	1/100,0	-
Slgt/% av pl. i texten	34/ 28,8	84/71,2	39/ 29,3	94/70,7

Tabell 10. De plurala subjekten i MB 1

Ø + S + Ø (A30/B35)

1. ther aff wäxer striidh oc genwärdha i likamenom mällan fyra elementorum krapta (A78:30/B61:20)
2. Stundom koma dröma aff wädhra skipte (A237:2/B183:11)
3. aff leui komo biskopa oc preste (A261:22/B202:26)

Num + S (A28/B29)

5. Aff iosia komo thre konunga hwar äpter annan (A8:3/B6:17)
6. Nw komo twe ängla til sodomam at qwälde (A147:19)
7. Sidhan komo ällowo patriarche heem til sin fadher (A252:12/B195:19)
8. ther waaro tolff kældor oc siwtighi palm trä (322:4/B248:32)
9. Nw waro twe män atir äpter i tiäldomin (A394:3/B303:33)

Pron + S / S + Pron (A18/B24)

10. Annath hindher oc wägher til dödher komber mannenom aff thy (A107:25/B85:6)
11. tha skulo fore thz engen giäld ganga (A338:19/B262:3)
12. Än vnder eleazar waro andre flere höfdhingia (A385:17/B296:27)
13. oc hittas flere skäl hwi thässe tw (A476:28/B367:7)
14. i them gamblo laghom waro flere höghtidher än hwar daghelik badhe om qwäld oc morghin (A497:2/B383:22)

Adj + S / S + Adj (A17/B19)

15. alzskona gräs trä oc frwkt matto framledis wäxa aff henne (A58:25/B45:16)
16. tha waro onde ängla wordne at myrke (A155:17/B119:30)
17. tha wardher ny himil oc ny iordh (A172:16/B133:4)
18. oc kunne wanlika örlögh wardha mällan israels söna oc thera (A313:14/B241:34)
19. aff hans äne gingo wt swa skinande liwsgiiisor at (A355:6/B275:18)

Num+Adj+S / Num+S+A dj (A11/B10)

20. Än owan a bunkanom skulo wara thry stoor hws (A168:12/B129:29)
21. ther waro fämtighi rätwise män (A191:15/B146:14)
22. siw faghra köör oc fulfeta föddos op aff waato lande (A236:16/B182:29)
23. Nw äre her try märkelik thing (A276:18/B212:13)
24. fore hundradha idhrom mannom skullo fly fämthwsand wtlänzske män (A376:18/B291:34)

Pron (A1/B2)

25. oc risa manghe vp aff dödha mz honum (A-/B208:18)
26. fore thy fara mange fra winom oc frändom (A453:3/B347:32)

Pron + Num + S / Pron + Num (A2/B2)

27. j then stadh waro swa mang hundrath barn som aldre giordho the fulo synd (A192:11/B147:16)

28. andra siw köör fluto op aff flodhinne fwla oc maghra (A236:17/B182:30⁴⁰)

Pron + Adj + S (A5/B4)

29. hurw mange hardhe konunga skullo än koma sidhan iwdha koma ater til ierusalem (A21:18/B17:9⁴¹)
 30. nakor andeligh tingh waro til (A-/B28:19)
 31. eller hurw mangskyns stiärnor äre a himblenom (A119:16/B94:16)
 32. oc riso mange hälghe män op aff dödha mz honum (A268:32/B208:18⁴²)
 33. fore thy waro manga sma synagoghe i thera landom til kändedom (A486:28/B375:11)

Gen + S / S + Gen (A1/B1)

34. Tha gingo fram fore moysen dötter ens mantz aff manasse släkt (A419:24/B324:15)

Num (A2/B2)

35. Aff ruben släkt gingo til stridh firetighi thwsand oc siäx thusand oc fäm hundrath (A384:4/B295:23)
 36. aff thenna xlvij borghom skullo siäx wälias til hiälp (A425:2/B328:24)

Num + Adj (A-/B1)

37. huat æn finnas x rætwisir (A192:5⁴³/B147:10)

Adv + S (A3/B3)

38. tha war mykith myrk oc rökogher elder (A183:21/B140:15)

40 MB 1B har subjektet i formen *andra siw* (Pron+Num).

41 MB 1B har satsen i singularis: *huru manghir hardhir konunghir skulde æn komma sidhan iudar kommo atir til iherusalem.*

42 MB 1B har satsen i formen: *oc risa manghe vp aff dödha mz honom.*

43 MB 1A har subjektet i formen *tio rätwise män* (Num+Adj+S).

39. oc wardher ther tha swa mykith roop grater oc ond laat ower alt egipto land (A306:11/B236:10)
 40. ther war mykin gräs wäxter (A422:16/B326:18)

C. Verbinkongruens

Bland de religiösa texterna i äldre fornsvenskan har endast MB 1 inkongruenta existentialsatser; 20 i både 1A och 1B. Fördelningen av inkongruens (INK) ser ut som nedan:

TEXT	MB 1A		MB 1B	
	RAK	INV	RAK	INV
PLa: horn	-	2	2	3
PLb: nödh oc wsäld	1	12	1	8
PLc: tafflor oc laghbook	2	1	3	2
SG: myrker	-	2	1	-
Slgt/% av INK i resp.text	3/15,0	17/85,0	7/15,0	13/85,0

Tabell 11. Verbinkongruens i MB 1

Wessén (1965) konstaterar att verbinkongruens vanligen hör ihop med omvänd ordföljd, vilken iakttagelse passar in även här; textförfattaren ”har ännu ej fullt klart för sig, att han skulle komma att bruka ett pluralt subjektsord. I varje fall har han ännu icke stått under påverkan av den plurala formen. (a.a., 122)”

Mest frekvent förekommer inkongruens i existentialsatser med PLb-subjekt; ett dylikt subjekt innehåller två eller flera sidoordnade singulara led i fast förbindelse:

1. Sidhan vnder wädhreno tha är watn oc kyld (A39:23/B29:32⁴⁴)
2. ther aff wäxer striidh oc genwärdha i likamenom mällan fyra elementorum krapta (A 78:30/B61:20)

44 I MB 1B har satsen ett singulara subjekt *watn*.

3. ther aff komber mannenom alder oc siwk dom ber (A108:14/B85:23⁴⁵)
4. Tha wardher ny himil oc ny iordh (A172:16/B133:4)
5. mz watne wardher wiin oc öl oc brödh (A210:17/B161:26)

Detta slags närmast semantiskt motiverad singularisering är inte den mest centrala typen av inkongruens. Utgår man emellertid från rent formella kriterier, vilket är fallet här, då räknas den som inkongruens. Andra betingelser har däremot de inkongruensfall, som förekommer i samband med PLa-subjekt:

6. Æpthir tæsse rækningh var mællan thæs adam skapadhis oc abraham föddes thry tusanda aar oc cc aar oc iiij aar (A-/B4:15)
7. thz ær thu bisext om syu aar (A63:13⁴⁶/B48:34)
8. Nw är her tw märkelik thing (A189:27/B-)
9. tha war tho gräs wäxter i egipto lande (A255:7/B197:27)
10. horn syntis vt ganga aff hans ænni (A354:25⁴⁷/B275:7)

I exempel 7 ovan finns ett formellt subjekt. Här kan man fråga, om predikatet inkongruerar med det egentliga subjektet eller kongruerar med det formella subjektet.

Egendomligt nog påträffas inkongruens även hos ett par singulära subjekt. Då är alltid endast någondera av de parallella satserna inkongruent, vilket även kan tyda på möjligheten av felskrivning eller missförstånd.

11. Sidhan abraham war dödher **warda** mykin sylt i landeno (A209:13)

Den kongruenta versionen i B-skriften är:

12. tha **wart** mykit swlt j landeno (B160:32)

45 I MB 1B är subjektet enledat, *allir siwkdombir*. Konstruktionen i MB 1B är troligen den ursprungliga.

46 MB 1A har subjektet i singularis: *thz är et bisext om siw aar*.

47 I MB 1A kongruerar predikatet: *syntos*.

Singular inkongruens finns belagd även i B-skriften:

13. enghin kælda æller vatn **varo** j økn markinne (B152:6)

A-skriften har kongruens:

14. engin kælda eller watn **war** i ödhemarkinne (A198:8)

I texterna förekommer även en del subjekt som innehåller både singulara och plurala element. Dessa kallar jag PLc-subjekt och de ser ut som följande:

15. Nw sidhan en stund_{SG} oc tiwghu_{PL} äre lidhna_{PL} mz thrim planeto omgangom (A70:23/B54:32)
16. hwarce war_{SG} sool_{SG} eller stiärnor_{PL} (A155:7/B119:22)

Att subjektet representerar båda numerus är problematiskt för verbböjningen; subjektet i sin helhet är ju pluralt, men predikatet styrs inte alltid av detta. Att predikats verbet böjs enligt den närmast stående delen av subjektet är den huvudregel, som är uppenbar på grundval av beläggen i MB 1, men det finns undantag:

17. innan swa mangom arom haffde øvir flutit_{SG}. xc dagha_{PL} oc en dag_{SG} hir_{SG} (B50:13)
18. tafflor_{PL} oc laghbook_{SG} gömdos_{PL} ther til (A429:19)

När skall dylika PLc-satser betraktas som inkongruenta? Här tillämpar jag endast formella kriterier, såsom vid PLb-subjekten ovan; alla singulara predikat i samband med plurala subjekt inkongruerar. Av exemplen ovan är således inkongruenta 16 och 17.

I både MB 1A och 1B finns det nio PLc-subjekt. I 1A är fyra av dem inkongruenta och i 1B sex.

D. Formellt subjekt

Formellt subjekt träffas på två parallellställen:

1. thz är et bisext om siw aar (A63:13/B48:34)
2. thz war et mykith sacramentum i ihesu christo oc the hæghe kirkio (A87:30/B69:3)

På grund av de få beläggen är det svårt att fastställa några kriterier för förekomsten av det formella subjektet. Det formella subjektet står alltid initialt och satserna avslutas med ett adverbial. Artikelbruket i dessa satser liknar det i nusvenskan. Exempelen är bland de första markerade existentialsatserna i nusvensk bemärkelse.

3.1.3.1. Iakttagelser angående existentialsatsstrukturen i 1A och 1B

Här framställs några diverse detaljer som har fäst uppmärksamhet i en del existentialsatser längs materialanalysen. Iakttagelserna nedan har inte någon avgörande betydelse speciellt för satstypens historiska syntaxbeskrivning; x-plocket kan ändå vara av allmänt filologiskt intresse och visa vilken osäkerhet och heterogenitet som rådde i satsstrukturen.

A. *Dubbel negation*

1. at aldre föddis änkte barn (A93:7/B73:9)
2. oc ey skal ther äpter liwa hwarce hwete eller wiin eller oleum eller nöt eller faar (A429:27/B332:12)

B. *Tempus och modus*

3. ekki hawer än räghn komith ower iordhina (A158:8)
ekki kom æn rægn iffwir iordena (B122:2)
4. en wædhor hänger mz hornom mællan thörnebuskana (A201:25)
en wædhur hængde mz hornom mællan tyrne buskanar (B154:31)
5. hedhit folk skulle blandas i thera slækt. (A212:3)
hedit folk blandadis mz thera slækt. (B163:3)

C. *Frasordföljd*

6. owan a bunkanom skulo wara thry stoor hws (A168:12)
owan a bunkanom skulo wara stor try hws (B129:29)

D. *Numerus*

7. swa mykin genwærdha är ower mik komin (A243:5)
swa mangha genuærdha æru iffuir mik kompna (B188:6)

E. Obestämdhet och artikelbruk

8. Nw är en iordh (A40:16)
Nw ær en iordhen (B30:20)
9. tha är oc en himil (A40:17)
tha ær oc en himelen (B30:20)
10. ängin kom natten i mällan (A156:1)
engin kom nat mællan (B120:7)⁴⁸
11. J andre sidhonne owan bunkan war inganger oc dör i archina
(A168:18) Offwan bwnkan war inganghir oc døren innan aarchena
(B130:3)

3.2. Profan prosalitteratur

3.2.1. Laglitteratur

Med laglitteratur syftas här på de svenska landskapslagarna, som har tillkommit ungefär under åren 1225-1350. Landskapslagarna är svensk litteratur i egentlig mening; de är de äldsta på svenska författade texterna, varför de även språkligt representerar det ålderdomligaste skicket av skriven svenska. Några språkforskare hävdar till och med, att landskapslagarna även i jämförelse med andra samtida språkminnesmärken är att betrakta som ytterst konservativa (t.ex. Wessén 1965).

Den excerperade profana prosan består av enbart laglitteratur. Texterna är sammanlagt 11; hela lagsamlingar, enstaka balkar eller fragment.

⁴⁸ Här beror slutartikeln enligt Wessén (1965) på att substantivet föregås av "ett adjektiviskt ord, som anger mängd eller myckenhet (a.a., 40)".

TEXT	E-SATSER
FrÄVgL	1
ÄVgL	17
YVgL	35
ÖgL+ FrÖgL	128
UL	126
SdmL	48
HL	22
VmL	90
SmLKB	6
BjR	5
DL	22
sammanlagt	500

Tabell 12. Existentialsatserna i laglitteratur

Bland de fornsvenska stilarterna utgör landskapslagarna en extremt homogen och sluten textkategori, som kännetecknas av sträng systematik och ordknapphet. Detta syns inte minst i satssyntaxen. Satsdräkten präglas även av ett rikligt bruk av ellipser; ett stildrag, som härstammar från den muntliga traditionen och är så gott som främmande i de andra texttyperna. En vidare skillnad mellan lagspråket och den religiösa litteraturen är deras abstraktionsnivå; lagtexternas språk är neutralt och imperativt, medan den religiösa stilen rör sig på ett mer beskrivande och individuellt plan.

A. Ordföljd

Fördelningen av de olika ordföljdstyperna, rak, inverterad och naken inversion, visar en tydlig tendens: den sammanlagda andelen inverterade existentialsatser är 78,6 %, medan frekvensen av rak och naken ordföljd är markant lägre, 20 % respektive 1,4 %. Proportionerna varierar något från lag till lag; den äldsta lagtexten ÄVgL har flera raka än inverterade existentialsatser (11/61,1% raka mot 7/38,9% inversioner).

Från och med ÖgL tilltar bruket av nu-inledda⁴⁹ satser kraftigt, vilket syns som en ökad andel av inversioner. I de allra äldsta lagarna förekommer nu-satser sällan om aldrig. Skillnaden är som störst i ÖgL (9/7% raka mot 119/93% inverterade), men tendensen håller i sig även i de yngre lagarna.

LAGTEXT	RAK	INV	NAK	SLGT
ÄVgL+FrÄVgL	11 / 61,1	7 / 38,9	-	18
YVgL	17 / 48,6	18 / 51,4	-	35
ÖgL+FrÖgL	9 / 7,0	119 / 93,0	-	128
UL	20 / 15,9	103 / 81,7	3 / 2,4	126
SdmL	11 / 22,9	36 / 75,0	1 / 2,1	48
Vml	13 / 14,4	74 / 82,2	3 / 3,3	90
HL	8 / 36,4	14 / 63,6	-	22
DL	8 / 36,4	13 / 59,1	1 / 4,5	22
SmLKB	-	6 / 100,0	-	6
BjR	2 / 40,0	3 / 60,0	-	5
Slgt	99 / 19,8	393 / 78,6	8 / 1,6	500

Tabell 13. Ordföljdsvariation i lagspråket

Inversionens höga frekvens är knappast överraskande; i likhet med moderna kasusspråk kan speciesskillnader antas ha uttryckts med hjälp av ordföljd även i forna kasusspråk, varvid inversion oftast kom att markera obestämdhet och nya referenter. Här kan vi dra en parallell till modern finska, där detta är fallet, t.ex. *Auto on pihassa - Pihassa on auto*, jämför *Bilen står på gården - På gården står en bil*. Jämför man med nusvenskan så är proportionerna mellan rak och omvänd ordföljd i existentialsatserna likadana; den inverterade typen representerar den vanligaste formen av existentialsatser⁵⁰. Detta tyder på att behovet att skrida från gammal information till ny är en primär egenskap i språket och således inte beroende av språkets föränderliga syntaktiska strukturer.

49 Även adverbial som *pa* och *pær* används frekvent.

50 Se härom t.ex. Varho (1992).

Vad som i sista hand styr konstituentföljden kan vara svårt att reda ut om så gott som samma föregående kontext resulterar i olika ordföljd i den efterföljande existentialsatsen. Satsparen 1 och 2 ur YVgL exemplifierar sådana fall:

- 1A. Nv hemnis man a sæt mall. oc böt. han hauer brutit ezeret. þa skal nempden þet vita huat helder annar skil næþer com þerre mellom æller eig. (232:7: 9)
- 1B. þa skulu þe þet witæ. huat heller com annar skiln æþer þerræ mellin. æller han hemdis a han. (233:7:11)
- 2A. þa viti hæraznempðin. huat helder han hæmndis þes. æller com annar skiælnæ þer þerræ mellin. (235:7:18)
- 2B. þa skal hæraz nempd af þy hæraþe giærningen var gior innan. vita hwat þæt var meþ vaþæ æller viliaæ. æller annær skilnæþær kom þerræ mellom. (247:11:14)

Motiveringen bakom valet mellan rak och omvänd ordföljd går inte att finna i den respektive textkontexten som är nästan identisk i 1 A och B samt i 2 A och B. En eventuell och sannolik förklaring är den unga skriftliga traditionen och därmed svårigheten att uttrycka sig konsekvent i skrift.

Naken inversion förekommer i fyra texter: UL (3), SdmL (1), VmL (3) och DL (1). Dessa 8 belägg representerar en marginell grupp, men bland de tre texttyperna är frekvensen ändå som störst här:

- 1. kombær aldriþ bak arff ællr nokor annur arff þær innan (UL 115:11:)
- 2. liggær lik a wighwalli ærræt ok undæt (UL 144:12:6)
- 3. Kombær bundin man til þinx. (UL 166:41:-)
- 4. liffwær barn æffte. (VmL 128:10:3)
- 5. combr. i þera mællom pustær oc blame. (VmL 151:20:-)

B. Obestämdhet och artikelbruk

Bland de fornsvenska stilarterna är lagtexterna de mest problematiska och svårtolkade beträffande informationsstruktur och därmed indefinitet; vilka subjekt som är indefinita respektive definita kan på sina ställen vara svårt om inte omöjligt att bedöma. Den så gott som totala saknaden av obestämda artiklar gör tolkningen av lagspråket ytterst kontextbunden: ofta behövs det relativt långa textavsnitt innan referensförhållandena blir förklarade. Risken för missuppfattningar ökar även på grund av det rikliga bruket av elliptiska uttryck. Den

godtyckliga och oetablerade kommateringen bidrar härtill; satsgränserna är endast sällan markerade.

Artikelorden *en* och *ett* förekommer endast i en bråkdel av existentialsatserna⁵¹. Då har de alltid räkneordsfunktion⁵². Wessén konstaterar att ”framförställt en betyder i VgL I `en enda, en och samma (unus, idem)’ (1965, 114). Samtidigt dikt åstadkommer dock räkneordet en klart indefinit och icke individualiserande nyans hos subjektet. Sammanlagt 8 existentialsatser är av denna typ:

1. *et munhaf skal eptir tylpt huæria væræ.* (ÄVgL 11:1:2, YVgL 123:3)
2. *En ræt skiæppæ. oc rættær bismari. skal vm alt landit varæ.* (YVgL 209:45)
3. *up a annan ætta læggin kan en man uara.* (ÖgL 115:3)
4. *nu sitær en a gamblu tomt* (ÖgL 203:11:1)
5. *Nu kan deld en ællr twa møtæs* (UL 219:4:1, VmL 199:4)
6. *Nu kan en garþær niþri liggia* (UL 221:6:1)

Den stora majoriteten av existentialsatsernas singulara subjekt klarar sig utan räkneordsartiklar och obestämda artiklar (317 av 325). Det återstår att analysera i vilken grad de subjekten själva eller deras satskontext bär andra markörer eller om det är fråga om automatisk obestämdhet (se termen s. 46). I detta avseende kartlägger vi först de olika subjekttyperna genom att relatera dem till ordföljden.

51 Här syftar jag på existentialsatser, vilkas subjekt omedelbart föregås eller efterföljs av *en* eller *ett*. I existentialsatserna förekommer även andra belägg av artikelord, som har anknytning till satsens subjekt. Dessa har emellertid inte iakttagits, eftersom de inte påverkar subjektets (in)definithet. Sådana är t.ex. i engom epom ær *howozman vtan en*. (YVgL 252:13:2), Nu mughu egh *flere iorþattara* i iorþa uærminne standa æn en (ÖgL 145:14:2), Nu dör *ett aff samkolli* (UL 119:13), oc æy æru guþir *fleræ æn han ein* (HL 5:1).

52 Endast en gång har artikelordet substantivisk eller (pronominell) betydelse: *nu sitær en a gamblu tomt* (ÖgL 203:11:1).

TYP AV SUBJEKT	RAK /%	INV /%	NAK /%	Slgt /%
Ø + S + Ø	35 / 14,2	205 / 83,4	6 / 2,4	246 / 75,7
Adj + S	8 / 25,8	22 / 71,0	1 / 3,2	31 / 9,6
Pron + S / S + Pron	8 / 34,8	15 / 65,2	-	23 / 7,1
Pron	3 / 50,0	3 / 50,0	-	6 / 1,9
Art + S	2 / 50,0	2 / 50,0	-	4 / 1,2
Art	-	4 / 100,0	-	4 / 1,2
Hwarte S ællær S ⁵³	-	3 / 100,0	-	3 / 0,9
Gen + S	1 / 33,3	2 / 66,7	-	3 / 0,9
S + [...] + Adv	2 / 100,0	-	-	2 / 0,6
Annatigia S ællær S	-	1 / 100,0	-	1 / 0,3
S + [...] + Pron	1 / 100,0	-	-	1 / 0,3
S + [...] + Adj	-	1 / 100,0	-	1 / 0,3
Sammanlagt	60 / 18,5	258 / 79,4	7 / 2,1	325 / 100,0

Tabell 14. Fördelningen av olika subjektfraser i de sg. existentialsatserna och deras ordföljd

Den vanligaste subjektstypen, Ø+S+Ø, skiljer sig tydligt från de mer marginella. Den dominerande gruppen består endast till 14,2 % av raka existentialsatser, vilket ger en ganska klar uppfattning om ordföljdens vikt som obestämdhetsmarkör. I de andra grupperna stiger antalet raka existentialsatser däremot betydligt⁵⁴ i takt med förekomsten av olika till subjektet anslutna markörer. Detta kan tolkas så, att ju tydligare dessa markörer uppfattas som indefinitsangivande desto mindre blir oppositionen mellan raka och inverterade satser, dvs. ordföljdens betydelse minskar om dess funktion upptas av andra markörer⁵⁵. T.ex. subjekt med adjektivattribut definieras som indefinita eller definitiva på grundval av adjektivens svaga eller starka böjning trots saknad av artikel och de indefinita

53 Av vilka en sats är av typ *Hwarte + Adj + S + eller + Adj*.

54 Här må märkas att största delen av grupperna uppvisar 1-6 belägg, varför deras vikt minskar i jämförelse med de största grupperna.

55 I detta skede kunde man kanske tala om undvikandet av dubbelmarkering, innan artikelbruket etablerar sig.

pronomen har den obestämda betydelsen inbyggd i ordsemantiken. De fyra belägen av artikelförsedda subjekt är jämnt fördelade mellan rak och omvänd ordföljd, men samma tendens kan antas råda där.

Drygt tre fjärdedelar av de singulara subjekten har inga som helst direkt anslutna markörer, vilket är typiskt för lagarnas ordknappa stil. Saknaden av markörer tycks hos merparten av dessa leda till inversion; subjektets senare position markerar dess nya referentinneåll. I detta avseende finns det emellertid markanta olikheter mellan de enskilda lagarna. Skillnaden mellan rak och inverterad ordföljd är som störst i Västmannalagen (5% raka mot 95% inverterade) och minst i Äldre Västgöotalagen (58% raka mot 42% inverterade)⁵⁶.

Naken inversion påträffas oftast hos ommarkerade subjekt (6 fall av 8). Varför just dessa subjekt struktureras med naken inversion är problematiskt. Semantiskt sett är gruppen heterogen: *bak arff ællr nokor annur arff, lik* (2 ggr), *barlið, barn, karl*. Likaså predikatsverben: *bygga, komma* (2 ggr), *leva, ligga* (2 ggr). Exempel på naken inversion:

1. liggær lik a wighwalle ærrat oc vndat. (VmL 146:11:3)
2. ligger barlið a garþe. annæt. oc þriþiæ. (SdmL 93:8:-)
3. Byggi karl J. by atti bolstaþa iorþa. (DL 26:1:-)

Förutom Ø+S+Ø -subjekten finns det 79 existentialsatser med andra typer av obestämda subjektfraser, vilka exemplifieras här nedan. Siffran inom parentes anger det totala beläggantalet.

Adj+S (31)

4. Nu kan uæghfarande man siukær liggia i sokn. (ÖgL 11:12:-)
5. þa kan almannæ wæghær giønnum giærþi liggia (UL 219:3)
6. þær scal rætær malsæghande fore wara. (VmL 215:17:4)

Pron+S (23)

7. þær kombær ængin akoma a. (ÖgL 32:5)
8. æn nokor forfal ær þær i. at (DL 7:7:-)
9. til comber skip annæt i samu hamn. (SdmL 158:30:-)

⁵⁶ Här har inte iakttagits de kortaste lagtexterna, FrÄVgL, SmLKB, BjR och FrÖgL.

Pron (6)

10. Nu kumbær huarghin þera. (FrÖgL 23:21)
11. Nu kan nokot .i. kirkiu skrup bristæ (UL 18:3:-)
12. æncti ær til (UL 148:16:2)

Art+S (4)

13. et munhaf skal eptir tylpt huæria væræ. (ÄVgL 11:1:2)
14. up a annan ætta læggin kan en man uara. (ÖgL 115:3:-)
15. Nu kan en garþær niþri liggia (UL 221:6:1)

Art (4)

16. nu sitær en a gamblu tomt. (ÖgL 203:11:1)
17. Nu dör ett aff samkolli (UL 119:13:-)
18. þy at e combær en aff twem. maþær aff manne. hwar aff androm (VmL 118:1:-)

Hwarte S ællær S (3)

19. þær standær hwarti loff ællr leghæ fore (UL 230:12:1)
20. þær synis hwarte ny handwirki eller forn (SdmL 93:8:-)
21. þær liggær til hwarte warþær ællær garþær. (VmL 206:10:-)

Gen+S (3)

22. þær ær mannæ handæ wærk a (UL 256:29:1)
23. Nv ær æi broþors barn til. oc æi systor barn. (VmL 129:11:1)
24. e hwat apalcono barn ær til. ællær æi. (VmL 135:18:3)

Annatigia S + ællær S (1)

25. Nv lifwær annatigia faþer ællær moþer. (VmL 125:8:2)

S + [...] + Adv (2)

26. æn vindøgha ær a veg sua mykit æt þylico ma in casta (FrÖgL 35:12)

S + [...] + Pron (1)

27. oc barn ær ængti æpti. (DL 51:12:-)

S + [...] + Adj (1)

28. Nu skal bolstazs ren til byar liggia niu alna brep (ÖgL 194:4:-)

I pluralis varierar uttryck för obestämda subjekt enligt följande:

Typ av subjekt / Ordföljd	RAK/%	INV/%	NAK/%	Slgt/%
Ø + S + Ø	12 / 16,2	61 / 82,4	1 / 1,4	74 / 42,3
Num+S / S+Num	10 / 18,9	43 / 81,1	-	53 / 30,3
Pron+S / S+Pron	7 / 38,9	11 / 61,1	-	18 / 10,3
Pron	4 / 44,4	5 / 55,6	-	9 / 5,1
Adj+S / S+Adj	3 / 42,9	4 / 57,1	-	7 / 4,0
Num	1 / 33,3	2 / 66,7	-	3 / 1,7
Num+Adj+S	-	2 / 100,0	-	2 / 1,1
S+Gen	-	2 / 100,0	-	2 / 1,1
S+[...]+Num / Num+[...]+S	1 / 50,0	1 / 50,0	-	2 / 1,1
S+[...]+Adj	-	1 / 100,0	-	1 / 0,6
Pron+Adj+S	-	1 / 100,0	-	1 / 0,6
Pron+Gen+S	-	1 / 100,0	-	1 / 0,6
Pron+Num	1 / 100,0	-	-	1 / 0,6
Hwarte S ællær S	1 / 100,0	-	-	1 / 0,6
Sammanlagt (175)	40 / 22,8	134 / 76,6	1 / 0,6	175 / 100,0

Tabell 15. De plurala subjekten i lagarna

Även i pluralis går en klar gräns mellan de centrala och marginella subjektfrastyperna, men skillnaderna är inte lika påfallande som i singularis. Den relativa majoriteten, 42,3 %, av de plurala subjekten konstrueras utan direkt anslutna markörer. Den omvända ordföljden är som mest frekvent här, men den dominerar hos varje subjekttyp.

Exempel på ommarkerade subjekt i existentialsatser med omvänd ordföljd:

1. nu kuma buþ hem (ÖgL 104:14:1)
2. Nu löpæ swin skoghæ mællum (UL 226:8:-)
3. Nu kunnu giærninga mællum þeræ coma. sum firi æru. oc þeræ sum til coma. (SdmL 112:21:-)
4. blant æþlæ fruct waxör nællær. þithstlæ. ok þörn. (HL 3:förord)

Exempel på den mer sällsynta raka ordföljden:

5. at gærþ come þera mællom. (VmL 113:2:2)

Näst frekvent (53/30,3%) är existentialsatserna med sifferuttryck som subjekt:

6. Tolf mæn skulu .i. tylft standa. (ÄVgL 11:1:2)
7. twe wæghir moghu mötes a hanum. (SdmL 96:10:-)
8. J farwæx ra mughu þrir stenær liggia (UL 243:18:-)
9. þa scolo sæx mæn i syn næmpnas. (VmL 200:5:1)

Förutom dessa påträffas följande typer av sifferuttryck:

Num⁵⁷ (3)

10. þa flyia tue firi en. (ÖgL 53:5:1)
11. at twe moghu mötes a hænni. (SdmL 96:10:-)
12. Nu dela twe om fiski watn. (VmL 213:16:2)

Num + Adj + S (2)

13. þær skulu twe bolfastir mæn wiþ wæræ (UL 52:14:1)
14. þæ scolo twer bolfaste mæn vara. þæt scolo witna. (VmL 98:13:1)

S + [...] + Num / Num + [...] + S (2)

15. Nu kunnu mylnu stáþir mællum bolstapæ liggia twe ællr þrir (UL 247:22:-)
16. Fiurar æro broar j landæ (VmL 220:23:3)

⁵⁷ I materialet förekommer endast två, vilket kan uppfattas som ett elliptiskt uttryck för *två personer, två män*.

Den tredje större subjektgruppen (18/10,3 %) konstrueras med pronomen:

17. Æ swa mang syzkini æru (UL 115:11:-)
18. oc spiell engin synes. (SdmL 91:6:1)
19. Nu magho e flere iorþ attra. i iorþa uærnenne. standa æn en. (FrÖgL 7:26)
20. æi mughu flere synir a þæt mal komæ (UL 241:17:4)

Även de nedanstående pronominala subjekten finns belagda i materialet:

Pron (9)

21. up a annan kunnu flere uara. (ÖgL 115:3:-)
22. Siþan coma flere oc eptir kæræ. (SdmL 63:3:-)
23. Nu boa flere i by. (VmL 93:10:3)

Pron + Adj + S (1)

24. j langum timæ kunnu mang ny fall hændæ (UL 3:conf)

Pron + Num (1)

25. ængin tu coma swa soman at æi mono skilias om siþir (VmL 118:1:-)

Pron + Gen + S (1)

26. Nu löpa annars manz suin a annars skogh (ÖgL 227:41:-)

C. Verbinkongruens

Subjekt/Ordföljd	rak	inv	nak	Finns belagd i
PLa: pænninga	1	7	-	ÖgL, UL, SdmL, HL, VmL
PLb: kall ok kærling	1	8	1	YVgL, ÖgL, UL, SdmL, VmL
PLc: deld en ællr twa	1	2	-	YVgL, UL, VmL
Sammanlagt	3	17	1	21

Tabell 16. Verbinkongruens i lagtexterna

Inkongruens förekommer sporadiskt i lagtexterna. På grundval av beläggen tycks det finnas ett samband mellan inkongruens och ordföljd: 17 av de inkongruenta existentialsatserna är inverterade, endast tre har rak ordföljd och en naken inversion.

Inkongruens förekommer hos alla subjektstyper. PLa-satserna kan beträffande inkongruens vidareindelas i två grupper. För det första den normala inkongruenstypen med ett pluralt subjekt och ett singulart predikat (A):

- A. 1. Nv can frillo barne pænninga waxa (VmL 135:19)
 2. þa scal tu fiæt til göpning liggia. (VmL 198:3)
 3. Nu skal til þrætlyftz epa. þri taka uara (ÖgL 170:6)
 4. Nv æn ær a garþe þry gap ælla þrim flera (FrÖgL 73:7)

För det andra satser, som även kan förklaras kongruera på grund av subjektets innehåll (B); avvikelserna från den formella kongruensnormen behöver alltså inte automatiskt uppfattas som inkongruens:

- B. 5. Siu næter scal mællum þing hwart wara. (SdmL 174:3)

Subjektet *Siu næter* kan tolkas vara lika med *en vecka* (Wessén 1965,123), varför satsen kongruerar constructio ad sensum. Här kan man jämföra med Upplandslagen, som har kongruens:

6. til þæs siu nætær æru uti æptir paschæ dagh (UL 166:41:1)

Hos vanliga singulara subjekt förekommer inte inkongruens, dvs. ett singulart subjekt har alltid ett singulart predikat.

D. Formellt subjekt

En existentialsats har ett formellt subjekt inskjutet:

- Nu ær þæt kolsuarf (brindir inne maþær ok kona ok barn þera.) (FrÖgL 2:13)

3.3. Poetisk litteratur

De poetiska texterna i äldre fornsvenskan är fyra, Eufemiavisorna (Euf) och Erikskrönikan (EK). Eufemiavisorna består av tre riddarromaner, Herr Ivan (Iv), Hertig Fredrik af Normandie (Fr) och Flores oh Blanzafloor (Fl). Enligt en allmänt godkänd datering har Iv tillkommit år 1303, Fr 1308 och Fl år 1312. Om den sistnämnda råder en viss oenighet; Emil Olson anser Fl ha kunnat tillkomma senare inemot mitten av 1300-talet. (Olson 1956, ix-x) Alla tre är översättningar: Iv är en översättning eller ”en rätt trogen tolkning” av ett franskt epos; det är osäkert, huruvida den svenska rimdikten är en direkt översättning från franska eller en tolkning av originalets fornnorska bearbetning (Noreen 1931, v-vi). Fr för sin del har översatts från ett medelhögtyskt original (Noreen 1927, v-vi). Enligt Olson har Fl blivit översatt från ett fornnorskt original, inte direkt från dess franska källa (Olson a.a., viii). Valter Jansson (1945) beskriver Euf på följande sätt: ”dikterna förete ett egenartat och ungdomligt språk, som visserligen till väsentlig del är svenskt men som därjämte innehåller betydande norska och danska inslag (1945, 319)”. Jansson anser också att de tre texterna har skrivits av samma författare (a.a., 315-317). Erikskrönikan (EK) är däremot en svensk originaltext, vars tillkomst Pipping daterar till mellan åren 1320-35 (Pipping, 1926, 782).

Euf och EK representerar det sista skedet av äldre fornsvenskan mot övergången till yngre fornsvenskan. Tecken på den moderna existentialkonstruktionen börjar synas tydligt i de poetiska texterna. Huruvida de i poesin är motiverade av verstekniska eller rent syntaktiska skäl är ibland svårt att bedöma, eftersom den poetiska litteraturen lyder ju inte samma lagar som de övriga stilarterna; såväl ordföljden, frasstrukturen som kongruensen bestäms av versrytmen, inte i första hand av språkets syntaktiska normer. Man kan diskutera hur representativa de egentligen är för den tidens svenska. Representativiten kan ifrågasättas även för att 73,1 % (Euf) av satserna är mer eller mindre påverkade av franska, tyska och norska och endast 26,9 % (EK) ursprungligen svenska.

Antalet existentialsatser är följande:

TEXT	EXISTENTIALSATSER
Herr Ivan (Iv)	80
Hertig Fredrik af Normandie (Fr)	71
Flores oh Blanzafloor (Fl)	39
Erikskrönikan (EK)	70
SAMMANLAGT	260

Tabell 17. Existentialsatserna i poetisk litteratur

3.3.1. Eufemiavisorna (Euf)

A. *Ordföljd*

Enligt Elias Wessén (1965) kan man urskilja mellan tre inverkande faktorer som bestämmer ordföljden i fornsvenska påståendesatser: den grammatiska traditionen, uttrycksbehovet och satsrytmen (1965, 205). I poetisk litteratur ligger huvudvikten på den sistnämnda. Detta gör att den syntaktiska utvecklingen inom poesin sällan är utan vidare jämförbar med de andra stilarterna. Jämte syntaxen påverkar verstekniken även den konventionella informationsstrukturen.

Förhållandena mellan rak och omvänd ordföljd i Euf skiljer sig tydligt från religiös och profan prosa. Även skillnaden mellan Euf och EK är markant. Fördelningen mellan raka och inverterade satser är relativt jämn, naken inversion förekommer inte:

Text/Ordföljd	RAK/%	INV/%	Slgt/% av Euf
Iv	45 / 56,3	35 / 43,7	80 / 42,1
Fr	36 / 50,7	35 / 49,3	71 / 37,4
Fl	22 / 56,4	17 / 43,6	39/20,5

Tabell 18. Ordföljden i Euf

Det är överraskande att en knapp majoritet av existentialsatserna i varje text föredrar rak ordföljd. Jämför man med de ovan analyserade texterna eller med

EK så är förhållandet det motsatta⁵⁸. Därför är det logiskt att anta att bakom tendensen i Euf inte i främsta rummet ligger svenskans syntaktiska eller informativa behov. Mer sannolikt är att versrytmen gynnar raka satser; det mest betonade ledet står främst, varvid rytmen hålls jämn och stabil. Substantiv kan i vissa fall även vara svårare att få slutrimma än t.ex. verb, varför de hellre sätts initialt. Man kan med fog anta att ordföljdsmonstret i Euf betingas av originalspråket och är följd av en noggrann översättningsprocess.

B. Obestämdhet och artikelbruk

I varje dikt är över hälften av de singulara subjekten artikelförsedda (Fr 56%, Iv 63%, Fl 63%), av vilka ungefär hälften har rak ordföljd. Detta stämmer bra med helhetsspridningen av ordföljden (se ovan).

Text	Fr (71)		Iv (80)		Fl (39)	
	RAK	INV	RAK	INV	RAK	INV
Subjekt/Ordföljd						
Art + S	13	6	13	9	9	9
Art + Adj + S /Art + S + Adj	1	4	5	6	-	-
Art + Adv + S	-	1	-	-	-	-
Pron+Art (+Adj)+S	-	3	-	1	-	-
Sammanlagt	14/50,0	14/50,0	18/52,9	16/47,1	9/47,4	10/52,6

Tabell 19. Förhållandet mellan artikelförsedda subjekt och ordföljd i Euf

Exempel på artikelförsedda subjekt:

Art + S (Fr19/Iv22/Fl18)

1. ther ligger eth kopertygh op a (Fr543)
2. eet klædhe la ouer honum geen the stool (Fl807)
3. Een iomfru var ther skampt ij fra (Iv2881)

⁵⁸ Även i nusvenskan utgör raka, omarkerade e-satser (S+V+[Adv]) en närmast marginal grupp. I en korpusundersökning (Varho 1992) är 15,2% av satserna raka.

Art + Adj + S/Art + S + Adj (Fr5/Iv11)

4. framman j hans hielme sken en stolter lius karbunkull sten (Fr161)
5. ther ouer star eet torn swa stort (Fl792)
6. tha kom ther ridhande aff thet hws een riddare wempther ok hosen skodh (Iv706)

Art + Adv + S (Fr1)

7. effter honum war eth mykit thrang (Fr589)

Pron + Art (+ Adj) + S (Fr3/Iv1)

8. ther foor swa mang en liithen dwærgh (Fr458)
9. ther kom j then samma stadh margh en stolt riddar gladh (Fr1609)
10. a thera klædhe var mang een boot fra thera hals ok til thera foot (Iv4583)

De övriga subjekten är följande:

Text	Fr (71)		Iv (80)		Fl (39)	
	RAK	INV	RAK	INV	RAK	INV
Subjekt/Ordföljd						
Ø + S + Ø	3	6	4	4	2	4
Pron + S	3	3	3	1	-	2
S + Adj/Adj + S	-	2	1	-	1	-
Pron	3	-	3	-	-	-
Adv + S	1	3	-	2	1	-
Slgt / % av texten	10/14,1	14/19,7	11/13,8	7/8,8	4/10,3	6/15,4

Tabell 20. De artikellösa singulara subjekten i Euf

Subjekt av typ Ø+S+Ø är inte vanliga i Euf, vilket till en del beror på den beskrivande stilen. En annan uppenbar förklaring är att de är oftast antingen abstrakter (A), ämnesord (B) eller kollektiva begrepp (C):

- A. 1. æn os j dagh ma lykkæ skee (Fr507)
 2. mik ma aldre glædhi ske (F1607)
 3. mik kan komma sot til handa (Iv2029)
- B. 4. thik brister ey gull ey silff (F11270)
 5. elder aff thera hiælme brast (Iv726)
- C. 6. ther war folk aff allo rike (Fr1953)

Exempel på de övriga singulara subjekten:

Pron + S (Fr6/Iv4/F12)

7. Til then stadh kom marghæn gæst jnnan tweggjæ natta fræst (Fr1936)
 8. ther matte vara ængin bro (F1750)
 9. idher skal ænkte vætta skadha (Iv874)

S + Adj/Adj + S (Fr2/Iv1/F11)

10. Nw wæxte wædher hart och stor (Fr2405)
 11. Tha vædher komber skiwtelik (F11113)
 12. langer wæg for mik stær (Iv2678)

Pron (Fr3/Iv3/F1-)

13. engin annar komber thær (Fr1520)
 14. ængin var ater vtan wi twa (Iv216)
 15. nakar skulde sitia fore mit skaft (Iv720)

Adv + S (Fr4/Iv2/F11)

16. a them war swa mykit tragh (Fr1548)
 17. Swa mykin glædhi ær ij thet riis (F11159)
 18. Tha fiol swa mykith myrker uppa (Iv701)

I pluralis finns sammanlagt åtta subjekttyper:

Text	Fr (71)		Iv (80)		Fl (39)	
	RAK	INV	RAK	INV	RAK	INV
Ø + S + Ø	4	-	6	6	1	1
Pron + S/S + Pron	1	3	-	1	-	-
Adj + S/S + Adj	2	2	5	2	1	-
Num + S	4	1	4	3	6	-
Pron + Adj + S	-	1	-	-	-	-
Num + S + Adj	1	-	-	-	-	-
Num	-	-	1	-	-	-
Pron + Num	-	-	-	-	1	-
Slgt /% av texten	12/16,9	7/9,9	16/20,0	12/15,0	9/23,1	1/2,6

Tabell 21. De plurala obestämda subjekten i Euf

Det från de andra stilarterna avvikande ordföljdsmonstret syns ännu tydligare i plurala existentialsatser; rak ordföljd överväger i varje poetisk text. Fenomenet behöver inte ha någon informationsstrukturell förklaring; det är mer sannolikt att stilkraven påverkar mest.

I pluralis är subjekt oftast numeriska uttryck:

Num + S (Fr5/Iv7/Fl6)

1. Tha thusændh vinter och iij aar / fra gudz fötzlo lidhin war (Fr3297)
2. siw porta ok tiwgu æru ther a (Fl985)
3. medh hænne ridhu iomfrughor thre (Iv2267)

Num + S + Adj (Fr1)

4. xl frvr stolta oc claræ medh henne skulde til landa faræ (Fr2707)

Num (Iv1)

5. twe matto ther ey saman in ganga (Iv774)

Pron + Num (F11)

6. før æn andre fyræ koma ther ij gen (F11073)

Exempel på de övriga subjektstyperna:

Ø + S + Ø (Fr4/Iv12/F12)

7. smaragdæ och granata stodho ther væl til mata (Fr169)
 8. Ther var badhe fughla ok fiska (F1889)
 9. Riddara ok swena moot honum gingo (Iv3937)

Pron + S/S + Pron ((Fr4/Iv1)

10. Ther kom folk æn fleræ (Fr1608)
 11. honum ma mang thing vara skeedh / sidhan han aff Britania reedh (Iv1699)

Adj + S/S + Adj (Fr4/Iv7/F11)

12. ther waro och lekare køstelikæ (Fr2686)
 13. Alzskona foghla æru ther op a (F11115)
 14. Stora grafuar ther om gingo (Iv169)

Pron + Adj + S (Fr1)

15. manga dyræ stenæ medh ædle ardh the renæ waro ther sath medh godh empnæ (Fr171)

C. Verbinkongruens

I poetiska texter har inkongruens andra betingelser än i prosa, varför den också förekommer oftare. Inkongruensens frekvens i Euf är följande:

TEXT	Fr (71)		Fl (80)		Iv (39)	
	Rak	Inv	Rak	Inv	Rak	Inv
Subj./Ordföljd						
Pla:rikæ stenæ	3	3	1	1	3	4
Plb:arm ok axl	2	-	-	-	3	3
Sammanlagt	5	3	1	1	6	7

Tabell 22. Verbinkongruens i Euf

I Eufemiavisorna finns det två typer av inkongruens vad predikatverbets placering beträffar. För det första förekommer singularisering för att predikatet fungerar som rimord. Eftersom Euf har rak ordföljd i flesta satser och predikatet hamnar därför antingen i slutdelen eller i det absoluta slutet av versraden skulle man vänta sig att antalet sådana här satser är större än det i själva verket är; av de sammanlagt 23 inkongruenta fallen är 8 av denna typ. Denna inkongruenstyp avser huvudsakligen PLa-typens subjekt (endast Iv3495 är PLb). I stort sett är inkongruens vanligare hos subjekt bestående av ett pluralt begrepp (Pla, t.ex. *rike stenæ*, *fiortan nætter*) än hos sidoordnade fraser (Plb, t.ex. *handklædhæ ok vatn*, *torney ok dyst*), där en del av subjektet kan uppfattas representera hela frasen.

- Fr358   en krona aff gull ower henne **haar**
rike stenæ ther j **war**
- Fr366   Thet war giorth aff malmar**sten**;
fyræ handa færghæ liws ther **sken**
- Fr384   Han konung j India lande **ær**.
Man sigher at j hans huse **stær**
bordstolæ, the æru aff fiilsben
- Iv2810   vidher the diwr som leonith **fik**
til fiortan nætter ther for**gik**
- Iv3495   at arm ok axl aff honum **gik**
aff thet hug (ther) han tha **fik**
- Iv6431   Tha thusand vinter, thry hundradh **aar**
fran gudz fözlo lodhin **var** [ok thertil thry]

För det andra de fallen där predikatet inte står sist, utan rimordet är någon annan konstituent. Här är det svårare att bedöma om inkongruensen beror på versen, dvs. att ett pluralt predikat skulle vara för mångstavigt eller på behovet att strukturellt urskilja det existentiella satsinnehållet från normala påståendesatser.

- Fr419   handklædhæ ok vatn til redho **war**
tha then hertigh skulde sik torkiæ a.
- Fr859   klareth och morath
war ther engom manne fat
- Fr1608   Wilin j høræ mere ?
Ther **kom** folk æn fleræ
- Fr1889   Ther **war** badhe fughla ok fiska
øfrith for hwariom manne a diskæ;
- Fr11015   Thry golff aff steen ij tornith **ær** inne
aff wænasta malmar man ma finna
- Iv252   tha **kom** ther løpande a mina fund
ville nøt ok grym diwr,
leon, biørna ok pantiwir
- Iv1835   Tha **kom** honum farande ij geen
aff thet hws badhe riddare ok swen
- Iv4563   Ther **war** ij thæn gardhin inne
thry hundredha møør ok stolta quinnæ.

D. Formellt subjekt

Av de 190 satserna i Euf har 4 ett formellt subjekt. Det formella subjektet står alltid initialt och påträffas endast i samband med singulara, artikellösa subjekt. Predikatsverbet är alltid *vara*:

1. Thet war æn arlla och dager liws (Fr 827)
2. thet war nath (Fr 1795)
3. thet war nw komen winter tiidh (Fr 2763)
4. Thet war middagh eller mere (Iv 3569)

3.3.2. Erikskrönikan (EK)

Erikskrönikan (EK) är en fornsvensk originaltext, vars tillkomst Pipping daterar till mellan åren 1320-35 (Pipping 1926, 782).

A. *Ordföljd*

Erikskrönikan har 70 existentialsatser, av vilka 80% har omvänd ordföljd. I detta avseende närmar sig EK mer prosans mönster än de andra poetiska texterna (se Eufemiavisorna ovan).

Ordföljd	RAK / %	INV / %
Erikskrönikan (70)	14 / 20,0	56 / 80,0

Tabell 23. Ordföljden i EK

B. *Obestämdhet och artikelbruk*

Subjekt/Ordföljd	RAK	INV	Slgt / % av sg
Art + S	2 / 25,0	6 / 75,0	8 / 21,1
Art+Adj+S/Art+ S + Adj	-	7 / 100,0	7 / 18,4
Art	-	1 / 100,0	1 / 2,6
Art + Pron + S	-	1 / 100,0	1 / 5,3
Art + Pron	-	1 / 100,0	1 / 2,6
Slgt / % av Art-subj.	2 / 11,1	16 / 88,9	18 / 50,0

Tabell 24. Artikelsubjekten i EK

Hälften av de singulara subjekten markeras med en obestämd artikel. Två av dem är raka och 16 inverterade. I de raka beläggen har artikelordet en klart räknande och kontrasterande funktion, vars effekt satsposition ytterligare förstärker.

1. En tingh tha er komen for mik (2037)
2. en kiortil ok kom ther i (3848)
3. nw er ther eth kloster en helagher stader (1157)
4. Tha kom en storm ok bleste swa (1500)
5. Tha war eth hoff i biälbo (2542)

I en sats har artikeln substantivisk innebörd; `någon, en person´:

6. Tha kom en rennande fra then strid (714)

Exempel på de övriga artikelsubjekten:

Art + Adj + S / Art + S + Adj (7)

7. Tha var hemma en riddare god (167)
8. ok kom tha jnnan eth miwkare lagh (2383)
9. her epter om sancti mikels tiid wart en stor wellogh strid (4334)

Art + Pron + S (1)

10. Ok sidhan wart ather en annor strid (48)

Art + Pron (1)

11. Tha withom vy huar en annan sither (189)

De övriga typerna i singularis är följande:

Subjekt	RAK	INV	Slgt/% av sg.
Ø + S + Ø	1	4	5 / 13,5
Adv + S	1	4	5 / 13,5
Pron + S	-	4	4 / 10,8
Pron+Adj+S/Pron+S+Adj	1	2	3 / 8,1
Pron	1	-	1 / 2,7
Slgt / % av sg.	4 / 10,8	14 / 40,5	18 / 50,0

Tabell 25. De övriga singulara subjekten i EK

Utan någon som helst markör är fem subjekt. Artikel tenderar utebli om subjektet inte bestäms av adjektivattribut⁵⁹ och dess existens inte begränsas av ett konkret adverbial⁶⁰ (1-3), är ett abstrakt (4) eller ett ämnesord (5):

1. Ther skal äwintyr epter skee (1025)
2. for thy mik wintz ey konst ther tell (1891)
3. Tha war ok likare til friidh (3407)
4. fridh skulle wara mellom landa (3409)
5. Tha kom eld i husit ok bran (1760)

Pron + S (4)

6. Ther war engin glade affaat (1416)
7. ther skulle enkte orod aff gaa (2562)
8. Ok dreff mang skiip i skalffswnd (3050)

Pron + Adj + S / Pron + S + Adj (3)

9. Ther war mangen man water ok trötter (1508)
10. ther war mangen man blidh ok froo (2543)
11. mangin höwelik dust ther waar (3595)

Adv + S (5)

12. j stochholm war tha mykin gläde (1388)
13. Ther war mykin qwinno grat (3574)
14. mykin win war ther a laakt (3583)

Pron (1)

15. man gen gik tha thädhan til foot (3306)

⁵⁹ Bland subjekt med adjektivattribut saknas artikel endast i komparativ; *tha ware mik bätre löön i wanom* (2445).

⁶⁰ En obest. art. finns i *Tha wart ett hooff i fagradall* och *Tha wart ett hoff i biälbo*, där subjektet lokaliseras genom adverbiallet. Som undantag från artikelregeln EKs ska betraktas *Tha kom en storm ok bleste swa*, där varken attribut eller adverbial finns.

Av de plurala existentialsatserna har 58,8 % (20 satser) ingen direkt ansluten obestämthetsmarkör⁶¹. 19 (95%) av dem är dessutom inkongruenta. Sammanlagt finns det fem olika plurala subjekt:

Subjekt / Ordföljd	RAK	INV	Slgt/% av pl.
Ø + S + Ø	2	18	20/58,8
Num + S	4	2	6 / 17,6
Adj + S	-	4	4 / 11,8
Pron + S	1	1	2 / 5,9
Adv + S	1	1	2 / 5,9
Slgt /% av pl.	8 / 23,5	26 / 76,5	34 / 100,0

Tabell 26. De plurala subjekten i EK

Exempel på de plurala subjekten:

Ø + S + Ø (20)

1. Sill ok fiisk kom yffrith til landa (1278)
2. Tha komo ther breff ok bud aff ny (2059)
3. A en bielka stodho liwss (3617)

Num + S (6)

4. ällowo garda liggia ther vm (1963)
5. Ther waro fääm bröllöp all i sänder (2550)
6. Tw skip mz tytzska komo tiit (3260)

Adj + S (4)

7. J Swerighe liggia store skogha (689)
8. Ther war godh kost ok ädla siid (1410)
9. ther war goder rätter ok starker friidh (3608)

61 Som omarkerade räknas här även sådana subjekt, där endast den senare delen av frasen markeras, t.ex. *wald ok mykin oreth, tukt ok ädela siidh, frögd ok mykin gläde, bang ok mykit oop.*

Pron + S (2)

10. Tha waro mange tymbur men (3530)
11. mange tydeske waro ther medh (4202)

Adv + S (2)

12. ok komo i folkit mykit rykt (3266)
13. mykin thienist ok fager ord war tha yffrit fore them lakt (3763)

C. *Verbinkongruens*

Subjektstyp/Ordföljd	RAK	INV
Pla:tara	1	1
Plb:sill ok fiisk	2	15
Plc: en gardh ok atta bardfriid	-	4
Sammanlagt (23)	3/13,0	20/87,0

Tabell 27. Verbinkongruens i EK

Inkongruens innebär i de flesta fallen inversion. Subjektet består vanligen av två eller flera sidoordnade led i singularis, som dessutom har egenskapen *icke levande*, t.ex.

1. honom fölgher with snille ok skell (403)
2. sidhan wart ther skemptan ok bohord (1164)

Inkongruens i samband med sådana subjekt anser Pipping vara ”en tämligen mekanisk formell princip”: ”Det får tydligen betraktas såsom regelrätt i fsv., att predikatet till flere icke-personbetecknande subjekt i singularis sättes i singularis vare sig predikatet följer efter eller föregår subjekten.” (Pipping 1926, 189) Endast två subjekt har egenskapen *levande*, ett av dem personbetecknande och ett djurbetecknande:

3. tha war i hertogh eriks rota
bade riddara ok riddara nota (1424)
4. them gik tha aat vxe ok koo (4357)

Av PLc-subjekten inkongruerar fyra. Om dessa säger Pipping: ”Då något eller några av subjekten står i pluralis, rättar sig predikatet till numerus efter det närmaste, om detta står i singularis, vare sig detta är personbetecknande eller ej, åtminstone i fall predikatet föregår, några exx. av denna kategori med efterställt predikat finns ej (a.a., 189)”. Beläggen är följande:

5. Ther war tukt ok ädela siidh (1166)
6. Ther war godh kost ok ädela siid
ok all the gläde man torffte wid (1410)
7. vpa then graff ther stor en gardh ok atta bardfriid (1546)
8. honom fölgde tokt ok ädela sidi (2071)

Pipping (a.a., 185ff.) har i sin analys av inkongruens i EK funnit sammanlagt 44 inkongruenta satser av vilka 20 är existentialsatser. Trots Pippings detaljerade kategorisering av inkongruenstyper har han förbisett ytterligare tre inkongruenta existentialsatser. Pippings förteckning skall utökas med följande belägg:

1424	tha war i hertogh eriks rota <u>bade riddara ok riddara nota</u>
1813	mz baldekin ok dyr kläde ther war <u>frögd ok mykin gläde</u>
2601	Ok fik han konungenom i sith skööt <u>tara nider a hans kinder flööt</u>

Av alla de inkongruenta beläggen i EK är sålunda närmare hälften existentialsatser (49%).

D. Formellt subjekt

Ingen av existentialsatserna har ett formellt subjekt.

3.4. Adverbial⁶²

I de adverbialförsedda existentialsatserna kan man urskilja två funktioner. Den primära funktionen är att uttrycka subjektreferentens *existens*. Existensfunktionen ställs gärna genom adverbial i relation till en plats eller tid som insnävar existensen till en viss kontext. Den andra funktionen åligger sålunda adverbial; att i stället för själva existensen fokusera referentens existens *i en viss lokal*.

I materialet förekommer fyra huvudsakliga adverbialtyper: lokala adverbial, temporala adverbial samt sats- och sättsadverbial. Lokala adverbial anger plats, hänvisar till ursprung eller upphov samt uttrycker riktning, medan temporala adverbial definierar subjektsexistensen tidsmässigt. Sats- och sättsadverbial däremot har ingen exakt begränsande effekt på subjektet, utan de snarare beskriver den talandes eller skrivandes attityder. Lokala adverbial tillsammans med temporala är de mest frekventa bland dessa, vilket torde bero på deras mer konkreta spatio-temporala innebörd.

Många av satserna har flera än ett adverbial, antalet varierar mellan ett och fem:

Stilart/advl	1 advl	2 advl	3 advl	4 advl	5 advl	Utan advl
Religiös (694)	435/62,7	194/ 27,9	26/ 3,7	1/ 0,1	-	38/ 5,5
Lag (500)	246/ 49,2	214/ 42,8	20/ 4,0	-	1/ 0,2	19/ 3,8
Poesi (260)	181/ 69,6	54/ 20,8	8/ 3,1	-	-	17/ 6,5
Slgt (1454)	862/ 59,2	462/ 31,8	54/ 3,7	1/ 0,1	1/ 0,1	74/ 5,1

Tabell 28. Antalet adverbial i de ä.fsv. existentialsatserna

Adverbial är fast integrerade i svenska existentialsatser redan i äldre fornsvenskan; i materialet konstrueras 1380 av existentialsatserna (94,9%) med ett eller flera adverbial. Bruket är omfattande i alla stilarterna: 94,5% i religiös litteratur, 96,2% i laglitteratur och 93,5% i poesi. Över hälften (59%) av existentialsatserna har bara ett adverbial, två eller tre adverbial förekommer i 35,6% av materialet.

Något överraskande är att andelen är störst i laglitteraturen, som annars gynnar enkla och ordknappa; här är det främst det flitiga bruket av *nu-* och *pa-*inledda

62 Som adverbial räknas här förutom de nusvenska bestämningarna även akkusativ och dativ, som betecknar plats, tid, sätt el.d.

satser som ökar andelen adverbial. I poesin styrs adverbialbruket av versrytmen; många och långa adverbial får inte plats på versraderna, varför de flesta satserna (69,6%) har bara ett adverbial.

Här utgår jag från att ett av adverbialen uppfattas som viktigast i satssammanhanget och detta adverbial kallas primärt adverbial⁶³. Primärt är det adverbial, som t.ex. förorsakar omvänd ordföljd genom att stå i fundamentet eller som på något annat sätt berör satsledens positioner. De eventuella övriga adverbialen i mittfältet och/eller i slutfältet är sekundära. Finns inget av adverbialen i fundamentet, då avgör deras semantiska vikt, vilket som är primärt. Denna tudelning behövs för att kunna urskilja de viktigaste dragen i adverbialbruket.

Följande analys baserar sig på de primära adverbialen.

Advl / Stilart	Religiös	Lag	Poesi
Lokala advl	307 / 44,2	130 / 26,0	181 / 69,6
Temporala advl	193 / 27,8	271 / 54,2	54 / 20,8
Satsadverbial	135 / 19,5	67 / 13,4	8 / 3,1
Sättsadverbial	21 / 3,0	13 / 2,6	-
Utan adverbial	38 / 5,5	19 / 3,8	17 / 6,5
Slgt (1454)	694 / 100,0	500 / 100,0	260 / 100,0

Tabell 29. Adverbiell variation i de ä. fsv. stilarterna

I religiös och poetisk litteratur är lokala adverbial de vanligaste, medan temporala adverbial är klart överlägsna i laglitteraturen. Frekvensen har ett tydligt samband med textens stil och innehåll, som i religiös och poetisk stil rör sig på en konkret och beskrivande nivå.

Proportionerna mellan rak, omvänd och naken ordföljd i de adverbialförsedda existentialsatserna är följande:

63 I satser med endast ett adverbial är detta automatiskt det primära.

RAK	INV	NAK	Slgt
375/27,2%	996/72,2%	9/0,6%	1380/100,0%

Tabell 30. Ordföljden i de adverbialförsedda existentialsatserna

Drygt två tredjedelar av existentialsatserna föredrar att placera det primära adverbialledet initialt, vilket i regel ger omvänd ordföljd⁶⁴. Funktionen som fundament ger adverbialet även rollen som satsens mest tematiska konstituent. Samtidigt framhävs det nya subjektet.

Lokala adverbial

Lokala adverbial är den vanligaste av de fyra adverbialtyperna. Här är spridningen mellan rak och omvänd ordföljd som jämnast. Även naken inversion kombineras ofta med platsadverbial.

Exempel på olika lokala adverbial i materialet:

1. ængin syntis / a stolenum (Birg.-aut. 74:8)
2. A væghenom tel domen stoþ en varra fru kirkia (Bu 30:19)
3. en hebreisker swen war i fängilsom mz honum
(MB 1A 237:25/MB 1B 183:30)
4. i hvarri scallæwræt sculu tver men varæ (YVgL 210:46:-)
5. Nu liggær bro bya mællom ællær bolstaþa. (VmL 220:23:-)
6. Nu kan oferi i tomt liggia. (SdmL 97:11:-)
7. framman j hans hielme sken en stoler lius karbunkull sten (Fr161)
8. Thry golff aff steen ij tornith ær inne (F11015)
9. A en bielka stodho liwss (EK3617)

Mellan det formella subjektet *þæt* och rumsadverbialet *thær/þær* finns i fornsvenskan ett nära samband, varför *ther/þær* ibland kan inträda i stället för det formella subjektet. Enligt Wessén sker detta speciellt om det finns andra rumsadverbial i satsen (a.a., 65ff.).

10. þær stoþ en suen nær (Bu 157:2)
11. þær fylghir egh oranbot. (ÖgL 56:10:-)
12. ther matte vara ængin bro (F1750)

64 Undantag från denna regel är följande slags existentialsaster, vilka trots det inledande adverbialet har subjektet i fundamentet: *þa en høghtiþ com*, *Thær mange hælge mæn sato mz hænne*, *Nw sidhan en stund oc tiwghu äre lidhna mz thrim planeto omgangom*.

Temporala adverbial

Temporala adverbial placeras oftare i fundamentet än t.ex. lokala adverbial. En fallstudie i Codex Bureanus visar en intressant företeelse hos dessa adverbialtyper:

-ett primärt temporalt adverbial förekommer gärna i samband med platsadverbial (1-5 nedan). Då faller det sig naturligare att inleda satsen med ett tidsadverbial och dröja med platsadverbial.

1. Vm þæn sama tima var .i. ierusalem koklare en klokar. hætt simon magus (101:7)
2. Æpte þæssa bøn kom lius af himnom. (142:12)
3. þusanda arom ok þry hundrap. ok fiuratighi arom æpte guz fozlotima .a.sancti andre aptne var mikin bardaghi saman sattar mællan heþna ok kristna manna. (176:17)
4. .i. samu stund com røst af himnom. (419:20)
5. vm þæn tima var en staþar aldar cristen stor ok starcar mz hundrap portvarþom østerst gen solenne n ær paradis som callapes thebe (507:17)

-ett primärt platsadverbial står ensamt eller föredrar andra sekundära platsadverbial (6-8) i stället för tidsadverbial. Platsadverbial placeras även här helst i satsens senare del.

6. þri bloþdrupa drupu af fingrenom. i þera asyn. (56:2)
7. J þøm væghenom kom eet leion ii fylghe mz þøm. (71:20)
8. ok uaro diafla .i. scipino .i. manna hami. (523:9)

Det finns en viss betydelseskillnad mellan några tidsadverbial i de tre stilarterna, speciellt *nu* och *tha/þa*. I religiös och poetisk stil har de oftast en verklig betydelse i tid eller rum:

9. þa øpte en røst a vinstro handena (Birg.-aut. 75:24)
10. Nw ær sywndha dagx høgtidh før tæssa tuægia skul (MB 1B 355:11)
11. Nw wæxte wædher hart och stor (Fr2405)
12. Tha kom en storm ok bleste swa (EK1500)

I nu-satser har lagstilen kvar endast en svag nyans av det adverbiala innehållet. Wessén förklarar detta som en eventuell analogi med latinets *Item*, som används

för att inleda en ny avdelning⁶⁵ (Wessén 1965, 233). Samma åsikt finner man hos Carl Ivar Ståhle (1958): "[...] i detta *nu*, använt i satser med betydelsen `nu är sagt om.. , `nu skall sägas om.. ligger ju också innesluten betydelsen `nästa punkt är.t .t [...], `vidare , `ite t m". Ståhle anser att denna typ av Nu-satser har två uppgifter: 1) de betecknar en ny situation (inledande uppgift) och 2) att ett nytt moment i handlingen är att vänta (avslutande uppgift). (Ståhle 1958, 129-132)

13. Nu kombær skialnaþær manna mællum a þingx uægh ælla kirkiu (ÖgL 31:3:1)
14. Nu falder hus a man (UL 135:6:1)
15. þa ær þriþiungs. skipti a fæ þerræ. (ÄVgL 33:4:1)
16. þa ær faþur broþer til (UL 104:1:-)
17. þær skal domæri a þingi wæræ (UL 259:2:1)

Exempel på andra temporala adverbial:

18. Epter idhert rike komber annath rike. som fördärwar idhert rike
(MB 1A 14:12/1B 11:22)
19. At qwälde kom enskyns fughel som kallas koturnix aff sinom röst swa marghe oc thiokke (MB 1A322:30/ 1B 249:22)
20. vm færþ komber a. annantigiæ a hindrædaghinum æller för. (YVgL 144:2:-)
21. Nu kan fisklekær wærþæ um paschæ nat, pingizdaghæ nat ællr hælg hæ þorsdax nat. (UL 57:14:9)
22. j langum tima kunnu mang fal hænda. (SdmL 1:conf)
23. A rætom þingsdagh oc a rætom þingstaþ þa agho eþa gangas
(VmL231:12:4)
24. j Normandi then samma thidæ war een hertugh, heth Frederik (Fr28)
25. The stund the herra waro saman / war ther munga handa gaman
(Fr3109)

65 Samma iakttagelse förekommer redan hos Natanael Beckman (1916):" Denna form är säkerligen i princip nordisk, [...], men då den i ÖGL blifvit en stereotyp, som inleder varje stadgande, så är överensstämmelsen med det latinska *Item* alldeles slående och knappast tillfällig (Beckman 1916, 62)". Mot denna uppfattning däremot är t.ex. Gösta Holm, som motiverar sin ståndpunkt bl.a. med att latinets *item* och svenskans *nu* har olika betydelse; *Item* betyder `likaså, vidare (Holm 1952, 268ff.).

Satsadverbial

210 (14,4%) existentialsatser har ett satsadverbial. Beläggen koncentreras till vissa adverbial; oftast förekommer *ok*⁶⁶ eller negationer (*ey, aldre, ekki, hvarce eller*). Speciellt i religiösa texter är satsadverbial ett väsentligt drag; 19,5% av satserna har ett satsadverbial. I laglitteratur är andelen 13,4% och i poesi 3,1%.

1. aldre kom harkniuar ælla sax iui hans howuþ. (Bu 194:25)
2. oc skal aff honum koma mykin slákt (MB 1A 185:16/1B 152:17)
3. Ey ár affgudh i iacob (MB 1A 415:21/1B 321:3)
4. fore thy fara mange fra winom oc frændom
(MB 1A 453:3/1B 347:32)
5. æn vatn. ær til (ÄVgL 3:1:-)
6. æller com annar skiælnæþer þerræ mellin (YVgL 235:7:18)
7. æn nokor forfal ær þær i. (DL 7:7:-)
8. thok fantz ther ey hans like (Fr1954)
9. ok komo i folkit mykit rykt (EK3266)

Sättsadverbial

Sättsadverbialen med 34 belägg är en marginell grupp i materialet. De påträffas i religiösa texter (21) och lagtexter (13).

1. En draki com brableca vndan iorþenne (Bu 199:5)
2. honum synes andralund nakath thing i sympne (MB 1A96:10)
3. Swa komo äpter siw dagha flodh ower iordhina (MB 1A170:1)
4. æn braplikæ kumæ buþ (ÄVgL 64:4:1)
5. þæssum lundum kombær fæstnaþa ual ælla niþiar eþær mællum þerra
(ÖgL123:10:3)
6. swa som fyr hafwær gamol siþvænía warit. (VmL88:6:4)

Utan adverbial

Utan adverbial är 74 existentialsatser. Rak ordföljd är vanligast i denna typ; 52 (70,3%) av dem är raka och 22 (29,7%) omvända. De raka satserna inleds med

66 *ok* räknas här som satsadverbial på grund av sin etymologiska bakgrund. Wessén (1965, 208) förklarar ordets ursprung: "[...] har varit ett tryckstarkt ord, ett adverb, en kasusform av substantivet *auk* n. 'tillägg, öknin (=ty. auch)'".

det indefinita subjektet (S), medan de övriga har antingen indirekt objekt (O), finita verb (V) eller formellt subjekt (F) i fundamentet:

- S. siax galne hunda komo ok bitu ok slitu (Bu 137:6)
- S. Annor folk foro op mz bälde (MB 1A318:22, 1B 246:11)
- S. lyt uarþær af. (ÖgL 77:15:4)
- O. them fölgher nödh oc wsäld (MB 1A 102, 22)
- F. thet war nath (Fr 1795)

3.5. Verb

Indelningen av det ä.fsv. materialet på grundval av diates ger 1370 (94,2%) aktiva existentialsatser och 84 (5,8%) passiva. Vi analyserar först de aktiva verben. Beläggfrekvensen varierar mellan 1 och 449 verb. Fördelningen av de aktiva verben är följande⁶⁷:

st.	%/verb/1454	
449	30,9	vara (til)
307	21,1	koma
92	6,3	liggia
80	5,5	(af/for/in)ganga
56	3,9	varþa
41	2,8	standa
27	1,9	vaxa (up)
23	1,6	födhas
22	1,5	sitia
21	1,4	fylghia, synas
19	1,3	fara (up/saman)
16	1,1	boa
15	1,0	tea(s)
13	0,9	döia, möta(s)
12	0,8	falla
11	0,8	rinna (up)
10	0,7	finnas

67 Ortografin här nedan och senare i y.fsv. följer former angivna i Söderwalls *Ordbok öfver svenska medeltids-språket* (1884-1918). De passiva verben framställs enligt den oftast påträffade formen.

9	0,6	flygha, hittas, (ivir)flyta (up)
8	0,6	löpa
7	0,5	byria(s)
6	0,4	brista (up), dela(s viþ), ske
5	0,3	hända, liva, riþa
4	0,3	hängia, risa up
3	0,2	byggia, bária(s), flyia, skina
2	0,1	brutas, daghas, flödha, huggas, räghna, öpa, vaka
1	0,07	aghas viþ, bliva, brinna, driva, drypa, härbärgha, klinga, läggia, ränna, sighla, sla, þryta, tilhöra

Verbrepertoaren är bred; de 1370 aktiva existentialsatserna konstrueras med 57 olika verb. Endast en liten del av dessa är högfrekventa, 13 av verben för sin del förekommer endast en gång. Förutom aktiva verb med endast huvudform ingår här även flera verb, som använder

- 1) både huvudform och s-form med aktiv betydelse:
bária/bärias, byria/byrias, dela/delas, möta/mötas, tea/teas
- 2) endast s-form med aktiv betydelse (deponentiella verb):
aghas vid, brutas, daghas, finnas, födhas, hittas, huggas, synas

Betraktar man varje stilart för sig så skiljer spridningen av de högfrekventa verben något:

REL: 205 vara (til), 165 koma, 44 varþa, 35 (af/for/in)ganga, 23 födhas

LAG: 162 vara (til), 97 koma, 68 liggia, 18 (af/for/in)ganga, 17 sitia

POE: 82 vara (til), 45 koma, 27 (af/for/in)ganga, 22 standa, 14 liggia

Predikaten i existentialsatserna konstrueras gärna med modala hjälpverb (kunna, magha *mona, skula) eller med andra verb, som till betydelsen är besläktade med de modala (agha, hava, synas, teas). Följande verb⁶⁸ förekommer:

68 Här inkluderas inte hjälpverben i de passiva existentialsatserna.

Hjälppverb / Stil	Religiös	Lag	Poesi	Slgt / % av hjälppverben
SKULA	55	63	10	128 / 47,9
KUNNA	4	67	2	73 / 27,3
MAGHA	18	17	11	46 / 17,3
HAVA	4	2	1	7 ⁶⁹ / 2,6
AGHA	-	5	-	5 / 1,9
*MONA	2	-	2	4 / 1,5
SYNAS	3	-	-	3 / 1,1
TEAS	1	-	-	1 / 0,4
Slgt/ % av stilarten	87 / 12,5%	154 / 30,8%	26 / 10,0%	267/100,0

Tabell 31. Hjälppverben i de ä.fsv. existentialsatserna

Exempel på existentialsatser med hjälppverb:

1. Her skal koma aff ytalía som rom ligger i mz skipom (MB 1A 417:17/1B 322:19)
2. Fæm stenær skulu j hwarium tomtæ ra liggiæ (UL 243:18:-)
3. Nu can æi nôt coma i conongs wisthus. (VmL 118:7:6)
4. Nu kunnu sioar æller sund liggia byæ mællom. (HL 77:14:1)
5. æi mughu flera synir a þæt mal komæ (UL 241:17:4)
6. ther matte vara ængin bro (FI750)
7. i swa mangom aarom hafdho owerflotith niotighi dagha oc en dagher (MB 1A 65:5/1B 50:13)
8. swa som fyr hafwær gamol sipvænia warit. (VmL 88:6:4)
9. swa mangi fastær aghu wiþ giæff wæræ sum wiþ kiöp (UL 49:14:-)
10. twæggia fiæta göpning a til dica liggia. (VmL 199:4:-)
11. Hwath skäl monde oc ther til wara (MB 1A 475:26/1B 362:12)
12. een frv monde moot honum ga (Iv4490)
13. horn syntos wtga aff hans ænne (MB 1A 354:25/1B275:7)
14. vm miþia nat syntes annat skip møta (Bu 523:8)
15. hanom tepes þær en dyawl fram koma (Bu 20:13)

69 Detta betyder samtidigt, att endast sju existentialsatser är i perfektum och de övriga i presens.

Passivt konstrueras 5,8 % av materialet. De passiva verbfraserna bildas antingen med vara-passiv (51/60,7%) eller s-passiv (33/39,3%). Vara-passiv dominerar i religiös och poetisk stil, medan s-passiv är vanligare i laglitteraturen.

vara-passiv (51)

st.	
13	vara + lidhin
12	vara + komen
4	vara + vordhin
3	vara + (saman)sattar, vara + skeedh
2	vara+budhin, vara+bygkt, vara+född, vara+lakt, vara+scriffwad
1	vara+affaat, vara+bundin, vara+lukt, vara+læst, vara+skild, vara+sændar

s-passiv (33)

st.	
4	födhas (op), næmpnas
2	blandas, dræpas, giffwas, giöras, gömas, lösas, taghas, välias, ökas
1	bygiæs, gangas, giffas, gripas, huggas, köpas, talas

Inkongruens förekommer i samband med följande verb:

53	vara
13	koma
7	vardha
6	ganga
5	fölia, vaxa
3	standa
2	fara, flyta, liggia, mötas, vara + lidhin
1	byggia, gömas, skina, synas, vara + komin, vara + lakt, vara + skeedh

3.6. Indirekt objekt

5,0 % (73) av existentialsatserna har ett indirekt objekt. I syntaktiskt avseende fungerar de indirekta objekten på samma sätt som adverbialen. Även betydelsemässigt ligger de mycket nära varandra⁷⁰.

Ett indirekt objekt kan stå i vilket som helst av de tre fälten:

Stilart / Position	Fundament	Mittfält	Mittfält / Slutfält
Religiös (40)	13	24	3
Lag (10)	4	6	-
Poesi (23)	16	7	-
Slgt/ % av ind.obj.	33 / 45,2	37 / 50,7	3 / 4,1

Tabell 32. Placeringen av indirekta objekt

I mittfältet placeras indirekta objekt mellan det finita verbet och det egentliga subjektet före eventuella satsadverbial:

1. þa teþes þóm en leþar .i. blamans like. suartare æn cul. (Bu 208:9)
2. þa teþes enom præst vænaste ungar man ok væl klædar (Bu 496:15)
3. Nw matte mannenom ængin wærker wardha fore syndina (MB 1A 88:15/1B 69:18)
4. aff himilsins dag oc fetre iordh skal thik oc thinne slækt hwete oc wiin oc olia at ympninga wæxa (MB 1A 215:7/1B 165:16)
5. Nu hænde naquarn van mætt oc siukdomber (FrÖgL 46:12)
6. Nv can frillo barne pænninga waxa. (VmL 135:19:-)
7. tha warth honum mere wee (Fr2621)
8. aff honum skeer idher een høghelikin æra (Iv1322)

Nästan lika vanligt är ett indirekt objekt i fundamentet:

9. þik standar en harþ striþ æpte (Bu 414:11)
10. os kan nakath örlögh til koma (MB 1A 275:16/1B 211:17)
11. hanum liggir hungir a halsi (DL28:7:-)

⁷⁰ Därför kommer existentialsatserna med indirekta objekt inte att framställas för sig i den slutliga satstypsindelningen, utan de behandlas latent som en del av de olika adverbialförsedda typerna. Indirekta objekt har redan nämnts i samband med adverbialen.

12. mik ma aldre glædhi skee (F1607)
13. thik brister ey gull ey silff (F11270)

Vid några belägg kan det indirekta objektet inte med säkerhet placeras antingen i mittfältet eller slutfältet:

14. þæn tima kesar hinrich do. þa teþos siax þusand ok siax hundraþ. ok (lx) ok siax diæfla. enom ærmita h ælaghom. (Bu 419:23)
15. Tha teddis en ängel hans asna (MB 1A 413:18/1B 319:16)
16. Stygar skuge teþes hanom (Bu 130:8)

Såsom exemplen här visar är de alltid personbetecknande⁷¹.

3.7. Negation

Begreppet negation kan uppfattas på olika sätt. På grundval av materialet kan man urskilja mellan två huvudtyper:

A) Negationen avser de omständigheter, under vilka subjektet inte existerar. Huruvida subjektet över huvud taget existerar i någon annan omgivning eller ej tar man inte ställning till. Som negationspartiklar förekommer t.ex. icke, ey och aldrig. (I exemplen 1-5 nedan har de för negationen mest utsatta satsleden framhävts med fet stil.)

1. aldre com harkniuar ælla sax **iui hans howþ**. (Bu 194:25)
2. ekke war tha annath folk **i wärldinne** än hans släkt (MB 1A 221:32)
3. **Nv** ær æi broþors barn til. oc æi systor barn. (VmL 129:11:1)
4. **Nu** magho e flere iorþ attra. **i iorþa uærnenne**. standa æn en. (FrÖgL 7:26)
5. **ther** ma ey truldom koma nær (F1972)

⁷¹ Ett undantag finns: hans asna (MB 1).

B) Negationen avser subjektsexistensen under vissa omständigheter. Härnekas inte själva omständigheterna. Negationen uttrycks genom att ansluta till subjektet negerade pronomen (t.ex. *ængen*, *hwarte-eller*, *huarghin þera*) eller använda dessa pronomen självständigt.

6. ii biscops hus [...] skal ængen in coma (Bu 144:23)
7. i egipto lande hittis engin födha (MB 1A 240:1)⁷²
8. Nu kumbær huarghin þera. (FrÖgL 23:21)
9. þær synis hwarte ny handwirki eller forn (SdmL 93:8:-)
10. enkte ma for hennæ gaa (Fr1978)

A- och B-typen omfattar sammanlagt 11% (162 existentialsatser) av materialet. Av dessa är 74 (45,7%) B-negationer. I detta sammanhang är det relevant att se närmare på hur deras subjekt är strukturerade, dvs. på vilka sätt ett negerat indefinit subjekt kan uttryckas.

I samband med negationer förekommer vanligen adverbial; utan adverbial är sju satser (9,4%). Adverbialen är oftast lokala (59,5%), medan temporala (17,6%), satsadverbial (8,1%) och sättsadverbial (5,4%) är mer sällsynta.

Rak och omvänd ordföljd fördelas jämnt i nekade existentialsatser; 35 (47,3%) är raka och 39 (52,7%) omvända.

4. Inhemsk vs översatt litteratur

Här kommer inhemska och översatta texter att jämföras sinsemellan angående spridningen av de olika markörerna. I detta sammanhang är det relevant att främst undersöka källspråkets påverkan å ena sidan inom prosan och å den andra inom poesin. Texternas tillkomsttid och språkliga bakgrund är följande:

⁷² Motsvarande existentialsats i 1B tillhör den första typen av negationer. Satsen lyder: j egypto landhe hittis ey födha (185:24).

TEXT	TID	SPRÅK
Birg.-aut.	A-skriften 1367 B-skriften 1361	svenska svenska
Bu	1276-1307	latin
MB 1A	förra hälften av 1400-talet	latin
MB 1B	början av 1500-talet	latin
Landskapslagarna	1225-1375	svenska
Iv	1303	franska/norska
Fr	1308	tyska
Fl	1312	franska/norska
EK	1320-35	svenska

Av materialet är sålunda 39,3% av svenskt ursprung och 60,7% översättning från andra språk. Endast lagtexterna är i sin helhet författade på svenska, medan så gott som hela den religiösa litteraturen är latinöversättning. Majoriteten av poesin härstammar från franska och tyska (Iv och Fl har förmodligen åtminstone indirekt påverkats av norska, se 3.3. ovan). Erikskrönikan är ett fornsvenskt original.

STILART/MARKÖR	RAK	INV	NAK	ART	DET	INK
Inhemsk prosa (506)	20,1%	78,3%	1,6%	1,6%	0,2%	4,2%
Översatt prosa (688)	30,7%	69,2%	0,1%	16,4%	0,6%	7,0%
Inhemsk poesi (70)	20,0%	80,0%	-	25,7%	-	32,9%
Översatt poesi (190)	54,2%	45,8%	-	42,6%	2,1%	12,1%

Tabell 33. De fyra obestämdhetsmarkörerna i inhemsk och översatt litteratur

A. Ordföljd

Rak ordföljd är vanligare i översatt prosa än i inhemsk litteratur. Naken inversion förekommer något oftare i inhemska texter, om ock dess andel även där är marginell.

Inhemsk poesi (EK) beter sig enligt prosans mönster. De översatta texterna däremot är klart avvikande från alla andra poetiska och prosaiska texter samt från den allmänna informationsstrukturen i existentialsatserna; där är knappt över hälften av satserna raka.

B. Artikelbruk

Översatta prosatexter använder obestämda artiklar betydligt oftare än inhemska texter; av alla singulara subjekten i översättningarna markeras vart tredje med artikel, medan detta i de inhemska texterna är fallet hos vart 30. subjekt.

Förutom Birgitta-autograferna är alla de fornsvenska religiösa texterna antingen direkt översatta eller kompilerade från latin. Latinets inflytande kan inte uteslutas när man undersöker existentialsatsernas indefinitet i de svenska bearbetningarna. Detta blir speciellt aktuellt hos artikelbruket.

Nedan framställs parallellt en svensk och en latinsk klassificering av artikelordsfunktionerna; den ena är Söderwalls (1918, 220-221) indelning angående svenskans system och den andra är Gunnar Leijströms (1934, 106ff.) definition av de latinska grundbetydelseerna.

Söderwall: Svenskans *en*

- A. räkneord, unus, en, en enda
- B. en och samme, samme, enahanda
- C. enig, ense
- D. solus, ensam
- E. en, någon
- F. obestämd artikel

Leijström: Latinets *unus*

- A. Den `rena´ räkneordsbetydelsen
- B. Den `partitiva´ räkneordsbetydelsen
- C. Betydelseerna `en enda´ och `den enda´
- D. Betydelseerna `ensam´ och `uteslutande´
- E. Betydelsen `en och samma´
- F. indefinit betydelse

Punkterna A-E beskriver räkneordsbetydelser, F betecknar artikelfunktionen. Latinets *unus* hade ungefär samma funktioner som fornsvenskans *en*; det användes både som räkneord och i en rad indefinita betydelseer. I vilken mån *unus* kan ha påverkat förekomsterna i fornsvenskan är svårt att bedöma.

Leijström diskuterar skillnaderna i artikelbruket mellan Bu och landskapslagarna och kommer till den slutsatsen, att olikheterna närmast är stilistiskt betingade: ”Cod.Bu kan dock icke utan vidare jämföras med lagarna - stilen och innehållet äro ju mycket artskilda. I lagarna ha vi i regel fall, där enligt reglerna för den äldre användningen *en* icke kan förekomma. I Cod.Bu däremot är innehållet av en berättande natur med huvudsakligen individuella fall, vari redan under det äldre skedet ett individualiserande *en* är möjligt. Och även om obestämd artikel genomförs i språket, kom det säkerligen att dröja länge, innan den kunde intränga i det traditionsbundna lagspråket. [...] Latinskt mönster kan också tänkas ha påverkat. (a.a., 175-176)”

I en jämförelse med poesin kommer det emellertid fram, att artikelpraxisen i Bu är långt ifrån slutförd. I EK och Euf är bruket enligt Leijström lika systematiskt som i nusvenskan (a.a., 175); exakt hälften av de singulara subjekten i EK får en artikel, i Eufemiavisorna är antalet 52,6%.

C. *Verbinkongruens*

Inkongruensens andel är liten i prosatexterna, men stiger kraftigt i poesin. I inhemsk poesi är de inkongruenta fallen dubbelt så vanliga som i översättningarna.

D. *Formellt subjekt*

Formellt subjekt förekommer endast en gång i inhemsk prosa och fyra gånger i översatt prosa.

5. Sammanfattande diskussion av DEL I

5.1. Existentialsatsmarkering i äldre fornsvenskan

I föregående kapitel har existentialsatsens struktur beskrivits utgående från 1454 fornsvenska belägg. Analysen har gått ut på att finna de syntaktiska markeringsätt som är centrala för att meddela existentialsatsernas främsta funktion, vilken är att införa ett nytt subjekt i satssammanhanget. Subjektets indefinita förhållande till den övriga existentialsatsen varierar syntaktiskt i de tre stilarterna, religiös prosa, profan prosa och poesi.

Studiet av satstypens framväxt och tidigaste historiska utveckling utgår från standardnormen i motsvarande nusvenska existentialkonstruktioner. Analysen

kulmineras därför kring tre synvinklar: ordföljd, obestämd artikel och formellt subjekt. Som fjärde moment har upptagits verbinkongruens, som i andra kasspråk anger indefinitet och kan därför antas ha samma effekt i fornsvenskan. Det huvudsakliga syftet ovan har varit att kartlägga förekomsterna av dessa markörer och deras spridning i genrerna. Ett sekundärt om ock intresseväckande forskningsobjekt är olikheterna mellan inhemsk och översatt litteratur.

Nedan sammanfattas de fyra markörernas roll i materialet.

5.1.1. Ordföljd

STILART / ORDFÖLJD	RAK ORDFÖLJD	INVERSION	NAKEN INVERSION
Religiös prosa (694)	209 / 30,1 %	484 / 69,8 %	1 / 0,1 %
Profan prosa (500)	100 / 20,0 %	392 / 78,4 %	8 / 1,6 %
Poesi (260)	117 / 45,0 %	143 / 55,0 %	-
Sammanlagt (1454)	426 / 29,3 %	1019 / 70,1%	9 / 0,6 %

Tabell 34. Ordföljd

Inversion dominerar i varje stilart, medan andelen nakna inversioner är minimalt liten. Det råder emellertid ingen tvivel om att alla de få beläggen på naken inversion är klart existentiella. Varför detta markeringsätt blir så glest utnyttjat kan förklaras genom att det kolliderar med direkt fråga och frågeformad konditional-sats (ffk-sats).

5.1.2. Obestämdhet och artikelbruk

Förutom subjektets förhållande till ordföljd, verbinkongruens och formellt subjekt är själva subjektets uppbyggnad en central fråga i angivningen av indefinitet. I de äldre fornsvenska existentialsatserna tillhör ett indefinit subjekt någon av de följande sex kategorierna⁷³:

1) omarkerade subjekt	4) adjektiv- och adverbsubjekt
2) pronomensubjekt	5) numeriska subjekt
3) artikelsubjekt	6) övriga subjekt

⁷³ Som indelningskriterium har använts den markör, vilken indefinitetsangivning tydligast åligger hos respektive subjektfras. T.ex. fraser av typ *Pron + Adj + S* tillhör pronomensubjekt och *Num + Adj + S* tillhör numeriska subjekt. Typen övriga subjekt innehåller *Gen + S/S + Gen*, *hwarte S ællær S*, *annatigia S ællær S*.

Den tredje kategorin förekommer endast i singularis och den motsvaras i pluralis av den femte subjekttypen, numeriska subjekt. De övriga kategorierna finns representerade i båda numerus.

Subjekt / Stilart	Religiös prosa	Profan prosa	Poesi	Slgt/av 1454
1. Omarkerade	151 / 21,7 %	320 / 64,0 %	66 / 25,4 %	537 / 36,9 %
2. Pronomen	188 / 27,1 %	60 / 12,0 %	35 / 13,4 %	283 / 19,5 %
3. Artikel	116 / 16,7 %	8 / 1,6 %	99 / 38,1 %	223 / 15,3 %
4. Adj- och adv	120 / 17,3 %	42 / 8,4 %	34 / 13,1 %	196 / 13,5 %
5. Numeriska	99 / 14,3 %	60 / 12,0 %	26 / 10,0 %	185 / 12,7 %
6. Övriga	20 / 2,9 %	10 / 2,0 %	-	30 / 2,1 %
Slgt (1454)	694/ 100 %	500/ 100 %	260/ 100 %	1454 / 100 %

Tabell 35. De olika subjekten

Obestämda artiklar förekommer mest i poesin, där denna subjekttyp är vanligast. Laglitteraturen gynnar omarkerade subjekt och religiösa texter använder proportionellt oftast pronomen som subjektmarkör. M a o gynnar religiösa och poetiska texter markerad obestämdhet; själva subjektet anger species, inte endast satskontexten.

Indefinitet uttrycks ofta med hjälp av ordföljd, som står i nära relation till de ovan tabellerade markörerna; ju tydligare subjektet självt med sina markörer anger obestämdhet desto mindre betydelse har ordföljden. Detta utesluter dock inte det faktumet, att en klar majoritet av existentialsatserna⁷⁴ är inverterade. Tvärtom kunde man påstå att deras samverkan förstärker den informativa strukturen; finns det inga markörer då åligger markeringen automatiskt ordföljden. Denna ordföljdsfunktion kallas för automatisk obestämdhet.

Följande tabell framställer subjektens förhållande till ordföljden. Lägst ordföljdsberoende visar pronominella, numeriska och artikelförsedda subjekt samt gruppen övriga subjekt; dessa markörer upplevs tydligare ange indefinitet än vad omarkerade och adjektiviska subjekt gör. I poesin avviker proportionerna från prosan; subjektet tycks där inte påverka ordföljden i samma mån, utan ordföljden bestäms av verstekniska skäl.

74 Även i andra undersökningar.

Stilart	Religiös prosa			Profan prosa			Poesi		Slgt % av 1454
	R	I	N	R	I	N	R	I	
Subj. / Ord									
Omarkerade	21,7	78,3	-	14,7	83,1	2,2	34,8	65,2	37,2
Pronomen	46,3	53,7	-	40,7	59,3	-	49,6	51,4	19,3
Artikel	29,3	69,8	0,9	25,0	75,0	-	43,4	56,6	15,6
Adj.+ Adv.	18,5	81,5	-	30,9	66,7	2,4	41,2	58,8	13,4
Numeriska	27,7	72,3	-	24,0	76,0	-	77,9	23,1	13,2
Övriga	30,8	69,2	-	20,0	80,0	-	-	-	1,3

Tabell 36. Förhållandet mellan subjekt och ordföljd

5.1.3. Verbinkongruens

STILART / VERB(IN)KONGRUENS	KONGRUENS	INKONGRUENS
Religiös prosa (694)	654 / 94,2 %	40 / 5,8 %
Profan prosa (500)	479 / 95,8 %	21 / 4,2 %
Poesi (260)	214 / 82,3 %	46 / 17,7 %
Sammanlagt (1454)	1347 / 92,2 %	107 / 7,4 %

Tabell 37. Verbinkongruens

Av stilarterna kan endast poesin påstås använda inkongruens i betydande grad. 75,6% av beläggen är inverterade, 23,5% har rak ordföljd och en är naken inversion. Inkongruens förekommer i båda numerus, dvs. som singularisering och pluralisering av predikat. Vanligast inkongruerar predikat i samband med flera samordnade subjekt i singularis.

5.1.4. Formellt subjekt

Det formella subjektets roll i de äldre fornsvenska existentialsatserna är så gott som obefintlig. Det tenderar stå initialt; endast i ett fall påträffas det i mittfältet. Det formella subjektet förekommer endast i singulara existentialsatser.

STILART/ FORMELLT SUBJEKT	INGET FORMELLT SUBJEKT	THZ/ THET/ÞÆT
Religiös prosa (694)	690 / 99,4 %	4 / 0,6 %
Profan prosa (500)	499 / 99,8 %	1 / 0,2 %
Poesi (260)	256 / 98,5 %	4 / 1,5 %
Sammanlagt (1454)	1445 / 99,4 %	9 / 0,6 %

Tabell 38. Formellt subjekt

5.2. Existentialsatsnormen i äldre fornsvenskan

Existentialsatsnormen definierar de strukturer, som i äldre fornsvenskan anger samma informativa funktion som de nusvenska existentialsatserna.

I äldre fornsvenskan finns inte någon enda norm eller konstruktion som kunde nämnas som förebild för den moderna existentialsatsen. Förhållandena kännetecknas av en riklig strukturell variation, som till stor del beror på att det inte existerade några färdiga struktureller för skriven svenska, utan de formades under den fornsvenska perioden. Denna mångfald av variation syns även i existentialsatserna.

Det finns 19 olika existentialsatser⁷⁵ i äldre fornsvenskan:

	<u>BELÄGG</u>	<u>%</u>	<u>SATSTYP</u>
<u>Frekvens över 100</u>			
1.	429	29,5	AdvL + V + S _{Omark}
2.	155	10,6	AdvL + V + S _{Pron}
3.	146	10,0	AdvL + V + S _{AdjAdv}
4.	139	9,6	AdvL + V + S _{Art}
5.	127	8,7	S _{Pron} + V (+ AdvL)
6.	121	8,3	AdvL + V + S _{Num}
7.	101	6,9	S _{Omark} + V (+ AdvL)

⁷⁵ Satserna med ett indirekt objekt framställs här som en del av de adverbialförsedda satserna, eftersom de förekommer i samma positioner.

Frekvens mellan 10-100

8.	79	5,4	$S_{Art} + V (+ AdvL)$
9.	62	4,3	$S_{Num} + V (+ AdvL)$
10.	52	3,6	$S_{AdjAdv} + V (+ AdvL)$
11.	19	1,3	$AdvL + V + S_{\emptyset}$

Frekvens under 10

12.	7	0,5	$V + S_{Omark} (+ AdvL)$
13.	7	0,5	$S_{\emptyset} + V + AdvL$
14.	3	0,2	$DET + V + S_{Omark}$
15.	3	0,2	$DET + V + S_{Art}$
16.	1	0,1	$DET + V + S_{Num}$
17.	1	0,1	$DET + V + S_{AdjAdv}$
18.	1	0,1	$AdvL + V + DET + S_{Omark}$
19.	1	0,1	$V + S_{Art} + AdvL$

Statistiken kan ännu förenklas så att vi får endast de strukturellt olika satskategorierna:

A.	1010	69,4	$AdvL + V + (DET) + S$
B.	428	29,4	$S + V + (AdvL)$
C.	8	0,6	$V + S + (AdvL)$
D.	8	0,6	$DET + V + S$

Det finns fyra huvudsakliga existentiella strukturer i äldre fornsvenskan. En jämförelse med de nusvenska existentialkonstruktionerna (se kapitel 3 ovan) visar stora likheter mellan de två yttersta motpolerna i den diakroniska utvecklingen; tre av nusvenskans strukturer (A, B och D) existerar redan i svenska språkets äldsta skriftliga dokument. Sålunda är det endast C-typen som inte längre är produktiv i nusvenskan och representerar en marginell typ även i fornsvenskan.

Formella subjekt förekommer hos A- och D-typen, men det sammanlagda antalet belägg är endast nio.

DEL II

MOT DEN NUSVENSKA EXISTENTIALKONSTRUKTIONEN
- UTVECKLINGSDRAG I YNGRE FORNSVENSKAN

1. Markörernas genrevis utveckling

Nedan beskrivs sådana förändringar som berör förekomsten av de centrala obestämdhetsangivningarna. Genomgången sker genrevis och skapar således en uppfattning om eventuella stilistiskt betingade egenskaper. Varje moment inleds med en kort sammanfattande statistik över de aktuella förhållandena i äldre fornsvenskan, vilka fungerar som utgångspunkt i analysen.

1.1. Religiös prosalitteratur

Den religiösa prosan representeras här av fyra texter eller textsamlingar, vilka är följande:

Codex Oxentiernianus (Ox)

Ox utgör en samling av uppbyggelseskrifter i svensk översättning, vilka alla blivit till i Vadstena kloster (Klemming SFSS 22, 435). Skrifterna har tillkommit fristående från varandra och först senare sammanförts i samma volym (Mattsson 1957, 21), varför tillkomsten av de enskilda textpartierna dateras olika. De äldsta skrifterna, Järteckensbok (Järt) och Apostla Gerningar (ApG) anses ha varit färdigskrivna omkring år 1385 (Klemming a.a., 439). Vid dateringen av Helga manna leverne (VP) anser Mattsson år 1400 vara den senaste tänkbara tillkomstpunkten (a.a., 39). Legender (Leg) och Nichodemi Evangelium (Nik) dateras till första början av 1400-talet (Klemming, a.a., 439).

Klemming anser hela Ox vara översatt från latin. ApG och Nik är ursprungligen avfattade på grekiska, men senare översatta till latin och därigenom även till svenska. (Klemming a.a., 439) VP går tillbaka på ett latinskt original (Mattsson, a.a., 40).

Birgittas uppenbarelser (BU)

Uppenbarelserna tillhör Vadstenalitteraturen. De är återöversättningar från latin till svenska. Enligt Klemming har BU tillkommit före 1300-talets slut (SFSS 14:5, 179), enligt Westman har översättningsarbetet påbörjats senast på 1380-talet (Westman 1911, 57). Av de åtta böckerna har här excerperats de fyra första.

Sicelinna thrøst (ST)

ST är i sina huvuddrag en direkt översättning av den lågtyska *De seelen trost* (Henning, SFSS 59, ix). Den har tillkommit i Vadstena under förra hälften av 1400-talet, närmare bestämt 1430-talet (Klemming SFSS 19, vii).

Barlaam och Josaphat (BJ)

Enligt Klemming är den enda bevarade svenska handskriften av BJ från mitten eller senare hälften av 1400-talet, senare anger han en exaktare datering kring år 1442 (Klemming SFSS 28, 357-358). Latin har varit det huvudsakliga källspråket, men även den norska textversionen har utnyttjats vid översättningen (a.a., 357).

1.1.1 Ordföljd*Ä.fsv. religiös prosa*

RAK 30,1 %	INV 69,8 %	NAK 0,1 %
------------	------------	-----------

Ordföljden visar så gott som identisk fördelning mellan de tre typerna i yngre fornsvenskan i jämförelse med den äldre perioden:

ORDFÖLJD	RAK		INV		NAK	
	SG	PL	SG	PL	SG	PL
Ox (266)	72	49	100	44	-	1
BU (303)	60	48	108	87	-	-
ST (460)	39	17	306	98	-	-
BJ (51)	7	6	28	10	-	-
Sammanlagt e-satser / %	178	120	542	239	-	1
	298 / 27,6		781 / 72,3		1 / 0,1	

Tabell 39. Ordföljden i de y. fsv. religiösa existentialsatserna

Situationen kan sägas motsvara förväntningarna. En anledning till den så gott som oföränderliga fördelningen är att ordföljden mer än de tre andra markörerna

är en egenskap hos textens informationsstruktur än i satsens syntaktiska struktur. Dessa markörers funktion, vilka verkar inom en sats, fokuseras kring en viss syntaktisk konstituent: obestämd artikel berör subjektkonstituenten, verbinkongruens påträffas hos predikatsverb och ett eventuellt formellt subjekt framträder i subjektsposition. Det förefaller sannolikt att de satssyntaktiska markörerna är mer benägna att förändras än hela textens informativa strategi, som ordföljden är en väsentlig del av. Det textstrategiskt mest uppenbara egenskapen hos ordföljden i existentialsatserna är inversion, vilken uppfyller konventionen att skrida från bekant information till ny och samtidigt fördröja det nya subjektet. Denna tendens tycks till och med ha förstärkts i yngre fornsvenskan.

Exempel på rak, inverterad och naken ordföljd i yngre fornsvensk religiös prosa:

1. Thre ärmita waro j enom skogh j sinom sälla (Ox 29:27)
2. jnkte stykt äller fwlt skwlde fore hans öghon koma (BJ 23:9)
3. Tha komo tre rygtelika röste mote honom af häluite (BU1. 87:14)
4. Ther kom ok een fatik qwinna (ST 142:2)
5. Gingo tha af stadh oppa sion fäm hedhninga oc sextighi (Ox 374:12)

Det sista exemplet är det enda belägget på naken inversion i de excerperade texterna. Hjalmar Alving (1916) tolkar ordföljden på följande sätt: ”Redan i fornsvenskan anträffas emellertid stundom det vanligen i satsens spets placerade pronomina adverbet flyttat något längre tillbaka med bibehållande av de omvända ordföljd som skulle följt, om det varit ställt främst (Alving 1916, 17)”.

1.1.2. Obestämdhet och artikelbruk

Ä.fsv. religiös prosa

Artikelsubjekt 28,1 % av sg.	RAK 29,3 %	INV 69,8 %	NAK 0,9 %
---------------------------------	------------	------------	-----------

Subjekt / Ordföljd	RAK	INV	Slgt av sg.
Art + S	53	186	239 / 33,2
Art + Adj + S	28	165	193 / 26,7
Art	7	21	28 / 3,9
Art + Pron + S	1	6	7 / 1,0
Art+Pron +Adj+S	1	2	3 / 0,4
Art + Pron	1	2	3 / 0,4
Slgt av art. (473)	91 / 19,2	382 / 80,8	473 / 65,6

Tabell 40. Artikelbruket i religiös litteratur

Ökningen i antalet artikelförsedda subjekt är markant; i ä.fsv. religiösa texter var 28,1 % av existentialsatserna försedda med obestämd artikel, medan siffran i y. fsv. stiger till 65,6 %. Det må märkas att 20 (27%) av de ommarkerade subjekten är sådana, som i nusvenskan alltid förses med artikel⁷⁶ (*lilia, gästa hws, sten, säng, röst*), medan 54 (73%) är ämnesord (*vatn, bloþ, myolk, fødha*) plurale tantum (folk) eller abstrakter (*synd, wredhe, sannind, hwila, glömska*) och saknar därför artikel. Substantivet *röst* har tidigare omtalats i samband med Bu; där var *röst* alltid artikellös. I de y. fsv. religiösa texterna vacklar bruket även inom texterna. Ox har två belägg på artikellöst och ett på artikelförsett *röst*, BU har två belägg med artikel och tre utan, ST använder endast artikelformer (6 ggr) och BJ har ett artikelförsett fall. Vacklandet kan tolkas så att de yngre texterna ST och BJ redan tillägnat sig obestämd artikel, medan de äldre håller på att övergå till den. Detta antagande får stöd av det faktumet, att ST och BJ inte heller saknar artikel framför andra motsvarande substantiv och påminner i detta avseende helt om nusvenskan.

I y. fsv. börjar man använda obestämd artikel även i samband med indefinita pronomen, vilket tyder på att uttrycksformerna för indefinitet blir mer avancerade. Inget sådant belägg förekommer i äldre religiös prosa. Till och med subjekt med både pronomen och adjektiv föregås av artikel.

En annar af iudhomen kom oc fram for pylatum (Ox 387:24)
 Ther kom eeth annat slagh (ST 110:32)
 et annat myrkt skyy nalkas (BJ 88:20)

76 Alla dessa fall finns i Ox och BU.

En jämförelse mellan två subjekttyper visar, att det blir också vanligare att adjektivattribut föregås av artikel:

Subjekt	Ä.fsv.	Y.fsv.
Adj+S	68,9 %	23,7 %
Art+Adj+S	31,1%	76,3 %

Tabell 41. Förhållandet mellan artikelförsedda och artikellösa fall hos subjekt med adjektivattribut i ä. och y. fsv.

Exempel på de andra artikelförsedda existentialsatserna:

Art + S (239)

1. En diäkne war j enom stadh som eet montepessolanus (Ox 3:4)
2. j hiärtano är een etirblema (BU4. 265:30)
3. Aff thesso berghe war huggin een steen vtan manz hand (ST 155:9)

Art + Adj + S (193)

4. I änglande war en hematambir korppir (Ox 25:21)
5. Et stort härskap syntis j hymerike (BU1. 152:4)⁷⁷
6. j minom quidh ligger een dyyr steen större än et strwtz äg (BJ 34:14)

Art (28)

7. En kom til brödhra klostir a langa fredagh (Ox 42:26)
8. then tidh [...] stodh een oppa biärgheno (BU4. 253:14)
9. Tha kom een heth ioab (ST 184:9)

De övriga singulara subjekten är:

⁷⁷ Jämför med samma fras i 2.boken: *Stort härskap* (265:4).

Subjekt	RAK	INV	Slgt av sg.
Ø + S + Ø	16/20,5	64/79,5	80/11,1
Adj + S	20/33,3	41/66,7	61/8,5
Pron + S	19/48,7	20/51,3	39/5,4
Adv + S	14/40,0	21/60,0	35/4,9
Pron	13/65,0	7/35,0	20/2,8
Pron + Adj + S	4/57,1	3/42,9	7/1,0
Gen + S	-	3/100,0	3/0,4
Adv + Adj + S	1/50,0	1/50,0	2/0,3
Pron + Adv + S	1/100,0	-	1/0,1
Sammanlagt	88/35,5	160/64,5	248/34,4

Tabell 42. De icke artikelförsedda subjekten

Ordföljden har minst betydelse hos pronominella subjekt; ungefär hälften av dem är raka. De ommarkerade subjektens indefinitet däremot verkar vara bunden till omvänd ordföljd.

Exempel på olika slags singulara subjekt:

Ø + S + Ø (80)

1. Gästa hws war vtantil. i hwilko (Ox 183:23)
2. ey är fridhir mällan gudh ok siälinna (BU2. 287:14)
3. Tha [...] kom lyongelder af hymlenom (ST 103:19)

Adj + S (61)

4. stoor glädhi är i hymerike. ok iordhrike af thinne pino (Ox 309:32)
5. thy at träfald miskund är (BU1. 109:1)
6. hanom fölgdhe stort härskap herra oc första. riddara oc swena (BJ 28:22)

Pron + S (39)

7. ey var nokor fatighär j bland them (Ox 139:9)
8. Ängin wmskiptilse är när mik (BU1. 85:24)
9. äller mon nokot annat liff äller wärelld vardha äpter thätta (BJ 25:18)

Adv + S (35)

10. mykin nadh var medhär thöm (Ox 139:8)
11. swa mykin sötme ok fulkonnilse är j tridhia litenom (BU3. 348:31)
12. tha wardh swa mykyt thrang a gatumen (ST 45:8)

Pron (20)

13. ängin ingik i hans klostir (Ox 183:19)
14. nakat liggir fore hans hiärta sua som stenthal (BU4. 41:27)
15. her ær engin (ST 182:30)

Pron + Adj + S (7)

16. hwat stor dygdh j scripta malum är (Ox 7:10)
17. ey är nakat minzsta thing j wärldinne (BU1. 45:12)
18. nokor fræmadhe herra eller geste kom til konugxsins gardh (ST 311:19)

Gen + S (3)

19. ämbrat syntis fore mik gudz ängil (BU1. 27:14)
20. Thridhiatidh var j honum järteknanna fulkompnilse (BU4. 150:19)

Adv + Adj + S (2)

21. mykyt rikt folk kom (ST 142:1)
22. ther stodh mykyt skøn oc godh fruct oppa (ST 319:23)

Pron + Adv + S (1)

23. huru mykin fastelikheth i öpmiuktenne är (Ox 189:23)

I en dryg tredjedel av de plurala existentialsatserna vilar angivningen av obestämdhet huvudsakligen på numeral uttryck:

SUBJEKT	RAK	INV	NAK	Slgt av pl.
Num + S	41	65	1	107 / 29,8
Num + Adj + S	8	20	-	28 / 7,8
Pron + Num + S	-	2	-	2 / 0,6
Pron + Num	1	-	-	1 / 0,3
Adv + Num + S	-	1	-	1 / 0,3
Pron+Num+Adj+S	-	1	-	1 / 0,3
Slgt av Num	50 / 35,7	89 / 63,6	1 / 0,7	140 / 39,0

Tabell 43. De numeriska plurala subjekten

Existentialsatser med dylika subjekt:

Num + S (107)

1. Ok thän tidh [...] stodho twe män när them i hwitom klädhom (Ox 131:21)
2. Syu thousand oc niotighy thousand iudha saaldos til thrældom j them tyma (BU1.272:3)
3. ofwer them skino xij stiærnor aff klarasta gulle (ST 293:33)

Num + Adj + S (28)

4. Tha komo tre ryghelika röste mote honom af häluite (BU1. 87:14)
5. j krononne stodho xij dyre stena (ST 296:33)
6. Thiit waro oc komne äpter konungsins budh lv vise mästara vppa hym-meltungel oc stiærno gang (BJ 12:6)

Pron + Num + S / Num + Pron +S (2)

7. æpter them komo syu andre yxkn (ST 295:23)
8. Tha ridhu for honom mang hundrat junkara (ST 309:22)

Pron + Num (1)

9. annor thry inganga (BU4. 224:17)

Adv + Num + S (1)

10. swa mykin sötme ok fulkornilse är j thridhia litenom (BU3. 348:31)

Pron+Num+Adj+S (1)

11. ther finnas annor siw godh thingh thwärt a mot thessom siw ondo (BU1. 81:16)

De övriga subjektstyperna är:

SUBJEKT	RAK	INV	Slgt av pl.
Ø + S + Ø	12	58	70 / 19,4
Pron + S	25	23	48 / 13,3
Pron + Adj + S	11	10	21 / 5,8
Adj + S	9	45	54 / 15,0
Pron	9	3	12 / 3,3
Adv + S	2	4	6 / 1,7
Gen + S	-	5	5 / 1,4
Adv + Adj + S	1	1	2 / 0,6
Pron + Adj	-	1	1 / 0,3
Slgt	69 / 31,1	150 / 68,9	219 / 60,8

Tabell 44. De övriga plurala subjekten

Även i pluralis visar de pronomenförsedda subjekten lägst ordföljdsberoende; dessa existentialsatser är oftast raka. Av de omarkerade har däremot endast 17,1% subjektet främst i satsen.

Ø + S + Ø (70)

1. Ok ginstan komo diäfla (Ox 43:1)
2. Elder oc røker fløgh vth aff hestins næso oc mun (ST 216:26)
3. fugla komo (BJ 27:13)

Pron + S (48)

4. mange män ok quinnor waro j eno skipi (Ox 51:21)
5. a hánna höghro hand lagho mang andbudh (BU4. 253:27)
6. mange blamen stodho kring om han mz spyutom o swærdhom (ST 225:11)

Pron + Adj + S (21)

7. Een dagh komo mange fulkompne brödhir til antonium (Ox 201:6)
8. Visselika mange enfalle män äru j kirkionne ok j cristindomenom (BU1. 44:27)
9. Ther waro oc annor synderlik wapn (ST 309:18)

Adj + S (54)

10. J them timanom bygdho renlifuis män i iherusalem af hwario lande (Ox 133:7)
11. j blandh annor thingh skulu thriggia handa klädhe ther wara (BU2. 286:28)
12. Thäntidh [...] vardh osighelikit ghny, jämbær oc gratir j moghanom (BJ 93:23)

Pron (12)

13. Vm andra natten komo flere mz mere rope (Ox 128:13)
14. her ær engin (ST 182:30)
15. Somlighe gingo j skogha oc ödhmarka til ärmeta liffnath (BJ 3:12)

Adv + S (6)

16. Swa mykin kärleks gopwili oc hughsens spaklikhet war ij þöm. (Ox 182:9)
17. swa mykin sötme ok fulkomnilse är j thridhia litenom (BU3. 348:31)
18. Ther war mykyn frögdh oc glædhy (ST 33:29)

Gen + S (5)

19. ämbrat syntis fore mik gudz ängil (BU1. 27:14)
20. j thik är siälinna kärlekir ok aldra thinga skälik fulkommin renlikir (BU2. 227:17)
21. J olione märkis böninna sötme oc godh äptedöme (BU4. 111:10)

Adv + Adj + S (2)

22. mykin otallikin moghe badhe wälburne män oc almoghin waro samankomne (Ox 15:19)
23. J grundwalenom lagdhos mykyt store stena (ST 306:25)

Pron + Adj (1)

24. aff thässom räddugha wändos mange ostadhughe äpter hans wilia (BJ 7:1)

1.1.3. Verbinkongruens*Ä.fsv. religiös prosa*

Inkongruens 5,8 %	Kongruens 94,2 %
----------------------	---------------------

TEXT/ ORDFÖLJD	RAK	INV	Slgt av 1080
Ox	4	8	12
BU	5	23	28
ST	2	17	19
BJ	-	5	5
Slgt av INK	11 / 17,2	53 / 82,8	64 / 5,9 %

Tabell 45. Ordföljden i religiös prosa

Kännetecknande för de inkongruenta verben är att de förekommer oftast i samband med Plb-subjekt (78,1%) både vid rak och omvänd ordföljd. Inkongruens beror oftast på ett nära förhållande mellan subjektsdelarna:

1. ginstan [...] **flöt** wt iämbrat af hans sidho blodh oc vatn. (Ox 391:29)
2. swa mykin sötme ok fulkommilse är j thridhia litenom som j försto twem (BU3. 348:31)
3. allom **synis** nw salikhet ok glädhiat gaa ok fara (BU2. 245:32)
4. Thäntidh [...] **vardh** osighelikit ghny, jämber oc gratir j moghanom (BJ 93:23)

I 11% av beläggen är ett Pla-subjekt och i 3,1% ett Plc-subjekt:

5. thriggia handa dombir är (BU3. 380:18)
6. Thz **war tve brødher** (ST 54:21)⁷⁸
7. J androm fägiordhenom **synis** wara skinande guld ok dyre stena ok vällok-
tande drykkia ok söte (BU1. 41:18)
8. Ther äptir **kom** magdalena ok andra hælgha qvinnor ok manghe hælge äng-
la (BU2. 268:29)

Även hos ett singulart subjekt påträffas inkongruens. Där kan den tolkas bero på att vikten ligger på det plurala *iudhomen*, inte på huvudkonstituenten *stoor skari*:

9. stoor skari af iudhomen **komo** fram fore pylatum (Ox 388:6)

1.1.4. Formellt subjekt

Ä.fsv. religiös prosa

Inget formellt subjekt 99,4 %	Formellt subjekt 0,6 %
----------------------------------	---------------------------

TEXT	FS av resp. text
Ox (266)	8 / 3,0
BU (303)	1 / 0,3
ST (460)	91 / 19,8
BJ (51)	3 / 5,9
Slgt av 1080	103 / 9,5

Tabell 46. Bruket av formella subjekt i de religiösa texterna

Överlägset oftast påträffas formellt subjekt i ST (i genomsnitt var 5. existentialsats har ett formellt subjekts inskjutet), medan BU har endast ett belägg.

78 Detta är det enda fallet, där inkongruens förekommer i samband med ett formellt subjekt.

Ett formellt subjekt

- * tenderar förekomma vid singulara subjekt; 95 av beläggen är singulara och 8 är plurala (alla Pla-subjekt)
  1. Thz war en dygdhelikin ok wälborin piltir j franz (Ox 58:30)
  2. Thz war en koklare hulkin som (BU1. 61:5)
  3. Thz waro twa iomfrur (ST 48:11)
- * inleder en existentialsats, som presenterar en person eller flera personer; 100 av existentialsatserna har ett persons subjekt. Ofta nämns personen i fråga vid namn eller existensen får en exakt platsangivning. De övriga tre är *en stor mäktugher riker stadh, diaëfla, tolff dagha*.
  4. Thz war j enom stadh j thydisland en wälborin quinna (Ox 13:12)
  5. Thz war een munker heeth iulianus apostata (ST 67:26)
  6. Thz war een hælagher brodher heth sanctus antonius / aff padua aff sancti francissi reghlo (ST 364:13)
- * förekommer i singularis i samband med artikelförsedda subjekt, antingen Art, Art + S eller Art + Adj + S
- * förekommer i pluralis i samband med subjekt av typen Num + (Adj) + S, ett subjekt är ommarkerat
  7. Thz waro twa iomfrur (ST 48:11)
  8. Thz waro diaëfla j hunda liknelse (ST 96:10)
- * är alltid satsinledande
- * påträffas i regel i existentialsatser med ett kongruent predikat; 102 av predikaten kongruerar enligt det egentliga subjektet, ett predikat inkongruerar
  9. Thz war twe brodher (ST 54:21)
- * förekommer endast i samband med vara- verbet. Tempus är alltid imperfektum, förutom i ett fall presens.

Det formella subjektet verkar ha slagit igenom i religiös prosa, om ock beläggkontexterna är relativt begränsade.

1.2. Profan prosalitteratur

Det y. fsv. profana materialet är följande:

Karl Magnus-sagan (KMS)

Det franska originalet har översatts till norska redan på 1200-talet. Från norska har texten överförs till svenska i stark förkortning mot slutet av 1300-talet. Översättningen finns i fyra handskrifter, av vilka den äldsta (Codex D4) och den yngsta (Codex Askabyensis) har excerperats. D4 har tillkommit på 1430-talet ”ehuru med äldre språk” och Ask år 1492. (Klemming SFSS 28, 359-361) Enligt Hans H. Ronge har D4 skrivits i Vadstena omkring 1420-1445 och i varje fall före 1450 (Ronge 1957, 85).

Sju vise mästare (Svm)

SVM består av tre fragmentariska skrifter (A, B och C). Den äldsta och längsta handskriften A är från 1430-talet (Klemming SFSS 28, 358-9). B-skriften har nedskrivits efter mitten av 1400-talet i eller för Nådendals kloster (Klemming SFSS 15, xxvi). Den yngsta och kortaste handskriften C ingår i Codex Askabyensis, som dateras till 1492 (SFSS 28, 359). Enligt Blomqvist (1941) har A- och B-texten översatts från latin och C-texten från lågtyska (Blomqvist 1941, 251-264).

Peder Månsson (PM)

Peder Månssons skrifter har tillkommit under hans vistelse i Rom åren 1508-1524. I detta sammanhang har tre av dem excerperats: Sjökonsulatet, Stridskonst och Bondakonst. Den första skriften är översatt från spanska och den andra från latin. Bondakonst är en kompilation efter latinska förebilder. (Geete, SFSS 43, viii-xviii)

Historia Trojana (HT)

HT är en översättning från latin år 1529 (Geete SFSS 29, iii-v).

1.2.1. Ordföljd*Ä.fsv. profan prosa*

RAK 20,0 %	INV 78,4 %	NAK 1,6 %
------------	------------	-----------

ORDFÖLJD	RAK		INV	
	SG	PL	SG	PL
Svm A (47)	7	-	34	5
Svm B (48)	9	2	29	9
Svm C (19)	7	-	10	2
KMS D4 (38)	6	1	23	8
KMS Ask (37)	6	2	19	10
PM (220)	50	20	98	52
HT (205)	36	26	89	54
Sammanlagt e-satser / %	121	51	304	140
	172 / 28,0 %		442 / 72,0 %	

Tabell 47. Ordföljden i profan prosa

Fördelningen mellan rak ordföljd och inversion är här så gott som identisk med de religiösa texterna. I jämförelse med de äldre profana texterna har antalet raka existentialsatser ökat något (se Obestämdhet och artikelbruk längre ner).

1.2.2. Obestämdhet och artikelbruk*Ä.fsv. profan prosa*

Artikelsubjekt 2,5 % av sg.	RAK 25,0 %	INV 75,0 %
--------------------------------	------------	------------

Subjekt /Ordföljd	RAK	INV	Slgt av sg.
Art + S	15	62	77
Art + Adj + S	11	75	86
Art	-	1	1
Art+Adv+Adj+S	-	2	2
Art + Pron + S	4	2	6
Slgt av art. (172)	30 / 17,4	142 / 82,6	172 / 40,6

Tabell 48. Artikelsubjekten

Obestämda artiklar förekommer inte i lika stor utsträckning som i religiös prosa (65,6% av singularis), men frekvensen är betydligt högre än i den motsvarande genren i äldre fornsvenskan. Ökningen kan emellertid inte tillmätas någon större vikt på grund av att litteraturen i ä. fsv. består enbart av ursprungligen svenska texter, medan den i y. fsv. innehåller endast översättningar.

Exempel på artikelförsedda subjektfraser:

Art + S (77)

1. En konungher war j Apulia (SvmB 191:4)
2. Jtem war oc fordhom en skerm (PM 139:8)
3. en troyan kom farande jn j templed (HT 83:27)

Art + Adj + S (86)

4. En wiiss gamall man war her (SvmB 193:3)
5. Här ligger en stoor gulball (KMSD4 256:12)
6. Tha wardt eth swårdt drapliget mord (HT 195:6)

Art (1)

7. tha genast kom en aff the siw mästarar (SvmA 153:19)

Art+Adv+Adj+S (2)

8. Mit i trädardhin stodh en mykith högh gran. (SvmA 177:28)
9. ther bleff eth myket swårt slaag (HT 139:18)

Art + Pron + S (6)

10. en annan man lagh när hans hustru mädhan han war borto (SvmB 200:11)
11. En annan capitenare skal wara mith j fotgangarannas spetz (PM 153:31)
12. en annan skikkilse är som kallas sax (PM 155:2)

De övriga singulara subjekten är:

Subjekt	RAK	INV	Slgt av sg.
Adj + S	25	59	84 / 19,9
Ø + S + Ø	11	42	53 / 12,5
Pron + S	22	26	48 / 11,3
Pron	20	14	34 / 8,0
Adv + S	10	11	21 / 5,0
Pron + Adj + S	2	4	6 / 1,4
Adv	2	-	2 / 0,5
Adv + Adj + S	-	1	1 / 0,2
Gen + S	-	1	1 / 0,2
Pron + Gen + S	-	1	1 / 0,2
Slgt av 251	92 / 36,7	159 / 63,3	251 / 59,3

Tabell 49. De övriga singulara subjekten

De omarkerade subjekten är antingen ämnesord (*garn, röker, tyära, bröd, gull, silffwer*) eller abstrakter (*wredhe, sämia, fred, döö*) och får därför aldrig artikel. Endast sällan saknas artikel enligt nusvenskans normer (*budh, behoff*).

Andelen subjekt med adjektivattribut är stor i profan prosa; speciellt stor är den i Historia Trojana. Följande fallstudie i HT är ett försök att beskriva eventuella faktorer bakom bruket av Art+Adj+S och Adj+S hos sex subjekt som växlar mellan dessa; kan en inskjuten respektive utebliven obestämd artikel motiveras av t.ex. subjektordet eller ordföljden?

A. *SLAG*

1. tha bleff stort slag oppa nyth (28:18)
2. ty bleff eth swårt slag j mällon thäm (87:14)
3. Nar Vlixes kom j stryden begyntes tha eth hardt slag (110:6)
4. Swardt slag ypades j mällon them (131:12)
5. ther bleff eth myket swårt slaag (139:18)
6. J mellon konwng arastrum oc konung vlixem war hardt slag (153:27)
7. tha wardt eth drapeligit slag j mällon them (193:23)
8. Hardt slag begyntes (203:14)
9. Dagen ther äpter wardt eth hardt swardt slag (213:14)
10. oc wardt tha saa swårdt slag (222:9)
11. Hårdt slag bleff tha oc drapelig mord oppa bada sydor (235:31)
12. tha wardt hardt slag mällon troyaner oc grecana (240:12)

B. *MORD*

13. tha bleff ather drapeliget mord oppa nyth igän (112:23)
14. dödeliget mord wille warda (126:30)
15. tha bleff ather eth drapeliget mord (130:16)
16. Oppa bada sydor wardt eth drapeligith mord (152:4)
17. Tha ypades eth mäktä drapeliget mord oppa bada sydor (153:14)
18. tha bleff eth swårt dråpeliget mord (163:4)
19. aff hwlko äpterfolgde stordt mord (174:5)
20. swårdt mord gik tha oppa (176:32)
21. Tha wardt eth swårdt drepeliget mord (195:6)
22. Aff hwlko fwlfolgde drapeliget mord oppa bada sydor (203:14)
23. tha wardt gräseliget mord (205:29)
24. drapliget mord skede oppa bade sydor (241:7)

C. *STRIID*

25. tha begyntes hard striid mz alla oppa bada sydor (32:14)
26. ganska hard striid begyntes (97:2)
27. oc bleff ather hwass striid j större bräskonas gramhet (109:31)
28. tha begyntes hard strid oppa nyth (135:23)
29. Tha fornyades en hard strid j thera komman (137:18)
30. Dråpeligen strid gik tha oppa aff hwlko (174:3)
31. tha begyntes en hard strid (217:6)

Obestämd artikel uteblir i A, B och C om subjektet inleder satsen (4, 8, 11, 14, 20, 24, 26, 30). Däremot verkar den brukas då huvudordet bestäms av flera adjektiv eller adverb (5, 9, 17, 18, 21). Dessa är uppenbarligen de enda undantagslösa slutsatserna som kan dras på grundval av beläggen. Annars kan subjekt i senare positioner inte påstås följa något mönster; t.ex. satskontexterna i 13 och 15 är lika, utom att subjektet i den förra är försett med artikel. Likaså står subjektet utan artikel i absolut satsslut efter en lång adverbialbestämning (6), vilket kan tolkas som viljan att förenkla eller lätta på satsstrukturen; subjektet uppfattas som obestämt även utan artikel. Ett undantag från denna tolkning finner man emellertid genast i 3, där subjektet i samma slags struktur föregås av en artikel.

D. RYKTE

32. eth wnderliget rykte gik j mangh landscap (2:9)
33. Nar [...] kom stort rikte aff them farande til laomedonta troya konwng (5:9)
34. Nar thetta alt ändad war gik stort rykthe offwer grechaland (71:3)

I D är förhållandena delvis motsatta till de förra grupperna; ett inledande subjekt har artikel. Den saknas i mittfältspositioner. Även i E och F är det svårt att kunna medfölja översättarens artikellogik:

E. STORM

35. Then tiid [...] oprestes brede liga en offwermäktog stor storm j haffwet (46:20)
36. Tha kom en starker stårm j haffwet (278:1)
37. nar [...] wäxte swår stor storm j haffwet (292:18)

F. FRED

38. at god fred war sathj mällom troyaner oc grecana (256:11)
39. ath en stadog oc faster fred obryteligen skulle hållas j mällon them (260:13)

Exempel på de övriga singulara subjekten i andra profana texter:

Pron + S (48)

1. mik komber nokor skadhi till ella frästilse (SvmB 178:28)
2. Jngen batzman skal fara aff klädommen (PM 49:2)
3. ängin man war ther (KMSD4 284:26)

Pron (34)

4. engän war inne nar barneno (SvmC 235:4)
5. ey tilkombir kompanommen annath (PM 101:18)
6. enkte skal pa mik qwart wara eller synas (KMSD4 257:11)

Adv + S (21)

7. mykin blodh laagh jämthe oppaa gulueno (SvmC 235:4)
8. thy är ey mykin winningh pa them (PM 260:20)
9. Mykin skadhe är äpter tholkin man (KMSD4 275:15)

Pron + Adj + S (6)

10. Sidhan stodh wp annar wäl skapter man, ok het Olixes (SvmB 175:13)
11. Jtem är nokor hwith hinna pa ögstenen (PM 235:14)
12. nokor lithen wiik är jn aff haffweno (PM 363:4)

Adv (2)

13. Myndre kan ey wara til legionem (PM 135:15)
14. mykit war borto aaf gulleddh och söluiddh (SvmC 242:30)

Adv + Adj + S (1)

15. i thetta land är mykith liggiande fä (SvmA 144:20)

Gen + S (1)

16. Ther lagh ens riddara gardher widh mz enom gambлом mwr (SvmB 182:7)

Pron + Gen + S (1)

17. sidan komma annor wenernas skip (PM 106:12)

I pluralis kan man skilja mellan 11 olika subjektfraser:

Subjekt/Ordföljd	RAK	INV	Slgt av pl.
Adj + S	13	36	49 / 25,9
Pron + S	14	24	38 / 20,1
Num + S	4	29	33 / 16,9
Ø + S + Ø	5	24	29 / 15,3
Pron + Adj + S	5	7	12 / 6,4
Num + Adj + S	-	10	10 / 5,3
Pron	6	2	8 / 4,2
Adv + S	1	5	6 / 3,2
Num	1	2	3 / 1,1
Adv + Num + S	1	1	2 / 1,1
Adj + Gen + S	-	1	1 / 0,5
Slgt av 191	50 / 26,2	141 / 73,8	191 / 100,0

Tabell 50. De plurala subjekten

Typ Adj + S får en relativt hög frekvens även i pluralis. Här upprepas samma företeelse som påträffas ofta tidigare: pronomenförsedda subjekt är inte i lika stor utsträckning avhängiga av ordföljd som de andra subjekten.

Exempel på de olika subjekten:

Adj + S (49)

1. ther waro ondh radh ok ondha gerningha mz somlikom (SvmB 176:17)
2. Fordhom waro j rom godhe stridzmen. (PM 123:26)
3. Här byriäs fagher ärendä och iär[tekn] aff karlla magnus konungh oc tolf [hans] jempnungha (KMSD4 249:1)

Pron + S (38)

4. Jtem skwlw oc wara mange boklärde j hopenom j mangom konstom (PM 137:27)

5. j framgange thera fiollo mange cristne (KMS Ask 318:9)
6. Manga qwinnor loppo forfärande hiit oc tiith (HT 33:8)

Num + S (33)

7. oc siw mästara waro (SvmC 201:10)
8. J ena skeppo ga xliiij skalapwnd hwete (PM 200:7)
9. Nw ridu fyra hundrad blamen mot them (KMS Ask 322:1)

Ø + S + Ø (29)

10. thaa [...] lupo taara öwör hans ögon (SvmC 233:3)
11. tha giordos jertekn for hälgedoma skuld (KMS Ask 293:25)
12. J then samma tiid fattades spiis oc tärning j bland grecana (HT 202:29)

Pron + Adj + S (12)

13. i framgange thera fiollo marghe cristne men.(KMS Ask 277:19)
14. Jtem löpa wth nokra sma grena nidre pa träno (PM 336:13)
15. manga dyra oc kräseliga rätther stodo oppa bordet (HT 163:19)

Num + Adj + S (10)

16. Här waro oc twä wise män (SvmB 186:28)
17. Om then stolpan stodho hundradha sma stolpa alle aff gull.(KMS D4 254:2)
18. J thenna hären waro v striidsfolk fwlmäktoga (HT 121:3)

Pron (8)

19. flere förgaas aff storm oc blaasth j syönom (PM 171:13)
20. Manga störtte oppa bade sydor (HT 109:14)
21. flere bliffwo slagne aff grecomen än aff troyaner (HT 208:10)

Adv + S (6)

22. Tha kom mykith stiim oc thordyn swa at - (SvmA 167:4)
23. her är mikit gul ok silff i landeno (SvmB 197:24)
24. thär gaar aff mykyn dimba oc waather röker (PM 208:4)

Num (3)

25. tyo skwllo altid wara j eno pawlwm (PM 135:28)
26. i thre dagha waro ther fyra thusand kompne i et land (KMS D4 266:11)
27. aff siw wisom mästarom tha waro her twa (SvmA 127:12)

Adv + Num + S (2)

28. här skall komma mera än fämtyo twsend troyaner (HT 220:5)
29. Mera än ij skypp forgyngo for hans land mz folk oc alt annad (HT 282:2)

Adj + Gen + S (1)

30. j theras dristogheth hängher menogha rikesens wälfärdh oc segher (PM 125:14)

1.2.3. Verbinkongruens*Ä.fsv.profan prosa*

INKONGRUENS	KONGRUENS
4,2%	95,8%

TEXT/ORDFÖLJD	RAK	INV	Slgt av 614
KMSD4 (38)	1	1	2
KMS Ask (37)	1	1	2
SvmA (47)	-	1	1
SvmB (48)	-	4	4
SvmC (19)	-	1	1
PM (220)	1	20	21
HT (205)	4	18	23
Slgt av INK	7 / 13,2	46 / 86,8	53 / 8,6

Tabell 51. Verbinkongruens

Betraktat mot den äldre fornsvenska laglitteraturen har antalet inkongruenta fall fördubblats. Jämförelsen är ändå rent statistisk; lagtexterna representerar den ålderdomligaste stilarten i svenskan, medan de yngre fornsvenska prosatexterna är översatta från främmande språk.

De yngsta översättningarna, PM och HT, har mest inkongruens; 9,5% respektive 11,1%. Av de två handskrifterna av KMS har den äldre (D4) lika många inkongruenta existentialsatser som den yngre (Ask) och fallen är dessutom identiska:

1. fyra fampna fiol nidher aff mwrenom (D4 261:12, Ask 296:26)⁷⁹
2. ey war ater meer än siw hundrata cristne men (D4 277:20, Ask 318:10)

Beträffande Svm spelar verkinkongruens en marginell roll, men den visar ändå en något oförväntad variation av inkongruens; i A-skriften är endast (1/2,1%) av existentialsatserna inkongruenta, i B-skriften stiger siffran ända till (4/8,3%) och sjunker i C-skriften till (1/5,3%). Man skulle kanske vänta sig en stegvis ökning från den äldsta till den yngsta i stället för detta. En anledning till företeelsen är att texterna är olika långa, men A är ändå längre än B och endast litet äldre.

Inkongruens favoriserar PLb-subjekt (31/58,5%), t.ex. *mykith stiim oc thordyn, mikit gul ok silff, stor bwller oc gny, stor gall oc skraall, rägn tordon oc köldh, badhe wee oc grath*. Näst störst grupp är PLa-subjekten (19/35,8%), t.ex. *enga böther, manga handa stena, xx trappa steg, xxx föther, elspwtor*. PLc-subjekten är två (3,8%), *trätta oc obewislika domma, manga konwnga oc myketh folk*.

Kännetecknande för inkongruens är att den förekommer oftast i inverterade satser (86,8%).

1.2.4. Formellt subjekt

Ä.fsv. profan prosa

INGET FORMELLT SUBJEKT	FORMELLT SUBJEKT
99,8%	0,2%

⁷⁹ Med den skillnaden att Ask har *skal nidherfalla*.

TEXT	FS av resp. text
KMSD4 (38)	-
KMS Ask (37)	-
SvmA (47)	2 / 4,3
SvmB (48)	3 / 6,2
SvmC (19)	4 / 21,1
PM (220)	1 / 0,5
HT (205)	1 / 0,5
Slgt av 614	11 / 1,8

Tabell 52. Formellt subjekt

Antalet formella subjekt har ökat med 1,6 procent, men är fortfarande nästan obefintligt med högst fyra belägg per text.

Formellt subjekt står antingen i fundamentet (9 ggr) eller i mittfältet (2 ggr). Det formella subjektet tenderar förekomma i samband med singulara subjekt; endast en gång förekommer det i samband med ett pluralt subjekt (ett PLc-subjekt, av vilket en del är i singularis). Subjektrepertoaren däremot är bredare än i religiös prosa: Art+(Adj)+S (6), Pron+S (2), Adj+S (1), Adv+S (1), Adv +Adj+S (1). Förutom vara-verbet (7 ggr) är det fem andra som ibland inkongruerar: koma (1), begynna (1), synas (1), ganga (1).

Exempel på existentialsatser med ett formellt subjekt:

1. thz war ey swa lugnt wädher i are för som i nat war (SvmB 200:14)
2. thz war en mähta rik herra j rom (SvmC 231:14)
3. jngen segel, bölyor, aaror, äller strömmen kwnna thet komma aff them stadenom (PM 109:14)

1.3. Poetisk litteratur

Karlskrönikan (KK)

Nedskrivningen av Karlskrönikan har enligt Klemming skett år 1452 eller åtminstone avslutats vid denna tidpunkt (Klemming SFSS 17:3, 296). KK är en svensk originaltext.

Sturekrönikorna (SK)

Sturekrönikorna består av tre avdelningar eller fortsättningar skrivna år 1470, 1487 respektive 1496. SK är svenska originaltexter. (Klemming SFSS 17:3, 299-301)

1.3.1. Ordföljd*Ä.fsv. poesi*

RAK Euf 54,2%	INV Euf 45,8 %
EK 20,0%	EK 80,0%

ORDFÖLJD TEXT / NUMERUS	RAK		INV	
	SG	PL	SG	PL
KK (91)	14	13	41	23
SK (143)	31	29	55	28
Sammanlagt e-satser / %	45	42	96	51
	87 / 37,2		147 / 62,8	

Tabell 53. Ordföljden i poesi

Beträffande ordföljd intar KK och SK en ställning mellan Euf och EK i äldre fornsvenskan. KK och SK är svenska originaltexter, varför de i främsta rummet skall jämföras med EK. Ordföljden fördelas jämnare i den yngre poesin; rak ordföljd har ökat i genomsnitt med drygt 17%. Ökningen är ännu kraftigare i SK, som har 41,8% raka existentialsatser mot 58,2% omvända. Jämfört med prosans mönster i yngre fornsvenskan har rak ordföljd här ca 10% större andel.

1.3.2. Obestämdhet och artikelbruk*Ä.fsv.poesi*

ARTIKELSUBJEKT	RAK Euf 50,6%	INV Euf 49,4%
i Euf av sg 56,3%	EK 11,1%	EK 88,9%
i EK av sg 50,0%	av Art	av Art

Subjekt/Ordföljd	RAK	INV	Slgt av sg
Art+Adj+S	6	17	23
Art+S	5	12	17
Pron+Adj+Art+S	1	2	3
Art+Pron+S	-	2	2
Art+Pron	-	1	1
Art+Gen+S	-	1	1
Slgt av Art	12 / 25,5	35 / 74,5	47 / 35,2

Tabell 54. Artikelsubjekten i de poetiska texterna

Endast i de poetiska texterna har artikelfrekvensen sjunkit sedan äldre fornsvenskan; singularis omfattar ca 60% av beläggen, av vilka 35,2% förses med artikel. Det är lägre än t.ex. i EK, där 51,4% av existentialsatserna är singulara. Ett artikelförsett subjekt är här oftare satsinledande än i de andra stilarterna.

Exempel på dessa subjekt:

Art+Adj+S (23)

1. ther wart ater en godh ledh (KK 3120)
2. tha var ner honom en tröster man (KK4874)
3. eeth gull äplä i hans höghra hand war (SK 138)

Art+S (17)

4. j stockholm munde en prytzherra wara (KK 1638)
5. pa sidhan wiidh k gnäggjadhe een hästh (SK 1053)
6. ett hakabyssa lod i kong cristierns näsa (SK 4810)
7. J arboga höltzss en herredag (SK 5815)

Pron+Art+Adj+S (3)

8. ther dronknade mang en rasker man (KK 7252)
9. mang en rask man när hanom war (KK 7601)
10. honom fölgde mang en ärlig man (KK 3037)

Art+Pron+S (2)

11. sidan ward ther eth annat tal (KK 7467)
12. ther bleste tha bort sa mangt et taak (KK 7350)

Art+Pron (1)

13. J sama stund [...] sätia en annan i biscops stad (KK 9541)

Art+Gen+S (1)

14. tha redh til honom en hans swen (KK 5563)

Dessutom finns nio andra subjekttyper:

Subjekt/Ordföljd	RAK	INV	Slgt av sg.
Ø + S + Ø	1	24	25
Adj + S	11	9	20
Pron	9	10	19
Pron + S	9	8	17
Pron + Adj + S	2	6	8
Adv + S	1	3	4
Gen + S	-	1	1
Slgt av 94	33 / 35,1	61 / 64,9	94 / 64,8

Tabell 55. De övriga singulara subjekten

Största gruppen bland dessa är de omarkerade subjekten. De är utan artikel för att de är antingen ämnesord (*win, köth, blod*), abstrakter (*makth, sorgh, wee, frögdh, friid, graatha, tiid, glädj*) eller plurale tantum (*folk*), men saknar även all annan markering. Hos ett substantiv (*man*, 2 ggr) kan artikellösheten bero på att satserna närmar sig en fras:

1. Ther stöerte man offuer man (SK 4837)
2. ath man offuer man oppa marken lå (SK 6038)

Av subjekten med adjektivattribut eller pronomen har ungefär hälften rak ordföljd. Pronomensubjekt intar gärna fundamentposition i prosa, men här kan tänkas även versrytmen påverka ledföljden. Versens behov att tvinga in språket i ett visst mönster torde i alla fall bidra till ett ökat antal fundamenterade Adj+S -subjekt; i de andra stilarterna har inversion en klar majoritet.

3. tolkith rykte kom tiil strängness by (SK 466)
4. Högtideligit gästebwd giordes thå (SK 5641)
5. skönare persona kunde ey wære (KK 6642)
6. tha wardher ther aff engen trätta (KK 1814)
7. engen radh stodh ther til (KK 5784)

Exempel på de övriga typerna:

Pron (19)

8. thz war tho jnthe vthan lyg och tanth (KK 4266)
9. ther skulle tha engen wara när (KK 7004)
10. inghen är nw i swerige oss thör mötha (SK 1675)

Pron+Adj+S (8)

11. honom fölgde swa mangen rasker man (KK 4145)
12. ther skötz saa mang dägeligh man i häl (SK 1078)
13. wisseligha worde ther mangh blodugh saar (SK 2227)

Adv+S (4)

14. A gaterne war tha myket trang (KK 5161)
15. tha fölger folkit mykit ider (KK 2978)
16. Mykit folk bleff slaghith weth rotabroo (SK 5109)

Gen + S (1)

17. Bland alle tyranner fandz aldrick min like (SK 6415)

Största gruppen bland de plurala subjekten är även här de ommarkerade. De avviker från prosan i det avseendet, att de oftare står i fundamentet; drygt 17% i prosan och 35,9% i poesin står initialt. Förutom dessa finns det 10 olika subjekt:

Subjekt/Ordföljd	RAK	INV	Slgt av pl.
Ø + S + Ø	14	27	41
Pron	6	6	12
Pron + S	8	2	10
Adj + S	4	5	9
Num + S	3	5	8
Num	4	3	7
Num + Adj + S	-	1	1
Pron + Adj + S	2	-	2
Adv + S	-	1	1
Pron + Gen + S	1	-	1
Gen + S	-	1	1
Slgt av 93	42 / 45,2	51 / 54,8	93 / 63,7

Tabell 56. De plurala subjekten

Hela pluralis kännetecknas av en relativt jämn fördelning mellan rak och omvänd ordföljd oavsett subjektstyp. Den uppanbaraste faktorn bakom detta är det poetiska mönstret.

Existentialsatser med dylika subjekt:

Ø + S + Ø (41)

1. honom brast tha bade myöl oc bröd (KK 7653)
2. bysso och pulffuer war ey ther (SK 245)
3. tharor aff therom öghom wthran (SK 3666)

Pron (12)

4. ey monga flere moth hanom standa (KK 8043)
5. tith komo mange aff främada landa (KK 7131)
6. ty komme ey många till honum in (SK 5488)

Pron + S (10)

7. sa monga rätter waro thäre (KK 5171)
8. saa manga riddare i swerige boo (SK 991)
9. Några bergsmän komme tha till myn (SK 5691)

Adj + S (9)

10. gode men oc quinnor ware ner (KK 3139)
11. swänske män laagho millan eelda twaa (SK 2749)
12. stor ära och hedher monde ther skee (SK 5878)

Num + S (8)

13. ther äre vid iiij [4000] riddara oc swena meder (KK 8621)
14. tree tändher fullo nidher i hans händer (SK 2283)
15. paa honum war v [500] skerpentiner oc än meer (SK 3499)

Num (7)

16. ther sculle om xijj dagh aff dala wara xij j enecöpungx stadh (KK 4666)
17. ther döde ij [150] oc än mere (KK 8705)
18. 1 [50] kommo tiil pynninga by (SK 1312)

Pron + Adj + S (2)

19. manga edhle qwinnor tith och fara mz manga högelica jomfruwor skara (KK 188)
20. monge raske män aff finland ther i waro (KK 8804)

Adj + S + Num (1)

21. ther komo wt thydzska borgarmestare twa (KK 2049)

Adv+ S (1)

22. ther war mykith gull sölffuer och rikedoma (SK 243)

Pron + Gen + S (1)

23. manga hans venir varo ther näre (KK 5461)

Gen + S (1)

24. ther kommo byscopa prelata som i rikit boo (SK 125)

1.3.3. Verbinkongruens*Ä.fsv. poesi*

INKONGRUENS	KONGRUENS
17,7%	82,3%
Euf 12,1%	Euf 87,9%
EK 32,9%	EK 67,1%

TEXT/ORDFÖLJD	RAK	INV	Slgt av 234
KK (91)	2	10	12 / 13,0
SK (143)	12	13	25 / 17,8
Slgt av INK	14 / 37,8	23 / 62,2	37 / 15,8

Tabell 57. Verbinkongruens

Jämfört med EK minskar inkongruens i yngre fornsvenskan. Dessutom börjar inkongruens i högre grad gälla även PLa-subjekt; i EK inkongruerade predikatet i samband med ett Pla-subjekt (1/5%), medan det i KK och SK är en lika frekvent inkongruenstyp som PLb (17/44,7%). PLc stannar vid 4 belägg både i äldre och yngre poesi (vilket ger 20% respektive 10,6%). Inkongruens förekommer i yngre fornsvenskan oftare i raka existentialsatser (36,8%) än i äldre fornsvensk poesi (13%). Inkongruens förekommer endast i samband med plurala subjekt.

1. ther war nogh kost oc foder badhe (KK 3683)
2. ther är väl hundradhe deghelike män (KK 3899)
3. ther är ey mange näre (KK 4762)
4. tha wexer fikan aa hylla rod (SK 6298)

1.3.4. Formellt subjekt*Ä.fsv. poesi*

INGET FORMELLT SUBJEKT	FORMELLT SUBJEKT
98,5%	1,5%
Euf 97,9%	Euf 2,1%
EK 100,0%	EK -

TEXT	FS av resp text
KK (91)	7 / 7,7
SK (143)	2 / 1,4
Slgt av 234	9 / 3,8%

Tabell 58. Formellt subjekt

I Euf och EK finns det ett formellt subjekt i 1,5% av existentialsatserna, vilka alla var i Euf. I KK och SK är andelen 7,7% respektive 1,4%.

Formellt subjekt förekommer endast i singulara existentialsatser och är alltid satsinledande. Subjektsfraserna är huvudsakligen antingen artikelförsedda (Art+S, Art+Adj+S) eller ommarkerade. I KK påträffas därtill pronomensubjekt (Pron+S, Pron) samt subjekt med adjektivattribut (Adj+S). Predikatsverben är: vara (4), varda (2), liggia (1), bläsa (1), göra (1).

I poesin verkar det formella subjektet inte i lika hög grad vara bunden till en viss typ av subjekt och predikat som i religiös prosa. Här används det på ett annat sätt; bruket omfattar spridda förekomster i heterogena existentialsatser. Man får den uppfattningen att det formella subjektet fungerar som fyllnadsord i samband med fåstaviga subjektord (*makth*, *wee*) eller att det inskjuts i stället för adverbialen *tha*, *ther* och *thy*, vilkas funktion är närmast formell.

Exempel på bruket av ett formellt subjekt:

1. thz er ey nw tiidh (KK 2843)
2. thz scal ey göris behoff (KK 3649)
3. thz war tho jnthē vthan lyg och tanth (KK 4266)
4. thz bläste om kul sa mängen skog (KK 7346)
5. thz wart mangom stort omak (KK 7351)

2. Adverbial

Här kommenteras bruket av de adverbialtyper, som förekommer i äldre fornsvenskan: lokala och temporala adverbial samt sats- och sättsadverbial.

Antalet adverbial varierar mellan ett och fyra:

Stilart/advl	1 advl	2 advl	3 advl	4 advl	utan advl
Religiös (1080)	628 / 58,1	273 / 25,3	33 / 3,1	2 / 0,2	144 / 13,3
Profan (614)	380 / 62,0	178 / 28,9	17 / 2,8	2 / 0,3	37 / 6,0
Poesi (234)	136 / 57,6	70 / 29,4	6 / 2,5	-	22 / 10,5
Slgt (1928)	1144 / 59,3	521 / 27,0	56 / 2,9	4 / 0,2	203 / 10,5

Tabell 59. Adverbialen i det y.fsv. materialet

89,5% av existentialsatserna konstrueras med ett (59,3%) eller flera (30,1%) adverbial. Tätast förekommer adverbialförsedda satser i profan prosa (94%). Allt som allt är stilarterna mycket förenliga angående adverbialpraxisen. Utan adverbial är 10,5% av satserna; antalet har mer än fördubblats från äldre fornsvenskan.

Det mest bestämmande, primära adverbialet är oftast ett lokalt adverbial (59,3%):

Advl/Stilart	Religiös (1080)	Profan (614)	Poesi (234)
Lokala advl	569 / 52,7	318 / 51,8	145 / 61,9
Temporala advl	274 / 25,4	194 / 31,6	46 / 19,7
Satsadvl	74 / 6,9	56 / 9,1	18 / 7,7
Sättsadvl	19 / 1,7	9 / 1,5	3 / 1,3
Utan advl	144 / 13,3	37 / 6,0	22 / 9,4
Slgt (1928)	1080 / 100,0	614 / 100,0	234 / 100,0

Tabell 60. Adverbiell variation i stilarterna i y.fsv.

I äldre fornsvenska profana texter (landskapslagarna) är temporala adverbial klart överlägsna, medan lokala adverbial är vanligaste i den religiösa och poetiska stilen. I de yngre texterna finns inte denna skillnad, utan de lokala adverbialen är lika vanliga i alla texter.

Man kan urskilja två större skillnader i adverbialbruket. Den ena är den mellan prosa och poesi angående temporala adverbial; de är den näst största gruppen i alla genrer, men ändå betydligt sällsyntare i poesin än i prosan. Den andra är de adverbiallösa existentialsatserna; i religiös prosa finns det dubbelt så många satser utan adverbial som i profan prosa. Däremot har de profana texterna oftare ett satsadverbial än de andra stilarterna.

Vilken adverbialkategori som är mest frekvent beror främst på textens innehåll, inte dess struktur. Beröringspunkten dessa emellan är ordföljden.

<u>RAK av advl</u>	<u>INV av advl</u>	<u>NAK av advl</u>	<u>Slgt av 1928</u>
471/27,3	1253/72,6	1/ 0,1	1725/89,5

Tabell 61. Ordföljden i de adverbialförsedda existentialsatserna i y.fsv.

I existentialsatser med rak ordföljd placeras det primära adverbialet antingen i mittfältet eller slutfältet⁸⁰. Står adverbialet i absolut satsslut, såsom det oftast gör, är det ofta omöjligt att definiera vilketdera det tillhör :

1. Thre ärmita waro j en skogh hwar j sinom sälla (Ox 29:27)
2. ängin falskelighet är j minom ordhom (BU1. 41:30)
3. en genstighir är j thessom lustelika wäghenom (BU3. 337:7)
4. xviiij store madhka tokos vth aff henna øghom (ST 57:17)
5. nokra faa biskopa gingo fram aff thera skrubbom (BJ 86:19)
6. En byman war i thenna stadh (SvmA 147:9)
7. En wälburin man gamall war här j Rom (SvmB 189:7)

De inverterade satserna har adverbialet i fundamentet, vilket vänder om ordföljden:

8. jnnan thän tidhen kommo fienda äller röffwara (PM 78:17)
9. Aff africa lande kom en konung som het malleus (KMS D4 275:23)
10. J the kirkio standa xij stola (KMS Ask 292:4)
11. Nar Vlixes kom j stryden begyntes tha eth hardt slag (HT 110:6)
12. A gaterne war tha myket trang (KK 5161)
13. tith komo mange aff främada landa (KK 7131)
14. i hælghans holms kirkia waare c try [300] (SK 833)

⁸⁰ I synnerhet i poesin stämmer detta inte alltid; där kan ett adverbial stå i inledarposition trots ett fundamenterat subjekt. T.ex. *Om hösten en herradagh i stochholm staar* (SK 2810), *J domkyrken monga lampor oc liwss optändes* (SK 5875). Likaså kan ett adverbial stå direkt efter subjektet i prefnit position, t.ex. *stor processio aff stochholm wth giik* (SK 3661), *tharor aff therom øghom wthran* (SK 3666).

Det enda belägget för naken inversion har adverbialen genast efter finitet:

15. Gingo tha af stadh oppa sion fäm hedhninga oc sextighi (Ox 374:12)

Av satsadverbialen förekommer tätast *aldre, ey, ok, thy*. Sådana som *for thän sculd, ther amot* och *ämuäl* används endast en gång. Sättsadverbialen har minst belägg, t.ex. *starklika, bradhlika, swa, girnandhis, spryngande, rinnande, swrnande*.

Utan adverbial är 203 (10,5%) existentialsatser. De inleds antingen med subjekt (84), indirekt objekt⁸¹ (24) eller formellt subjekt (95).

16. Twe renliwis män komo (Ox 33:18)
 17. Stort härskap syntis (BU2. 265:4)
 18. siw mästara waro (SvmB 201:10)
 19. wathn jnkomber (PM 87:13)
 20. jngen anbud skwllo fattas (PM 135:21)
 21. engen snödhet monde them fatta (KK 6005)
22. hanom komo olofflike thanka älla rörilse (Ox 114:26)
 23. honom tedhis een andelikin syyn (ST 116:4)
 24. mik komber nokor skadhi til ella frästilse (SvmB 178:28)
 25. os skal annat än got hända (KMS Ask 299:14)
 26. henne kwnne jngen tröst wara oppa troili wägna (HT 214:32)
 27. them brasth både öll och bröd (SK 5378)
28. Thz war een riker vnger man (ST 39:12)
 29. Thz war een waldogher Konuger heeth Nabogodonosor (ST 252:31)⁸²
 30. thz [...] war mykin thordöön (SvmA 148:10)
 31. thz war huadzke reth heller skäl (KK 4736)

81 Endast de indirekta objekt som står i fundamentet av en adverbiallös sats har framställs här p g a att de påverkar satsens ordföljd. De övriga indirekta objekten förekommer alltid i satser försedda med ett eller flera adverbial, varvid deras roll blir sekundär och de saknar strukturell betydelse för satsen.

82 Konstruktionen Thz+V+S+heth X upprepas 21 gånger i ST.

3. Verb

I det y.fsv. materialet ingår 1790 aktiva (92,8%) och 138 (7,2%) passiva existentialsatser.

De aktiva existentialsatserna konstrueras med sammanlagt 68 verb, vilkas beläggfrekvens varierar mellan 1 och 716. Fördelningen skiljer sig inte mycket från äldre fornsvenskan vad de mest frekventa verben beträffar. De aktiva verben är följande:

st.	%/verb/1928	
716	37,0	vara (til)
375	19,4	koma (in-, til-, unt-, ut-)
76	4,0	ganga (in-, for-, fram-, up-)
74	3,8	standa (up-)
61	3,2	varþa
47	2,4	synas
38	2,0	finnas, vaxa (up-, ut-)
36	1,9	liggia
26	1,3	bliva
25	1,3	ske
24	1,2	sitia
22	1,1	höra(s)
16	0,8	falla, störta
15	0,8	fölia (ful-, äpter-)
13	0,7	fara (mis-,up-,ut-), flyta (nidher-, til-, ut-)
12	0,6	hända, löpa (fram-, ut-)
10	0,5	födhas (up)
9	0,5	begynna(s), boa
8	0,4	teas, byria(s)
7	0,4	rinna (up-, ut-)
6	0,3	flygha (ut-), riþa
5	0,3	brista, byggia, springa (ut-)
4	0,2	bläsa, drunkna, hängia
3	0,2	fattas, flyia, möta(s)
2	0,1	lydha, lysa, styra, tala, tima
1	0,1	astundas, danza, dragha, utdrypa, döia, framliþa, gnistla, gnäggia, krypa ut, leka, nalkas, opinbaras, räcka, ränna, siunga, skina, sla, smälla, stigha, strudha, ströma ut, sätia, thrängia, trädha fram, tröttna, vandra.

De två mest frekventa verben i varje stilart är *vara* och *koma*. Förekomsterna är betydligt färre hos de övriga verben och samtidigt differentieras verbbruket. Spridningen av de fem vanligaste aktiva verben inom de tre stilarterna är följande:

REL: 434 vara (til), 229 koma, 46 standa, 44 ganga, 44 synas

PRO: 225 vara (til), 102 koma, 27 varþa, 19 ganga, 20 standa

POE: 57 vara (til), 44 koma, 15 ske, 13 ganga, 9 varþa

Att yngre fornsvenskan representerar ett övergångsskede mellan en äldre och en yngre språkform kommer fram i passiva existentialsatser; i äldre fornsvenskan används vara- och s-passiv, i yngre fornsvenskan finns fyra olika passiva konstruktioner. Förutom de redan nämnda förekommer det parallellt varda-passiv och bliva-passiv, vilka emellertid är glest belagda. Överlägset oftast förekommer s-passiv:

s-passiv (87)

st.

16	göras
5	sätias
4	haldas, fördärvas, märkias
3	bäras, föras, givas, uptändas
2	(in)skiutas, (af)takas, siungas, läggias, havas, upresas, yppas, kastas, gravas
1	bindas, brännas, byggias, draghas, döpas, eldas, fornyias, forsampnas, fortapas, fästas, förgangas, gömas, leþas, mistas, pläghas, san- kas, slas, sparas, strykas, ströias, sälias, tarvas, utsändas, vändas

vara-passiv (40)

st.

9	vara + (saman)komen
6	vara + giordher
5	vara + bygd, vara + satt
3	vara + (fram)liden, vara + försampnad
2	vara + föddir
1	vara + fallen, vara + given, vara + grävd, vara + lagd, vara + uprun- nen, vara + uptänd, vara + uthuggen

varda-passiv (6)

st.

2 varda + huggen

1 varda + fangin, varda + gripen, varda + slagen, varda + vuxen

bliva-passiv (5)

st.

4 bliva + slagen

1 bliva + giordher

De y. fsv. existentialsatserna konstrueras relativt sällan med modala hjälpverb; oftast förekommer hjälpverb i de poetiska texterna (10,5%).

Hjälpverb / Stil	Religiös	Profan	Poetisk	Slgt / % av hjälpverben
SKULA	46	29	11	86 / 58,9
KUNNA	5	11	4	20 / 13,7
*MONA	2	2	9	13 / 8,9
PLÄGHA	2	7	-	9 / 6,2
MAGHA	4	3	-	7 / 4,8
SYNAS	6	1	-	7 / 4,8
BÖRA	-	1	-	1 / 0,7
HAVA	1	-	-	1 / 0,7 ⁸³
TARVA	-	-	1	1 / 0,7
VILJA	-	1	-	1 / 0,7
Slgt/% av stilarten	66 / 6,1	55 / 8,9	25 / 10,5	146 / 7,5

Tabell 62. Hjälpverben i de y. fsv. existentialsatserna

83 Detta är det enda belägget på preteritum i materialet, annars konstrueras existentialsatserna med presens eller imperfektum.

Såsom i det ä. fsv. materialet är även här *skula* det mest frekventa hjälpverbet. Mest avviker **mona*; i äldre fornsvenskan användes det i fyra existentialsatser (1,5%), medan det här har 13 belägg (8,5% av hjälpverben) av vilka 7 i Sturekrönikorna.

Hjälpsverb som inte förekommer i det ä. fsv. materialet är *böra* och *vilja*, vilka här har ett belägg vard:

1. thy bör ey vara tw vindöghon. vtan thry. (Ox 308:21)
2. ath dödeliget mord wille warda (HT 126:30)

Verb som till användningen liknar de modala hjälpverben är dels andra än i äldre fornsvenskan: *plägha*⁸⁴ och *tarvas* är nya verb, *synas* påträffas redan i äldre fornsvenskan. Däremot saknas i de y.fsv. existentialsatserna *agha* och *teas*⁸⁵. *Ha-*va-verbet används en gång i KK (hade komet).

3. engen thera hade komet til konungen igen (KK 9288)

Förekomsterna av *plägha* finns belagda i ST och PM:

4. Ther plægher mykyt folk drunkna (ST 87:14)
5. Ther plæghadhe wara een færria (ST 211:28)
6. Offta plæghar j wäghenom skee stor skadhe (PM 147:15)
7. Paa gotz oc aakra pläga vara stor trätta (PM 193:4)
8. Jtem wndy hönonnas öghon pläga waxa wth blemor (PM 258:2)

Ibland står det i s-form och efterföljs av ett passivt infinitiv. Om denna konstruktions spridning skriver Fortelius: ”Denna konstruktion med dubbla s-former vid *plägha* och de övriga anförda verben [byria, tharva, behöva] tycks i yfsv. tid väsentligen vara begränsad till Vadstena-texter och till Peder Månssons skrifter (Fortelius 1965, 266)”.

Två sådana konstruktioner finns bland existentialsatserna i PM:

9. Jtem pläghas [...] haffwas en langher stokker (168:24)
10. Jtem pläghas [...] göras eth storth oc grymmelikith roop aff allom. (154:14)

84 Dessutom förekommer *plägha* som huvudverb i en passiv existentialsats: *Mangskona driffwande werk oc skärma pläghas j stridh* (PM 167:13).

85 *Teas* förekommer som huvudverb i 8 existentialsatser.

Tarva har ett belägg:

11. wm nokra byssor äller wäryor tarffwas j skipeno köpas (PM 9:27)

Predikat inkongruerar i samband med följande verb (154 ggr):

56	vara
19	koma
18	varþa
10	ganga
6	vaxa
5	falla, flyta
4	brista
3	bliva, göra, standa
2	finnas, fölia, märkias
1	byrias, döpas, fara, flyia, flyga, hända, hängia, höras, liggia, lysa, rinna, räcka, ske, smälla, ströma, synas.

4. Kontrastering mellan parallella handskrifter

I det yngre fornsvenska materialet ingår två texter, vilka finns bevarade i flera handskrifter; Sju vise mästare och Karl Magnus-sagan. Den förstnämnda finns att läsa i tre olika långa redaktioner (A, B och C), vilka alla skall kontrasteras nedan. Av KMS' fyra versioner har den äldsta (D4) och yngsta (Ask) inkluderats i undersökningen.

Här skall kommenteras skillnader i de parallella existentialsatsernas syntax samt subjektets struktur. Skillnaderna i ortografin och ordbeståndet lämnas utanför.

4.1. Sju vise mästare (A, B och C)

De tre texterna kan sägas ha mer individuella än gemensamma drag. De kännetecknas inte av lika stora likheter som t.ex. MB 1A och 1B i äldre fornsvenskan eller D4 och Ask ovan, vilkas samhörighet på både det strukturella och innehållsliga planet är påfallande. Heterogeniteten beror för det första på att Svm-texterna består av mer eller mindre fragmentariskt bevarade textbitar, vilka omfattar olika delar av den ursprungliga skriften. För det andra härstammar avskrifterna från olika språk; A och B är översatta från latin, medan C är av lågtyskt ursprung. A och B ligger även tidsmässigt närmare varandra jämfört med C; A har tillkommit på 1430-talet, B efter mitten av 1400-talet, medan C dateras till 1492 (se 1.2. ovan).

Likheterna mellan A- och B-texten är flera än de mellan A och C eller B och C; sammanlagt 25 parallellställen är så gott som identiska eller kan på grundval av textkontexten tolkas uttrycka samma sakinnehåll. Parallellsatserna är följande:

1. Parallellställena A/ B

* **Rak ordföljd i både A och B**

A: En ärliken man war i thenna stadh som ey haffdhe ärffwingia oc ey husfru (131:1)

B: En wälburin man gamall war här j Rom, han haffde ey hustru ok ey barn (189:7)

A: En byman war i thenna stadh. hwilkin som haffdhe ena skato (147:9)

B: EN byman war j Rom han haffde ena skatu som kunne tala (199:21)

* **Inversion i A, rak ordföljd i B**

A: J apulia war en konung ondliwwes man swa at han wanwyrde alla qwinnor (134:1)

B: En konungher war j Apulia ok lifde vkysklika mz qwinnom (191:4)

A: J thänna stadh war en gamal wiis man oc stoor radzman. (137:6)

B: EN wiiss gamall man war her (193:3)

A: J thenna stadh war en klärk oc han heet virgilius. oc mykith lerdher i siw boklika konster. (142:30)

B: En klärker het wirgilius war j Rom wäl lerdher j allom boklistom (196:19)

A: Fordhom war en greffwe i lotoringia han atte ena husfru som han mykith elskadhe. (154:6)

B: EN grewe war j lotoringis han haffde sina hustrw mykit kära (203:28)

* **Inversion i både A och B**

A: Här i stadhin war en borghare som hafdhe en fagher trögardh. oc margh godh trä i honum (117:26)

B: Här j stadhenom war en rikyr man ok han haffde en yrtagardh mz marghom godhom yrtom ok trä (180:26)

A: aff henna root wäxte op en litin gran. aff hwilke borgharen gladdis mykith (117:31)

B: Aff henne wägxtte en litin gren wäl skapter apter hans wilia (180:29)

A: tha war en fagher äng widh ens rikx ridadra hws. om kring mwrath mz gambлом mwr (120:1)

B: Ther lagh ens riddara gardher widh mz enom gambлом mwr (182:7)

- A: J honum föddis op en stoor walbasse swa grymber thz ängen thordhe nalkas ther han war (122:19)
- B: HÄr j landheno föddhes en willir runj mykit stor i enom storum skogh (183:25)
- A: Mit i lunden war et stoort trä mz myken frwkt som walbassen pläghadhe mäst at äta aff (122:21)
- B: ther i blandh war eth trä heth aber haffde godha frwct ok föddhe then galten (183:27)
- A: Ther kom budh aff konungin aff vngaria til ipocratem (124:13)
- B: Tha wardh honom budh sänt aff konungenom for thy hans son war siwkir (Ypocras...) (185:2)
- A: Fordhom war her en kesare i stadhin som elskadhe gull oc silffwer ower all thing (127:9)
- B: Fordhom daghom war här en keisare oc han heth otamen han haffde mykit silff ok gull saman (186:25)
- A: aff siw wisom mästarom tha waro her twa som bugdho all tiidh her i stadhin (127:12)
- B: Här waro oc twa wise män annar war rikir ok en nidhingher (186:28)
- A: Tha war ther en brun vtan fore hwsith dieper oc gamal (131:31)
- B: Ther när war en diwper brundher (189:31)
- A: J stadhin war en lårdher diäkne. vnger oc riker oc föd i lumbardia. (143:7)
- B: Ther kom en diäkne karskir aff lumbardia vnger oc riker (196:27)
- A: thz [...] war mykin thordöön (148:10)
- B: en war swa mykin stormber oc rägn j nat (200:13)⁸⁶
- A: mit i thinom trägardh war en stoor källa. oc alle drukko aff henne som i trägardhin waaro (150:19)
- B: j tinom trägarde war en källda ok ther drukko alle thine vinj oc frendher aff (201:27)
- A: vndher idhre säng staar en siwdhande kätill idher til stoor dröffwilse mz siwhanda siwhilsom (151:10)
- B: Vnder thenne sängh star en kätill siwdhande ok haffuer a sik siw boghlor, (202:15)
- A: Tha war ther en riddare i stadhin som haffdhe stort wälle hwilkin ther war skipadher til at wakta röffwara (155:4)
- B: ther war en riddare han haffde eth landh til gäldz at han sculde göma alla the ilgerningis män som swa forderwadhes (204:16)

⁸⁶ Likhetera måste sökas på grundval av den omgivande textkontexten; det är fråga om översättning av samma innehåll, vilket dock realiseras som rätt så olika existentialsatser.

- A: J bland them war en wiis hedhninge. han sagdhe swa (160:4)
 B: j bland them war en wiis man oc sagde til thera (207:17)
- A: Tha kom genast en mästare som heet neron fyra aara oc tiwghu gamal oc mästare i siw bokligha konster. oc mykith behändigh. (161:3)
 B: J thy kom en wiis man hät meron vnger man oc mykit höffuiskir (208:9)
- A: Fordhom war en riddare i et rike som heter bargeria mykith herlik oc erlik i siin wäpn. riik oc mäktigh. (162:1)
 B: J thy landeno som hether mons bergharie war fordhom daghom en riddare vnger wäl skapther (208:29)
- A: Ther äpter kom en fyskeman som honum togh thädhan (168:15)
 B: til hans kom en fiskare mz sinom baath som gudh wilde ok tok pilten gladlika til sik (215:24)
- A: Mit i trägardhin stodh en mykith högh gran. (177:28)
 B: Ther j blandh stodh en gran stor (180:28)

2. Parallellstället A / C

Mellan den äldsta och yngsta texten kan man finna endast en någorlunda identisk existentialsats:

- A: Tha dagher war. tha stodh kesaren op. [...] oc badh them fördärffwa sin son. (136:14)
 C: Om morgonen thaa dager wart lath kesaren aather föra sin son j döden (238:3)

3. Parallellstället B / C

- B: EN byman war j Rom han haffde ena skatu som kunne tala (199:21)
 C: thz war en man j rom han hade ena skrika then lärde han tala (244:17)

I sammanlagt 20 fall av 27 har parallellsatserna likadan ordföljd, dvs. inversion. Den mest intressanta undantaget i detta avseende är de existentialsatser, där inversion i A konsekvent motsvaras av rak ordföljd i B. Endast i parallellstället A/C kastar det formella subjektet om konstituentföljden; det må märkas att det formella subjektet förekommer endast i den yngsta skriften, medan den äldre föredrar rak ordföljd. Artikelbruket är långt utvecklat i alla tre texterna. Det egentliga subjektets placering tycks inte påverka användningen.

4.2. Karl Magnus -sagan (D4 och Ask)

De två parallella avskrifterna av KMS har tillkommit med ungefär 70 års mellanrum (D4 på 1430-talet och Ask 1492). Källspråket för de svenska bearbetningarna är norska; sagan har ursprungligen författats på franska. (Se II:1.2 ovan)

D4 och Ask kan tack vare den enhetliga stilen utan svårighet läsas som varianter av en och samma skrift, vilket inte var fallet hos Svm ovan. Detta torde bero på åtminstone deras icke fragmentariska framställning och samma källspråk.

Den nära samhörigheten syns även hos de 38 existentialsatserna i D4 och 37 i Ask; 34 av dem finns med i båda skrifterna. Resten är omskrivningar, som inte är existentialsatser eller saknas helt i den andra texten. Av de fyra markörerna är ordföljden i de parallella satserna alltid densamma, likaså sammanfaller oftast även artikelbruket och verbinkongruensen. Formella subjekt påträffas ej.

Parallellställena mellan D4 och Ask är:

D4: j the kirkio standa tolf stola (251:13)

Ask: J the kirkio standa xij stola (292:4)

D4: Tha kom löpande en iwdhe (251:17)

Ask: tha kom ther löpande en jude (292:8)

D4: en stolpe stodh vnder hallene (253:32)

Ask: en stolpe stod vndi hallene (294:16)

D4: Om then stolpan stodho hundradha sma stolpa alle aff gull (254:2)

Ask: vm stolpan then stodo hundrada smastolpa (294:18)

D4: oc bläste wädher vnder hallene. oc op i stolpane (254:6)

Ask: ok bläste wädher vndi hallena (294:21)

D4: Nw kom wädher hwast aff hafwith (254:11)

Ask: Nw kom wäder hwast aaf hawit (294:26)

D4: ther waro tolf sänga göra alle aff ere. (255:2)

Ask: ther waro xij sänga göra alla aff eer (295:16)

D4: J thz herbärghith war en stolpe aller hol innan (255:6)

Ask: J the härberge war en stolpe aller hol jnnan (295:20)

D4: enkte skal pa mik qwart wara eller synas (257:11)

Ask: enkte skal aff mik qwart wara elelr synas (297:20)

- D4: ey skal annar nidher falla (257:31)
 Ask: ey skal annar nidher falla (298:7)
- D4: os skeer annath än got (259:9)
 Ask: os skal annat än got hända (299:14)
- D4: Ängin last skal thik här tima pa mina weyna (260:17)
 Ask: engin last skal tik tima a mina wägna (300:20)
- D4: fyra fampna fiol nidher aff mwrenom (261:12)
 Ask: fyra fämpna skal nidherfalla (296:26)
- D4: mik skulde swa mykith meen aff idher wardha (261:19)
 Ask: mik skulle swa mykit meen aff idher warda (301:19)
- D4: i thre dagha waro ther fyra thusand kompne i et land (266:11)
 Ask: iij dagha wore ther iij hundrath män i landh (306:8)
- D4: Nw ganger en konunger fram som heter korsablim (266:32)
 Ask: Nw gongher ffram en man som hether korsablins (306:30)
- D4: Nw kom en konung som heter korsablim (271:5)
 Ask: Nw är konung en konung som heter korsablim (271:5)
- D4: ängin kom honum aff sinom stadh (273:28)
 Ask: engin kom honom w sadle sinom (314:25)
- D4: Nw är ophoff at andre striidh (274:8)
 Ask: Nw är vphoff at andre strid (315:3)
- D4: Nw är framme en höffdhinge annan wägh som heter waldabris (275:8)
 Ask: Nw är framme en höfdinge annan wäg som heter waldabris (315:32)
- D4: Mykin skadhe är äpter tholkin man (275:15)
 Ask: Mykin skadi är äpter tolkin dräng (316:7)
- D4: i framgange thera fiollo marghe cristne men. (277:19)
 Ask: j framgange thera fiollo mange cristne (318:9)
- D4: ey war ater meer än siw hundrath cristne men (277:20)
 Ask: ey war ater vtan siw hundrada cristne men (318:10)
- D4: Nw är ater margh hug oc stoor (278:14)
 Ask: Nw koma mang hug ok stor (319:2)

- D4: Nw war enkte ater meer aff frankis mannom än roland (281:19)
 Ask: Nw war enkte ater af frankmannom meer en roland ok torpin ärkebiscoper (321:29)
- D4: Nw ridhu fram fyra hundradha blamen mote them twem (281:23)
 Ask: Nw ridu fyra hundrad blamen mot them (322:1)
- D4: ängin man war ther (284:26)
 Ask: engin man war ther (324:30)
- D4: Nw bars honum fore annar dröm (286:12)
 Ask: Nw bars for han annar drömber (326:14)

I följande parallellställe skiljer satserna åt i fråga om verb(in)kongruens:

- D4: tha giordhis stoor iärtekne fore the hälghadoma skuld (253:7)
 Ask: tha giordos jertekn for hälgedoma skuld (293:25)

I stort sett är artikelbruket ytterst enhetligt i texterna. Endast en gång saknar satsen i Ask artikel, medan D4 har den. Det må märkas att artikeln saknas i den yngre texten:

- D4: tha mon börias en annor stridh. (277:26)
 Ask: tha mon börias annor strid (318:16)

Varken D4 eller Ask har artikel i följande existentialsats:

- D4: oc komber hardh stridh. (278:14)
 Ask: ok wardher strid hard (319:3)

I de övriga fallen gäller skillnaderna ledföljden inom subjektsfraser; D4 ordnar leden på nusvenskt vis, medan Ask föredrar att placera artikeln efter huvudordet:

- D4: Här ligger en stoor gulball. (256:12)
 Ask: här ligger gulbalder en stoor (296:23)
- D4: Aff africa lande kom en konung som het malleus (275:23)
 Ask: Aff affrica lande [kom] konung en som het malleus (316:14)
- D4: Nw är äpter en man han heter langaliiff mz tolff hundradha blamannom (280:19)
 Ask: Nw är äpter man en som heter langalif mz tolf hundrada blamannom (321:1)

5. Sammanfattande diskussion av DEL II

5.1. Existentialsatsmarkering i yngre fornsvenskan

Syftet med diskussionen ovan har varit att följa den fortsatta framväxten av de i kapitel 3 definierade fyra markeringssätten i yngre fornsvenskan och ta fram centrala utvecklingsdrag angående dem. Beskrivningen utgår från ett material på 1928 belägg.

Längs analysen i kapitel 1 har den äldre perioden kontrasterats markör för markör mot de motsvarande yngre förhållandena. Skillnaderna i sin helhet åskådliggörs i följande tabell:

STILART	Art/sg.	FS	INK	RAK	INV	NAK
Rel. prosa ä.	16,7	0,6	5,8	30,4	70,9	0,1
Rel. prosa y.	65,6	9,5	5,9	27,6	72,3	0,1
+ / - % i y.fsv.	+48,9	+10,1	+0,1	-2,8	+1,4	-
Profan prosa ä.	1,6	0,2	4,2	20,0	78,4	1,6
Profan prosa y.	40,9	1,8	8,6	27,9	72,1	-
+ / - % i y.fsv.	+39,3	+1,6	+4,4	+7,9	-6,3	-1,6
Poesi ä.	38,1	1,5	17,7	45,0	55,0	-
Poesi y.	35,2	5,5	16,0	37,1	62,9	-
+ / - % i y.fsv.	-2,9	+4,0	-1,7	-7,9	+7,9	-

Tabell 63. Förekomsten av de fyra markörerna i ä. och y. fsv.

A. *Ordföljd*

Av de fyra markörerna är ordföljden den mest oföränderliga. Detta har tidigare tolkats bero på att ordföljden är ett textuellt drag, varför den är mindre utsatt för variation än de syntaktiska markörerna.

Intressant i detta sammanhang är att se i vilken grad naken inversion förekommer. Den redan i äldre fornsvenskan marginella ordföljdstypen har ännu färre belägg i det

yngre materialet, endast ett. Egendomligt nog påträffas detta i religiös prosa, som i ä.fsv. hade minst förekomster jämfört med profan prosa och poesi.

B. *Obestämdhet och artikelbruk*

Det genomsnittliga bruket av obestämd artikel ökar markant i både religiös och profan prosa. Frekvensen är dock inte lika hög i alla prosatexter. Det behöver inte heller betyda att artikelbruket är identiskt med nusvenskan, om ock det i flera texter är det; t.ex. i Ox saknar sådana subjekt som *lilia*, *gästa hws*, *sten* och *säng* artikel.

En faktor bakom variationen torde helt enkelt vara proportionerna mellan å ena sidan ämnesord/abstrakter och å den andra konkreta delbara substantiv som subjekt; den förra gruppen får aldrig artikel. En annan faktor är källspråket; i religiös prosa har de översatta texterna klart högre andel artiklar (Ox 60,5%, ST 85,2%⁸⁷, BJ 60,0% av sg.) än den återöversatta BU (31,4% av sg.). Även tillkomsttiden verkar bidra till användningen; Ox och BU håller på att övergå till artikelbruket, medan ST och BJ går ett steg före i utvecklingen.

Samma tendens syns om ock litet svagare i profan prosa. Här får artikelordet dessutom en ny funktion vid sidan av den ursprungliga; i den äldre fornsvenska laglitteraturen hade artikelord endast räknande funktion, men i yngre profan prosa fungerar det huvudsakligen som obestämd artikel.

Den poetiska litteraturen är den enda av de tre stilarterna som kan sägas använda artiklar i nusvensk utsträckning. Detta var ju fallet redan i äldre fornsvenskan. Antalet obestämda artiklar minskar litet, vilket kan bero på den respektive versrytmens krav. En anledning till ett så stabilt artikelbruk kan också vara att stilartern nått en balans i referensmarkeringen av artikellösa och artikelförsedda subjekt relativt tidigt jämfört med de andra genrerna och stannat på den maximala nivån.

C. *Verbinkongruens*

Antalet inkongruenta existentialsatser ökar mest i profan prosa om ock det fortfarande är som lägst där. I y.fsv. börjar det i alla fall närma sig de andra stilarterna. Eventuella faktorer som kan ligga bakom ökningen är själva texttypen och tillkomstspråket. Det ä.fsv. materialet består av endast laglitteratur, som är författad på svenska. De y.fsv. texterna är av mer ledig karaktär och de härstammar från latinet. Ökningen i religiös prosa och minskningen i poesi är obefintliga.

87 ST har översatts från lågtyska, vilket betyder att det fanns artiklar redan i källspråket.

D. *Formellt subjekt*

Formellt subjekt är vid sidan av artikelbruket den markör som börjar inskjutas i existentialsatser i allt högre grad. Något överraskande är att bruket är vanligast i religiös prosa och inte i poesin. Även skillnaden mellan religiösa och profana prosatexter är stor, trots att texterna i dem är i stort sett översättningar från samma språk. Bland de religiösa texterna har den återöversatta BU minst formella subjekt, dvs. bara ett (0,3%), medan de andra översatta texterna har 3%-19,8%. Den låga frekvensen i poesin kan vara resultat av versrytmens krav.

5.2. Existentialsatsnormen i yngre fornsvenskan

Den äldre fornsvenskan uppvisar fyra strukturellt olika existentialsatstyper av vilka endast den predikatinledda är främmande för nusvenskan. Den syntaktiska indelningen baserade sig på ordföjd samt förekomsten av adverbial och formellt subjekt. Det yngre fornsvenska materialet kan enligt dessa kriterier indelas i följande slags existentialsatser:

	BELÄGG	%	EXISTENTIALSATS
1.	1253	65,0	Advl + V _{INTR} + S _{INDEF}
2.	471	24,4	S _{INDEF} + V _{INTR} + Advl
3.	94	4,9	DET + V _{INTR} + S _{INDEF} + (Advl)
4.	84	4,3	S _{INDEF} + V _{INTR}
5.	25	1,3	IO + V _{INTR} + S _{INDEF}
6.	1	0,1	V _{INTR} + S _{INDEF} + Advl

De sex grupperna överlappar strukturellt i viss mån; existentialsatserna inledda med adverbial (1) och indirekta objekt (5) har identisk uppbyggnad. På samma sätt är existentialsatserna med slutfältsplacerade adverbial (2) och de utan adverbial (4) varianter av samma struktur. Om vi sammanfogar dessa strukturer får vi exakt samma existentialsatstyper som i äldre fornsvenskan:

	BELÄGG	%	EXISTENTIALSATS	Ä.FSV. %
A.	1278	66,2	Advl + V _{INTR} + (DET) + S _{INDEF}	69,4
B.	555	28,8	S _{INDEF} + V _{INTR} + (Advl)	29,4
C.	94	4,9	DET + V _{INTR} + S _{INDEF} + (Advl)	0,6
D.	1	0,1	V _{INTR} + S _{INDEF} + Advl	0,6

Satstyperna är desamma som i äldre fornsvenskan⁸⁸, men deras inbördes proportioner har förändrats. Den inverterade A-typen har minskat något, likaså den raka B-typen. Däremot börjar existentialsatserna med ett formellt subjekt förekomma oftare; deras frekvens kan ha stigit på bekostnad av A-typen, eftersom båda typerna placerar subjektet sist i slutfältet.

C-typen, som omfattar så gott som alla formella subjekt i materialet, konstrueras i regel utan adverbial (DET + V + S). När växer den adverbialförsedda varianten fram? Det ligger nära till hands att här dra den slutsatsen som Wessén har framställt: ”Ordföljden är det primära, det-konstruktionen är en följd av inversionen. I nsv. förekommer icke naken inversion i narrativ sats; den täckes genom det formella ‘det’ (1965, 64)”. Detta innebär att den ursprungliga nakna konstruktionen redan i fornsvenskan börjar inledas med en formell det-konstituent, vilken hade samma effekt på satsen som det initiala predikatet. Man kan tänka sig att *det* så småningom tog över hela denna introducerande funktion och DET + V + S + Advl växer fram senast då.

6. Sammanfattning⁸⁹

Existentialsatsens främsta uppgift är att uttrycka ett subjekts antingen begynnande, pågående eller upphörande samt alternativt nekade existens och sålunda införa det nya subjektet i textsammanhanget. Detta gör att satstypen förutom de grundläggande syntaktiska kriterierna även kräver en textuell aspekt för att vara tillfredsställande definierad. Därför har en textlingvistisk syn valts till grund för undersökningen. Den består av existentialsatsens syntaktiska struktur och informationsstruktur.

88 I ä.fsv. har en e-sats av typ A ett formellt subjekt inskjutet: Advl + V + DET + S.

89 Jag hänvisar till en mer detaljerad sammanfattning angående de analyserade obestämdhetsmarkörerna efter huvuddelarna I och II.

Subjektet som bärare av ny information är den mest bestämmande egenskapen hos existentialsatserna. Införandet av ett obestämt subjekt förutsätter omorganiseringar inom satsen, dvs. vissa markörer som signalerar subjektets status. I detta avseende ger en studie av existentialkonstruktionerna ett tvärsnitt av en del stora förändringar och grammatikaliseringsprocesser i svenskans förflutna. Här tangerar man sådana centrala problemfält som framväxten av motsättningar i speciesangivning och däribland etableringen av artikelsystemet, användningen av verbinkongruens samt det tilltagande bruket av formella subjekt. Denna undersökning har koncentrerat sig primärt på att beskriva dessa företeelser i äldre fornsvenskan och på så sätt definierat de äldre fornsvenska existentialsatstyperna. Deras utveckling har följts vidare i yngre fornsvenskan.

Sätten att markera indefinita subjekt är många och markeringsfunktionen kan ålaga olika moment i en sats. I denna undersökning har analyserats fyra centrala markörers roll som angivare av obestämdhet och indefinitet: ordföljd, artikelbruk, verbinkongruens och formellt subjekt. Att just dessa har valts till forskningsobjekt utesluter inte eventuella andra markörers medverkan. De fyra markörerna är med p g a att de ofta kännetecknar nusvenskans existentialsats och har av äldre språkhistoriker (främst Wessén) ansetts ha relevans i obestämdhetsangivning.

Distributionen av markörerna har kartlagts med hjälp av en insamlad korpus på 3382 fornsvenska existentialsatser. Materialet omfattar tre genrer: religiös prosa, profan prosa och poesi. Här ingår både inhemska och översatta litteratur. På grundval av materialet har man kunnat skilja mellan fyra fornsvenska existentiella satsstrukturer:

A.	2288	67,6 %	Advl + V _{INTR} + (DET) + S _{INDEF}
B.	983	29,1 %	S _{INDEF} + V _{INTR} + (Advl)
C.	102	3,0 %	DET + V _{INTR} + S _{INDEF} + (Advl)
D.	9	0,3 %	V _{INTR} + S _{INDEF} + (Advl)

Satstyperna är desamma i äldre och yngre fornsvenskan. A- och B-typen verkar utgöra en stabil basis, när man uttrycker indefinitet; deras frekvens är så gott som oförändrad under hela den fornsvenska tiden. Även flera studier av existentialsatsen i nusvenskan ger i stort sett samma fördelning. Angående utvecklingen hos de andra typerna kan man emellertid spåra upp vissa tendenser. De predikatinledda existentialsatserna håller på att försvinna från språket, medan *det*-inledda existentialsatser redan i yngre fornsvenskan kan sägas utgöra en av huvudtyperna. Förekomsten av formella subjekt är först bunden till artikelsubjekt och inledande satsposition.

Förekomsten av D-typen, om ock marginell, gör att fornsvenskan använder tre sätt att fördröja ett nytt subjekt: 1) inleda en sats med ett adverbial eller ett indirekt objekt, 2) inleda en sats med ett formellt subjekt och 3) inleda en sats med predikatsverb. Jämfört med nusvenskan kan man konstatera, att möjligheten till variation med hjälp av ordföljd var större fornspråket.

Förhållandet mellan subjekt och ordföljd är beroende av subjektkonstituentens form. Ju tydligare subjektet är försett med indefinita markörer desto mindre roll spelar ordföljden. Sålunda väljer helt omarkerade subjekt helst slutfältsplacering, medan pronomen- och artikelsubjekten är minst ordföljdsberoende. Det konventionella sättet att organisera information, att skrida från gammalt till nytt, syns ändå hos varje subjektstyp; inversion är vanligast.

Obestämda artiklar förekommer i äldre fornsvenskan i religiös prosa och i poesi, men profan prosa (laglitteratur) har artikelordet endast i den ursprungliga räkneordsfunktionen. Bakom detta kan antas ligga flera faktorer. Den religiösa prosan innehåller endast översättningar och består av beskrivande och relativt konkret språk. Största delen av poesin är också översättningar och dessutom kan versformen tänkas tvinga in språket i ett visst mönster. Den ursprungligen på svenska författade laglitteraturen däremot representerar det mest ålderdomliga tillståndet i svenska skriftspråkets historia. Artikelbruket i den översatta litteraturen är inte heller ingalunda undantagslöst; det kännetecknas ofta av inkonsekvens och subjektfrasens oetablerade ledföljd.

Bruket av inkongruenta predikat är som störst hos mångledade subjektfraser, där alla eller åtminstone ett av delsubjekten står i singularis. Några gånger påträffas ett inkongruent, pluralt predikat i samband med ett singulart subjekt. Verbinkongruens och formellt subjekt verkar inte ha någon slags växelverkan. I y. fsv. minskar inkongruens litet i religiös prosa och poesi och ökar i profan prosa. Av de tre stilarterna kan endast poesin sägas använda inkongruenta predikat i betydande grad. Som helhet betraktat kan verbinkongruens inte påstås vara bland de mest betydelsefulla obestämdhetsmarkörerna i fornsvenskan.

Ännu glesare belagt är formella subjekt i äldre fornsvenskan. Där är deras roll nästan obefintlig med endast nio belägg, vilka alla förekommer i singulara existentialsatser. Av dessa ingår endast ett fall i inhemska originallitteratur (lagtext). I yngre fornsvenskan börjar frekvensen stiga snabbt och man kan till och med börja formulera vissa riktlinjer för användningen, närmast i religiös prosa samt i poesi, i vilka det påträffas tätast: *det* förekommer i singularis i samband med artikelförsedda subjekt och i pluralis vid numeriska subjekt, är satsinledande, används i regel vid vara-verbet.

8,2 % av materialet konstrueras utan adverbial. Dessa satser inleds antingen med egentligt subjekt, indirekt objekt, formellt subjekt eller predikat.

6.1. Hypotesernas hållbarhet

Som hypoteser längs arbetet har fungerat de sex påståenden som finns uppräknade under I:5.1.

Hypotes 1. *Naken inversion är en existentialsatsmarkör.*

Hypotesens validitet kan ifrågasättas. Det finns endast 10 (0,3%) belägg på naken inversion (dvs. i påståendesatser). Ändå är alla de påträffade påståendesatserna med naken inversion entydigt existentialsatser.

Hypotes 2. *Det formella subjektet kom att ersätta naken inversion i existentialsatser.*

Detta påstående verkar vara valid. Övergången från naken inversion börjar synas redan i de y. fsv. texterna; andelen formella subjekt ökar i varje stilart samtidigt som naken inversion har, om möjligt, ännu färre belägg än i ä. fsv. I varje fall kan existentialsatser med ett formellt subjekt definieras som en av huvudtyperna i yngre fornsvenskan. Dessutom kan antas, att formella subjekt började användas även på bekostnad av de andra existentialsatstyperna, varför det spred sig relativt snabbt. Att ersätta naken inversion var sålunda förmodligen inte det formella subjektets enda funktion; det har högst frekvens i översatt litteratur, varför det kan antas ha invandrat i svenskan från främmande språk.

Hypotes 3. *Obestämd artikel (en/ett) förekommer endast sporadiskt och i regel i andra funktioner än i nusvenskan.*

Detta stämmer för den ä. fsv. profana prosans vidkommande; i landskapslagarna används artikelord endast som räkneord. I all annan litteratur har det däremot både en räknande funktion och artikelfunktion. Även här förekommer det dock något ojämnt och bruket kan variera i alldeles identiska texkontexter.

Hypotes 4. *Verbinkongruens förekommer i samband med plurala existentialsatser.*

Hypotesen är valid i 114 existentialsatser (9,6% av pluralis) och kan sålunda inte betraktas som kännetecknande för hela den fornsvenska existentialsatsnormen. Utom att andelen i plurala existentialsatser är så liten, förekommer inkongruenta predikat även i samband med singulara existentialsatser (2/0,1%).

Hypotes 5. *Inversion är den dominerande ordföljdstypen p g a den traditionella uppfattningen om informationsstrukturen.*

Hypotesen är valid.

Hypotes 6. *Existentialsatsen behöver inte ha klart definierbara markörer; utan satsens existentialitet framgår ur den omgivande texten.*

Detta stämmer speciellt i äldre fornsvenskan. T.ex. i laglitteraturen kan man knappast tala om aktiv markering av obestämdhet, utan kontrasten mellan obestämda och bestämda referenter åstadkoms genom att endast markera de bestämda. Det är alltså fråga om automatisk obestämdhet (se termen I:1). Å andra sidan kan ordföljden i sista hand påstås markera obestämdhet om ingen annan markör gör det; ordföljd har tidigare i detta arbete definierats som textuell egenskap i existentialsatserna. Frågan lyder huruvida det i så fall alltid är inversion som anger obestämdhet.

LITTERATURFÖRTECKNING

*Excerperade texter**Äldre fornsvenska*

- Birg. aut.** = Heliga Birgittas originaltexter. SFSS 58. s. 73-83. Utg. av Bertil Högman. Uppsala 1951.
- BjR** = Bjärköa-rätten. SSGL V. s. 111-134.
- Bu** = Codex Bureanus. Ett forn-svenskt legendarium. SFSS 7: 1. s. 3-16, 17-31, 49-52, 54-5, 70-79, 99-103, 128-157, 165-210, 395-398, 401, 402, 414-422, 489-534. Utg. av George Stephens. Sthlm 184 7.
- DL** = Dalalagen. SSG L V. s. 3-66. Utg. av C.J. Schlyter. Lund 1841.
- EK** = Erikskrönikan enligt Cod.Holm. D 2 jämte avvikande läsarter ur andra handskrifter. Nytryck (med ett tillägg). SFSS 68. Utg. av Rolf Pipping. Holland 1963.
- Euf** = Eufemiavisorna. Se närmare Fl, Fr och Iv.
- Fl** = Flores oc Blanzatloor. SFSS 61. Kritisk upplaga. Utg. av Emil Olson. Nytryck. Lund 1956.
- Fr** = Hertig Fredrik af Normandie. Kritisk upplaga på grundval av Codex Verelianus. SFSS 49. Utg. av Erik Noreen. Uppsala 1927.
- FrÄVgL** = Fragment av Äldre Yästgöotalagen. Fornsvensk läsebok. s. 1-2. Utg. av Erik Noreen. 2.bearbetade upplagan. Lund 1962.
- FrÖgL** = Fragment av Östgöotalagen. Särtryck. SSGL II. s. 1-103 (den senare delen av SSGL II). Utg. Emil Olson.
- HL** = Helsingelagen. SSGL VI. s. 3-93.
- Iv** = Herr Ivan. SFSS 50 Kritisk upplaga. Utg. av Erik Noreen. Uppsala 1931.
- MB 1A** = Svenska medeltidens bibel-arbeten. SFSS 9: 1. Utg. av G.E. Klemming. Sthlm 1848.
- MB 1B** = Fem Moseböcker på fornsvenska enligt Cod.Holm. A 1. SFSS 60. Utg. av Olof Thorell. Uppsala 1959.
- SdmL** = Södermannalagen. SSGL IV. Utg. av C.J. Schlyter. Lund 1838.
- SmLKb** = Smålandslagens Kristnubalk. SSGL VI. s. 97-110. Utg. av C.J. Schlyter. Lund 1844.
- UL** = Upplandslagen. SSG L III. Utg av C.J. Schlyter. Sthlm 1834.
- VmL** = Västmannalagen. SSGL V. s. 69-239. Utg. av C.J. Schlyter. Lund 1841.

- YvgL** = Yngre Västgötalagen. SSGL I. s. 77-253. Utg. av H.S. Collin och C.J. Schlyter. Sthlm 1827.
- ÄvgL** = Äldre Västgötalagen. SSGL I. s. 3-70. Utg. av H.S. Collin och C.J. Schlyter. Sthlm 1827.
- ÖgL** = Östgötalagen. SSGL II. s. 1-232. Utg. av H.S. Collin och C.J. Schlyter. Sthlm 1830.

Yngre fornsvenska

- ApG** = Apostlagerningar. KL. s. 131-178. Se KL.
- BJ** = Barlaam och Josaphat. Prosadikter från Sveriges medeltid. SFSS 28. s. 3-107. Utg. av G.E. Klemming. Sthlm 1887-89.
- BU** = Heliga Birgittas uppenbarelser. Böckerna I-IV. SFSS 14. I och 2. bandet (s. 1-270). Utg. av G.E. Klemming. Sthlm 1857-60.
- HT** = Historia Trojana. En medeltidsroman om trojanska kriget. SFSS 29. s. 1-316. Utg. av Robert Geete. Sthlm 1892.
- Järt** = Järteckensbok. KL. s. 3-128. Se KL.
- KK** = Nya eller Karlskrönikan. Svenska medeltidens rim-krönikor. SFSS 17 :2. s. 1-330. Utg. av G.E. Klemming. Sthlm 1866.
- KL** = Klosterläsning. SFSS 22. ApG, Järt, Leg, Nik och VP. s. 3-419. Utg. av G.E. Klemming. Sthlm 1877,78.
- KMS** = Karl Magnus -sagan. Se KMSD4 och KMSAsk.
- KMSAsk** = Karl Magnus-sagan enligt Codex Askabyensis. SFSS 28. s. 290-328. Se Prosadikter.
- KMSD4** = Karl Magnus-sagan enligt Cod. Holm. D 4. SFSS 28. s. 249-288. Se Prosadikter.
- Leg** = Legender. I < L. s. 307-374. Se KL.
- Nik** = Nichodemi evangelium. KL. s. 377-419. Se KL.
- Ox** = Codex Oxenstiernianus. SFSS 22. Klosterläsning. Se närmare KL.
- PM** = Peder Månssons skrifter på svenska. SFSS 43. s. 3-588. Utg. av Robert Geete. Sthlm 1913-15.
- Prosadikter** = Prosadikter från Sveriges medeltid. SFSS 28. S. 113-245. Utg. av G.E. Klemming. Sthlm 1887-89.
- ST** = Siællinna throst. SFSS 59. Utg. av Sam. Henning. Uppsala 1954.
- SvmA** = Sju vise mästare A. SFSS 28. s. 113-174. Se Prosadikter.
- SvmB** = Sju vise mästare B. SFSS 28. s. 175-220. Se Prosadikter.
- SvmC** = Sju vise mästare B. SFSS 28. s. 221-246. Se Prosadikter.
- SK** = Svenska medeltidens rim-krönikor. Nya krönikans fortsättning eller Sturekrönikorna. SFSS 17:3. s. 1-230. Utg. av G.E. Klemming. Sthlm 1867, 68.
- VP** = Helga manna lefverne. KL. s. 180-304. Se KL.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Alving, Hjalmar 1916. Det grammatiska subjektets plats i den narrativa satsen i svenskan. Uppsala.
- Cederschiöld, Gustaf 1895. Om s.k. subjektlösa satser i svenskan. Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst och industri. s. 340-358.
- Dahl, Östen 1974. Topic-comment structure revisited. I: Dahl, Östen (utg.). Topic and comment, contextual boundness and focus. Papiere zur Textlinguistik 6. Hamburg. s. 1-23.
- Diderichsen, Paul 1946. Elementær dansk grammatik. København.
- Faarlund, Jan Terje 1978. Subject and Topic in colloquial Norwegian. I: Gregersen, Kirsten (utg.). Papers from the fourth Scandinavian conference of linguistics. Odense. s. 241-246.
- Falk, Cecilia 1993. Non-Referential Subjects in the History of Swedish. Uddevalla.
- Falk, Hjalmar 1923. Grammatikkens historiske grunnlinjer. Kristiania.
- Falk, Hjalmar & Torp, Alf 1900. Dansk-norskens syntax i historisk fremstilling. Kristiania.
- Fortelius, Bertel 1965. Historia Trojana eller Troya borgdzs chröneca. Studier över språk och stil i en svensk 1500-talstext. Borgå.
- Hakanen, Aimo 1972. Normaalilause ja eksistentiaalilause. Sananjalka 14:36-76. Suomen Kielen Seura. Turku.
- Hansen, Aage 1927. Ubestemt og bestemt substantiv. Köpenhamn.

Hesselman, Bengt 1927. Språkformen i MB1 eller fem Moseböcker på svenska. Tolkade och utlagde vid medlet av 1300-talet.

Hirvonen, Ilkka 1987. Konstruktionstyperna denne man och denne mannen i svenskan. En språkhistorisk undersökning. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 542. Studier i nordisk filologi. 69. bandet. Utg. genom Lars Huldén. Helsingfors.

Holmbäck, Åke - Wessén, Elias. Svenska landskapslagar. Tolkade och förklarade för nutidens svenskar. 1., 2., 3. och 5. serien. Uppsala 1933, 1936, 1940, 1946.

Häkkinen, Kaisa 1985. Yleisen kielitieteen peruskurssi. Turku.

Jespersen, Otto 1934. The Philosophy of Grammar. London.

Karlsson, Fred 1980. Johdatusta yleiseen kielitieteeseen. 3. painos. Vaasa.

Källgren, Gunnel 1979. Innehåll i text. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 11. Stockholm.

Larm, Karl 1936. Den bestämda artikeln i äldre fornsvenskan. En historisk-semologisk studie. Stockholm.

Leijström, Gunnar 1934. Om obestämda artikeln. Ett bidrag till nordisk språkhistoria. Nordiska texter och undersökningar 3. Uppsala.

Linell, Per 1984. Människans språk. En orientering om språk, tänkande och kommunikation. Upplagan 2:2. Lund.

Ljunggren, Ragnar 1926. Om den opersonliga konstruktionen. Uppsala.

Mattsson, Ola 1957. Helga manna leverne. Studier i den fornsvenska översättningen av Vitae patrum. Helsingfors.

- Noreen, Adolf 1904. Vårt språk V. Nysvensk grammatik i utförlig framställning. Lund.
- Olson, Emil 1913. Studier över pronomenet *den* i nysvenskan. Lund.
- Ottelin, Odal 1900. Studier öfver Codex Bureanus. Uppsala.
- Pipping, Rolf 1926. Kommentar till Erikskrönikan. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland. CLXXXVII. Helsingfors.
- Ronge, Hans H. 1957. Konung Alexander. Filologiska studier i en fornsvensk text. Uppsala.
- Sundman, Marketta 1980. Existentialkonstruktionen i svenskan. Meddelande från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut nr 57. Åbo.
- Sundman, Marketta 1987. Subjektval och diates i svenskan. Åbo.
- Sundman, Marketta 1977. Om utebliven subjektivering i svenskan. Nysvenska studier 57. Lund. s.150-161.
- Söderwall, K.F. 1884-1918. Ordbok öfver svenska medeltids-språket. Lund.
- Söderwall, K.F. 1914. Rättsuttryck i den fornsvenska pentateukparafrasen. I: Svenska studier tillägnade Gustaf Cederschiöld den 25 juni 1914. s. 419-429. Utg. genom Svenska modersmålslärarföreningens arbetsutskott. Lund.
- Teleman, Ulf 1974. Manual för grammatisk beskrivning av talad och skriven svenska. Lundastudier i nordisk språkvetenskap.
- Thorell, Olof 1951. Fem Moseböcker på fornsvenska. En språklig undersökning på grundval av de bevarade handskrifterna. Nordiska texter och undersökningar 18. Utg. av Bengt Hesselman. Uppsala.

Thorell, Olof 1982. Svensk grammatik. 2.upplagan. Stockholm.

Wallin, Isak 1936. Om det grammatiska subjektet. En semologisk och morfologisk studie. Stockholm.

Wallin, Isak 1953. Om det grammatiska subjektet som språklig upplevelse. Modersmåslärarnas förenings årsskrift 1953. Lund. s. 19-83.

Varho, Minna 1992. Infomation i text. En studie av subjektet i existentialkonstruktionerna i svenskan. En opublicerad pro gradu-avhandling. Institutionen för nordisk filologi vid Åbo universitet. Åbo.

Wellander, Erik 1923. Syntaktiska strövtåg. Nysvenska studier 3.

Wessén, Elias 1965. Svensk språkhistoria III. Grundlinjer till en historisk syntax. 2.upplagan. Stockholm.

Wessén, Elias 1968. Svensk språkhistoria I. Ljudlära och ordböjningslära. 8.upplagan. Stockholm.

Westman, Knut B. 1911. Birgitta-studier 1. Uppsala.

Wiik, Kalevi 1974. Suomen eksistentiaalilauseen ”subjekti”. Turun yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 13. s.1-27. Turku.

FÖRKORTNINGAR

Publikationer

LSNS	=	Lundastudier i nordisk språkvetenskap
MFÅ	=	Modersmåslärarnas förenings årsskrift
NS	=	Nysvenska studier
NTU	=	Nordiska texter och undersökningar
SFSS	=	Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet
SJ	=	Sananjalka
SNF	=	Studier i nordisk filologi
SSGL	=	Samling af Sweriges Gamla Lagar
SSLSF	=	Skrifter utg. av Svenska Litteratursällskapet i Finland
TYFLJ	=	Turun yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja

Övriga förkortningar

A	=	ett mittfältsplacerat allmänt satsadverbial
A ₁	=	ett slutfältsplacerat adverbial
Adj.	=	adjektiv
Adv.	=	adverb
Advl	=	adverbial
conf	=	confirmatio
ES	=	egentligt subjekt
e-sats	=	existentialsats
FS	=	formellt subjekt
Gen.	=	genitiv
GS	=	grammatiskt subjekt
indef.	=	indefinit
INK (ink)	=	verbinkongruens
intr.	=	intransitiv
INV (inv)	=	inversion
IO	=	indirekt objekt
N	=	negation
NAK (nak)	=	naken inversion
Num.	=	ett numeriskt uttryck
Ø	=	en tom konstituent
obest.	=	obestämd
pl (PL)	=	pluralis
PLa	=	en plural subjektsfras bestående av ett eller flera plurala substantiv

PLb	=	en plural subjektfras bestående av två eller flera samordnade singulara substantiv
PLc	=	en plural subjektfras bestående av både singulara och plurala substantiv
Pron.	=	pronomen
RAK (rak)	=	rak ordföljd
S	=	egentligt subjekt
S ₁	=	ett slutfältsplacerat nominalled
sg (SG)	=	singularis
V	=	finit verb
V ₁	=	infinit verb
y.	=	yngre
y.fsv.	=	yngre fornsvenska
ä.	=	äldre
ä.fsv.	=	äldre fornsvenska

BILAGA : EXCERPERAD LITTERATUR*Det äldre fornsvenska materialet⁷⁶**Religiös prosalitteratur***Birg.-aut. (6):**

73:2, 73:3, 73:4, 74:5, 74:8, 75:24.

Bu (89):

3:8, 5:28, 6:9, 7:7, 7:14, 13:20, 16:9, 18:13, 18:16, 20:13, 26:21, 28:17, 30:19, 51:14, 55:20, 56:2, 63:11, 64:22, 71:20, 101:7, 102:14, 130:8, 130:11, 135:21, 136:14, 136:19, 137:6, 137:13, 142:12, 142:20, 142:23, 144:23, 157:1, 157:2, 167:11, 167:21, 169:7, 171:3, 172:13, 173:21, 176:17, 176:24, 183:17, 185:1, 188:15, 190:1, 194:25, 196:7, 196:14, 197:6, 198:10, 199:5, 200:7, 200:10, 203:4, 208:9, 208:11, 402:1, 402:7, 414:11, 417:9, 417:12, 417:16, 418:8, 419:20, 419:23, 421:5, 490:5, 490:5, 491:5, 492:18, 493:3, 495:8, 496:8, 496:11, 496:15, 497:8, 505:19, 506:13, 507:17, 514:21, 522:2, 522:23, 523:8, 523:9, 526:29, 526:30, 529:7, 529:8.

MBIA (287):

8:3, 14:12, 15:1, 20:5, 21:2, 21:18, 35:2, 37:11, 38:26, 39:23, 39:30, 40:15, 40:16, 40:17, 52:14, 52:17, 57:26, 58:20, 58:25, 61:11, 63:13, 63:25, 65:5, 66:9, 66:25, 66:30, 67:2, 70:23, 78:30, 87:1, 87:30, 88:3, 88:14, 88:15, 88:22, 93:7, 93:7, 93:30, 93:31, 96:3, 96:10, 99:14, 101:5, 102:22, 104:9, 105:4, 107:25, 108:14, 109:8, 111:17, 116:6, 117:1, 118:12, 119:16, 119:24, 122:14, 122:19, 122:22, 122:28, 123:29, 124:14, 124:22, 128:1, 130:13, 138:16, 138:19, 138:28, 142:8, 143:2, 143:10, 143:30, 145:4, 146:2, 147:9, 155:5, 155:7, 155:17, 155:30, 156:1, 156:1, 156:8, 158:8, 158:14, 158:29, 162:30, 167:14, 168:10, 168:12, 168:18, 168:19, 170:1, 172:16, 175:11, 175:12, 180:8, 183:6, 183:8, 183:9, 183:20, 183:21, 183:22, 184:2, 185:16, 188:13, 188:22, 189:27, 191:15, 191:25, 192:5, 192:9, 192:11, 192:17, 192:25, 192:26, 196:7, 196:9, 198:8, 198:22, 199:4, 201:25, 204:26, 207:32, 209:13, 210:15, 210:17, 212:3, 212:4, 215:7, 218:19, 219:7, 220:7, 221:32, 224:1, 224:6, 226:14, 236:5, 236:16, 236:16, 236:17, 236:23, 237:2, 237:13, 237:25, 239:26, 239:26, 239:31, 240:1, 243:5, 249:?, 252:12, 255:7, 255:10, 255:13, 261:22, 261:23, 262:9, 264:2, 264:30, 268:32, 270:9, 270:13, 270:22, 275:16, 276:18, 277:11, 280:14, 283:30, 285:32, 288:23, 294:3, 295:5, 297:13, 298:22, 299:16, 299:19, 299:26, 300:27, 300:32, 302:16, 302:20, 304:5, 304:29, 304:30, 305:2, 305:6, 305:16, 306:11, 308:9, 311:9, 311:12, 312:24, 313:13, 313:14, 316:12, 316:30, 317:1, 318:22, 322:4, 322:30, 325:2, 325:16, 328:23, 330:23, 331:17, 331:20, 332:1, 338:19, 343:27, 351:16, 353:24, 354:25, 355:6, 356:20, 358:5, 358:16, 361:18, 363:6, 366:21, 367:32, 376:18, 376:25, 384:4, 385:17, 389:24, 389:31, 390:17, 390:24, 393:26, 394:3, 394:29, 395:11, 397:9, 400:20, 400:24, 405:16, 405:28, 408:3, 409:10, 413:18, 414:4, 415:21, 415:25, 417:3, 417:4, 417:17, 418:1, 419:24, 419:31, 420:1, 421:3, 422:16, 425:2, 428:26, 429:11, 429:27, 433:17, 445:2, 450:22, 453:3, 454:7, 459:10, 462:2, 465:9, 465:10, 470:21, 475:26, 476:4, 476:28, 477:5, 481:12, 485:31, 486:28, 488:11, 489:1, 490:21, 491:28, 490:29, 492:1, 492:3, 492:19, 492:27, 493:26, 493:31, 495:5, 497:2, 498:10, 503:22.

MBIB (312):

2:19, 4:15, 5:13, 6:17, 8:31, 11:22, 12:3, 13:15, 13:16, 15:6, 16:5, 16:14, 16:16, 16:27, 17:9, 21:30, 21:31, 22:14, 22:30, 22:31, 26:2, 27:33, 28:19, 29:32, 30:5, 30:19, 30:20, 30:20, 33:1, 33:22, 40:5, 40:8, 44:22, 45:11, 45:16, 47:12, 48:34, 49:10, 50:13, 51:9, 51:23, 51:27, 51:30, 54:32, 61:20, 68:8, 69:3, 69:7, 69:17, 69:18, 73:9, 73:10, 73:28, 73:28, 75:22, 78:6, 79:21, 80:32, 82:10, 85:6, 85:23, 86:11, 86:27, 87:7, 88:7, 91:30, 92:17, 93:20, 94:16, 94:23, 96:29, 97:2, 97:5, 97:9, 97:27, 98:6, 98:20, 98:27, 101:19, 103:18, 110:10, 110:13, 110:20, 113:7, 113:15, 113:29, 114:2, 115:14, 115:18, 116:5, 117:5, 119:21, 119:22, 119:28, 119:30, 120:7, 120:7, 120:9, 120:12, 120:14, 122:2, 122:7, 122:19, 125:20, 129:5, 129:27, 129:28, 129:29, 130:3, 130:3, 130:4, 133:4, 134:1, 134:2, 134:21, 140:2, 140:4, 140:5, 140:15, 140:15,

⁷⁶ Nummerkombinationerna hänvisar till *SIDA:RAD* i prosalitteratur (utom lagarna), *SIDA:FLOCK:LAG-BUD* i laglitteratur (utom FrÄVgL, FrÖgL, SmlKB och BjR) och till *VERSRAD* i poesi. Ett uteblivet lagbudsnummer (-) hänvisar till respektive flockets förord (präfatio).

140:16, 140:26, 141:31, 144:10, 144:16, 146:14, 146:24, 147:10, 147:13, 147:16, 147:19, 147:27, 150:18, 152:6, 152:17, 152:28, 154:31, 157:9, 159:26, 160:32, 161:24, 161:26, 163:3, 163:4, 165:16, 168:8, 168:9, 169:18, 171:4, 172:23, 172:26, 174:19, 177:12, 182:20, 182:27, 182:29, 182:30, 183:3, 183:11, 183:20, 183:30, 185:18, 185:19, 185:22, 185:24, 188:6, 193:4, 195:19, 197:27, 197:30, 202:26, 202:26, 203:10, 204:22, 205:13, 208:18, 209:17, 209:20, 209:28, 211:17, 212:13, 213:1, 215:19, 218:15, 219:35, 221:1, 222:3, 226:12, 227:5, 229:3, 230:4, 230:24, 230:28, 231:5, 231:28, 231:33, 233:6, 233:9, 234:15, 235:5, 235:6, 235:9, 235:13, 235:19, 236:10, 237:25, 239:34, 240:10, 240:13, 241:17, 241:34, 244:12, 244:27, 244:30, 246:11, 248:32, 249:22, 251:11, 251:23, 254:8, 255:28, 256:16, 256:18, 256:29, 259:2, 262:3, 266:19, 270:18, 272:19, 274:14, 275:7, 275:18, 276:21, 277:13, 277:22, 280:1, 281:10, 284:3, 285:4, 291:34, 292:7, 295:23, 296:27, 300:12, 300:19, 301:1, 301:7, 303:25, 303:33, 304:21, 304:33, 306:17, 309:10, 309:12, 313:5, 313:14, 315:6, 316:4, 319:16, 319:31, 321:3, 321:7, 322:7, 322:7, 322:19, 322:32, 324:15, 324:20, 324:21, 325:15, 326:18, 328:24, 331:16, 331:30, 332:12, 335:9, 341:17, 345:33, 347:32, 348:27, 352:34, 355:11, 357:32, 358:1, 362:12, 366:14, 366:22, 367:7, 367:14, 368:23, 370:26, 371:21, 374:19, 375:11, 376:16, 377:2, 378:1, 378:14, 378:21, 379:12, 379:16, 379:18, 379:31, 380:6, 380:10, 381:2, 381:6, 381:30, 382:5, 383:22, 384:21, 389:2.

Profan prosalitteratur

FrÄVgL (1):

1:5.

ÄVgL (17):

3:1-, 8:15:1, 8:18:-, 9:21:-, 10:1:2, 10:1:2, 11:1:2, 11:1:2, 13:5:5, 15:13:1, 33:4:1, 41:11:-, 45:8:-, 47:12:2, 48:14:-, 49:15:1, 64:4:1.

YVgL (35):

91:32:-, 111:73:3, 117:15:-, 122:3:-, 123:3:-, 123:3:-, 144:2:-, 145:3:-, 154:13:-, 185:20:-, 186:26:-, 187:27:-, 188:33:-, 189:36:-, 205:32:-, 208:43:-, 209:43:-, 209:45:-, 210:46:-, 221:28:-, 222:29:-, 225:2:14, 226:3:6, 228:6:-, 232:7:9, 233:7:11, 233:7:13, 233:7:13, 234:7:16, 235:7:18, 240:8:-, 242:11:1, 247:11:14, 251:13:-, 252:13:2.

ÖgL (103):

6:6:-, 10:10:-, 11:12:-, 11:13:-, 15:15:1, 15:15:2, 21:24:1, 21:25:-, 21:25:-, 25:30:-, 29:1:7, 30:2:-, 31:3:1, 31:3:1, 32:5:-, 33:5:-, 33:7:-, 44:32:-, 46:1:-, 46:1:-, 46:2:-, 50:4:-, 53:5:1, 54:7:1, 56:9:2, 56:9:2, 56:10:-, 58:11:1, 62:18:2, 66:1:-, 68:1:2, 68:1:4, 68:1:4, 71:7:-, 72:8:-, 72:8:1, 73:10:-, 74:12:4, 74:13:-, 75:13:2, 76:15:3, 77:15:4, 79:19:-, 88:32:4, 88:32:4, 104:14:1, 104:14:1, 104:14:1, 106:16:-, 106:16:-, 109:21:1, 110:24:-, 115:2:1, 115:3:-, 115:3:-, 116:3:2, 117:3:2, 118:6:-, 120:8:-, 123:10:3, 124:12:-, 125:14:-, 128:19:-, 145:14:2, 147:15:5, 151:22:-, 152:23:-, 157:6:3, 162:9:1, 162:12:-, 170:6:-, 182:23:1, 191:1:5, 191:1:6, 192:2:1, 193:3:-, 193:3:2, 194:4:-, 194:4:-, 194:4:1, 195:5:1, 196:6:1, 197:8:2, 203:11:1, 203:11:1, 204:13:2, 205:13:2, 205:13:2, 205:13:2, 205:14:1, 205:14:1, 207:17:-, 207:17:1, 215:28:-, 216:28:3, 216:28:4, 217:28:4, 218:30:-, 224:36:4, 225:37:-, 225:37:1, 227:41:-, 230:46:-.

FrÖgL (25):

1:12, 1:19, 2:13, 7:26, 23:21, 26:14, 35:12, 35:16, 42:29, 46:12, 46:28, 48:23, 56:20, 60:19, 72:18, 72:21, 72:23, 72:24, 73:3, 73:7, 87:26, 91:6, 91:23, 94:4, 95:3.

UL (126):

3:conf, 3:conf, 11:1:-, 18:3:-, 30:7:3, 32:7:7, 33:7:7, 36:8:1, 37:8:2, 37:8:2, 40:10:-, 42:11:2, 49:14:-, 52:14:1, 54:14:6, 56:14:7, 57:14:9, 58:14:10, 66:15:5, 75:18:-, 78:19:2, 89:4:-, 94:10:-, 95:10:2, 100:12:1, 103:1:-, 104:1:-, 104:1:-, 104:1:-, 104:1:-, 115:11:-, 115:11:-, 118:12:-, 118:12:-, 119:13:-, 135:6:1, 137:8:-, 138:9:1, 139:9:4, 140:10:2, 141:11:3, 143:12:3, 144:12:6, 144:12:7, 148:16:2, 148:16:2, 151:20:-, 152:21:-, 153:13:2, 154:13:3, 158:29:1, 158:29:1, 158:29:2, 160:31:-, 166:41:-, 166:41:1, 167:41:1, 170:44:2, 172:47:1, 183:4:-, 183:4:-, 183:4:-, 183:4:2, 187:7:2, 190:10:-, 195:15:2, 198:20:-, 199:20:1, 199:20:1, 201:21:-, 207:5:1, 207:5:3, 207:5:4, 210:9:1, 211:9:2, 217:2:1, 218:2:5, 219:3:-, 219:4:1, 220:5:2, 221:6:1, 221:6:1, 221:6:1, 223:6:3, 223:6:3, 225:7:5, 226:8:-, 227:10:1, 229:11:3, 230:12:1, 238:16:3, 239:17:-, 239:17:-, 240:17:3, 241:17:4, 242:17:5, 242:17:5, 242:17:5, 243:17:5,

243:18:-, 243:18:-, 243:18:, 244:18:1, 245:20:2, 246:21:1, 247:22:-, 247:22:-, 247:22:-, 248:23:-, 249:23:, 249:23:1, 250:23:5, 256:29:1, 259:1:1, 259:2:1, 260:3:-, 261:3:-, 262:5:1, 265:7:-, 265:7:-, 265:7:-, 269:8:5, 271:9:3, 276:1:-, 279:13:-

SdmL (48):

1:?:?, 35:15:-, 35:15:-, 49:5:-, 57:2:1, 59:4:1, 62:1:1, 63:3:-, 65:4:2, 65:5:-, 70:4:1, 74:8:1, 77:11:-, 78:12:1, 80:14:-, 81:15:-, 91:5:4, 91:6:1, 93:7:2, 93:7:2, 93:8:-, 93:8:-, 96:10:-, 96:10:-, 96:10:-, 96:10:-, 97:11:-, 98:11:1, 101:15:1, 105:18:-, 105:18:1, 111:20:5, 112:21:-, 112:21:1, 114:23:2, 119:27:-, 125:1:1, 141:8:-, 146:17:-, 150:21:1, 151:22:1, 158:30:-, 160:34:-, 169:12:1, 173:1:-, 174:3:-, 179:7:-, 184:1:1.

VmL (90):

85:5:2, 88:6:4, 90:7:1, 90:7:2, 91:8:-, 92:9:-, 93:10:3, 98:13:1, 100:16:-, 100:17:-, 104:22:-, 105:24:2, 109:24:14, 112:1:-, 113:2:2, 117:7:1, 117:7:3, 117:7:4, 118:7:6, 118:?:?, 118:?:-, 119:1:1, 124:8:, 125:8:2, 128:10:3, 128:10:3, 129:11:-, 129:11:-, 129:11:1, 130:12:-, 132:13:-, 133:15:-, 133:15:2, 134:17:-, 135:18:1, 135:18:3, 135:19:-, 136:20:-, 140:6:1, 142:8:-, 143:9:1, 144:9:7, 146:11:3, 146:11:3, 151:20:-, 152:21:2, 153:23:-, 156:25:-, 157:25:-, 179:13:1, 184:17:-, 186:1:-, 189:7:-, 192:12:1, 198:3:-, 198:3:-, 199:4:-, 199:4:1, 200:5:1, 200:5:1, 201:5:3, 202:5:5, 204:7:-, 206:10:-, 206:10:-, 207:11:3, 213:16:2, 213:16:3, 214:17:-, 214:17:-, 214:17:-, 214:17:1, 215:17:4, 216:17:5, 216:17:5, 216:18:-, 216:18:-, 217:18:-, 218:21:-, 218:22:-, 219:22:-, 219:22:-, 220:23:-, 220:23:3, 228:6:-, 228:6:-, 228:7:-, 231:12:4, 232:14:-, 234:17:-

SmLKB (6):

97:1, 98:4., 100:5., 103:2, 108:5, 109:14.

BjR (5):

119:2, 122:5, 122:5, 125:17., 126:20.

HL (22):

3:förord, 3:förord, 5:1:-, 14:17:-, 28:1:1, 34:11:-, 37:14:-, 38:15:-, 38:15:-, 38:15:-, 38:15:, 38:15:-, 38:15:-, 40:16:1, 43:1:3, 46:5:-, 49:14:1, 54:27:-, 56:31:-, 73:5:1, 75:9:-, 77:14:1.

DL (22):

6:6:-, 6:6:1, 7:7:-, 7:7:-, 12:2:5, 12:2:5, 13:2:6, 19:9:-, 26:1:-, 28:7:-, 32:19:1, 57:33:1, 39:38:-, 41:40:3, 42:42:-, 51:12:-, 59:1:-, 62:5:2, 62:5:4, 64:12:-, 64:12:-, 66:17:3.

Poetisk litteratur

EUF/(Fr) (71):

28, 73, 140, 156, 161, 169, 171, 200, 293, 354, 358, 366, 384, 386, 419, 431, 447, 450, 458, 507, 543, 589, 827, 859, 900, 1335, 1423, 1486, 1519, 1520, 1539, 1541, 1548, 1583, 1608, 1609, 1795, 1849, 1933, 1935, 1936, 1953, 1954, 1978, 2274, 2280, 2361, 2405, 2409, 2486, 2512, 2621, 2679, 2686, 2707, 2742, 2763, 2823, 2852, 2943, 2988, 2999, 3005, 3007, 3013, 3029, 3067, 3071, 3089, 3109, 3297.

EUF/Fl (39):

13, 29, 294, 607, 747, 750, 751, 752, 756, 792, 807, 836, 889, 972, 985, 995, 1005, 1007, 1015, 1019, 1025, 1031, 1045, 1071, 1073, 1113, 1115, 1127, 1159, 1161, 1162, 1163, 1175, 1270, 1423, 1706, 1720, 1756, 1879.

EUF/Iv (80):

17, 70, 79, 169, 171, 181, 185, 187, 216, 252, 270, 347, 361, 362, 365, 371, 375, 396, 415, 418, 419, 448, 636, 701, 705, 706, 720, 726, 774, 807, 1322, 1398, 1672, 1699, 1718, 1835, 1855, 1866, 1869, 1870, 1959, 2029, 2055, 2079, 2089, 2123, 2227, 2266, 2267, 2381, 2449, 2577, 2678, 2810, 2881, 3000, 3265, 3270, 3333, 3247, 3495, 3569, 3923, 3937, 3965, 4187, 4205, 4490, 4559, 4561, 4563, 4571, 4583, 4717, 4921, 5275, 5309, 5967, 6236, 6431.

EK (70):

48, 167, 189, 264, 403, 445, 448, 519, 520, 689, 714, 941, 1025, 1157, 1164, 1166, 1195, 1278, 1331, 1388, 1405, 1410, 1416, 1424, 1468, 1500, 1508, 1546, 1760, 1806, 1813, 1891, 1963, 2037, 2059, 2071, 2182, 2383, 2509, 2542, 2543, 2550, 2562, 2601, 2712, 2950, 3050, 3083, 3260, 3266, 3306, 3407, 3409, 3514, 3518, 3530, 3574, 3580, 3583, 3595, 3608, 3617, 3708, 3763, 3848, 4202, 4296, 4334, 4357, 4444.

*Det yngre fornsvenska materialet**Religiös prosalitteratur***Ox (266):**

3:4, 3:12, 4:4, 4:20, 4:30, 5:1, 5:20, 5:24, 6:2, 7:10, 7:15, 7:22, 8:3, 8:9, 9:12, 10:13, 11:2, 11:12, 12:8, 12:9, 13:12, 15:19, 17:23, 18:11, 21:4, 24:17, 24:24, 25:21, 28:7, 29:4, 29:27, 30:14, 31:1, 31:15, 33:8, 33:18, 38:24, 42:26, 43:1, 43:12, 45:8, 46:21, 47:27, 49:15, 51:14, 51:21, 51:24, 54:9, 54:9, 54:15, 54:18, 55:30, 57:12, 58:30, 61:6, 61:24, 62:17, 63:12, 64:2, 65:28, 66:14, 66:25, 66:27, 68:1, 70:6, 72:2, 73:9, 74:16, 76:5, 79:22, 81:2, 81:3, 85:29, 86:30, 92:20, 92:26, 93:1, 93:11, 99:23, 100:13, 101:4, 102:26, 104:19, 104:28, 106:16, 107:11, 109:11, 109:15, 114:26, 115:2, 115:6, 116:15, 121:20, 122:5, 123:7, 125:27, 126:2, 126:8, 126:14, 127:11, 127:24, 128:11, 128:13, 128:15, 131:21, 132:29, 133:3, 133:7, 135:5, 139:8, 139:9, 139:27, 140:7, 140:30, 141:15, 141:19, 144:14, 144:27, 144:27, 146:17, 147:7, 150:9, 151:7, 153:29, 155:27, 158:6, 160:2, 163:19, 164:9, 165:14, 166:7, 166:30, 169:20, 175:13, 182:9, 182:24, 183:19, 183:22, 183:23, 185:19, 186:26, 187:20, 189:23, 190:22, 191:4, 193:25, 195:8, 195:14, 195:17, 198:4, 198:6, 198:14, 198:20, 201:6, 202:15, 208:5, 211:15, 215:11, 216:13, 216:27, 217:22, 218:18, 220:14, 221:13, 222:18, 224:16, 225:6, 227:4, 231:15, 234:1, 234:7, 240:11, 240:19, 244:27, 245:27, 246:30, 247:28, 248:26, 250:19, 253:5, 257:23, 257:24, 257:26, 258:2, 258:30, 262:1, 265:14, 267:1, 271:23, 272:12, 272:12, 272:23, 272:25, 272:25, 279:9, 279:30, 280:28, 280:30, 282:3, 283:28, 284:14, 286:3, 289:17, 289:18, 290:8, 290:25, 291:24, 291:28, 294:26, 297:31, 302:4, 307:2, 307:4, 308:4, 308:21, 309:25, 309:32, 311:20, 313:22, 317:9, 317:22, 328:15, 330:15, 332:32, 337:24, 338:3, 338:10, 339:1, 342:2, 342:23, 351:11, 353:8, 353:19, 353:29, 358:32, 359:1, 359:5, 359:27, 361:5, 362:9, 362:22, 363:31, 364:8, 364:22, 365:29, 366:13, 366:20, 369:1, 369:1, 373:3, 374:12, 381:30, 387:16, 387:24, 387:31, 388:2, 388:6, 388:29, 391:29, 396:7, 402:15, 405:4, 409:4, 410:6, 414:30, 415:14.

BU (303):**1. boken (97):**

18:5, 22:21, 23:9, 24:21, 27:14, 30:7, 30:20, 33:11, 36:7, 40:26, 41:9, 41:18, 41:21, 41:22, 41:30, 42:6, 43:17, 44:6, 44:27, 45:4, 45:12, 46:7, 48:2, 51:14, 53: 6, 55:9, 55:17, 59:1, 61:5, 61:7, 66:10, 79:32, 80:1, 81:16, 81:18, 83:7, 83:16, 85:24, 86:4, 87:14, 89:6, 89:19, 90:21, 90:24, 90:26, 91:4, 93:10, 93:11, 93:12, 93:13, 94:9, 95:8, 95:31, 95:32, 101:19, 101:21, 108:8, 108:28, 109:1, 109:13, 111:9, 119:17, 128:21, 130:21, 131:8, 131:14, 131:18, 132:5, 136:16, 142:18, 142:19, 144:10, 145:31, 145:31, 146:5, 146:17, 146:30, 149:4, 152:4, 153:12, 160:13, 166:23, 171:24, 175:17, 176:20, 184:15, 185:14, 186:9, 186:19, 187:29, 196:32, 196:32, 197:29, 199:3, 199:29, 199:30, 210:13.

2. boken (45):

216:9, 222:4, 222:20, 227:8, 227:17, 228:27, 237:25, 243:11, 244:5, 245:32, 246:18, 246:20, 249:8, 249:12, 249:29, 256:16, 263:5, 263:9, 265:4, 268:29, 269:19, 270:14, 271:21, 271:26, 272:23, 273:2, 273:23, 274:8, 281:4, 281:8, 281:9, 281:25, 283:32, 286:27, 286:28, 287:14, 290:13, 290:20, 291:25, 293:15, 297:9, 299:8, 301:25, 302:4, 304:12.

3. boken (40) :

310:27, 311:1, 312:11, 313:17, 313:20, 317:23, 319:26, 321:18, 321:21, 325:7, 326:1, 328:22, 330:23, 333:10, 333:12, 337:7, 337:7, 337:30, 338:26, 339:21, 340:23, 348:31, 354:31, 363:16, 363:28, 371:22, 377:20, 377:20, 380:18, 384:25, 386:26, 387:6, 387:23, 389:10, 389:11, 392:18, 396:3, 396:27, 398:5, 399:25.

4. boken (121):

3:12, 3:16, 3:21, 5:9, 6:30, 11:7, 11:11, 11:14, 12:27, 13:1, 13:6, 13:32, 14:2, 14:6, 14:9, 14:12, 15:2, 15:12, 16:7, 16:10, 16:32, 19:19, 19:24, 19:28, 19:28, 21:29, 24:2, 24:19, 29:16, 31:12, 31:18, 36:20, 36:22, 41:27, 46:1, 48:7, 68:6, 68:20, 69:5, 69:21, 70:8, 70:9, 71:19, 72:24, 73:23, 79:4, 89:21, 89:21,

89:24, 89:25, 90:7, 90:24, 91:28, 92:14, 92:14, 96:21, 97:4, 100:7, 107:16, 109:8, 109:9, 109:18, 111:10, 112:25, 118:28, 125:4, 127:24, 128:27, 131:24, 133:18, 133:20, 135:20, 135:23, 139:6, 139:19, 143:1, 150:19, 151:18, 155:8, 155:11, 155:15, 166:11, 167:21, 170:31, 172:1, 172:16, 175:13, 175:25, 182:2, 182:26, 189:10, 190:15, 195:20, 196:23, 197:2, 200:28, 203:6, 204:13, 210:3, 211:11, 212:23, 213:6, 213:7, 218:2, 219:1, 222:18, 224:16, 224:17, 230:10, 233:16, 235:24, 238:14, 242:30, 252:13, 252:21, 253:14, 253:27, 253:30, 257:26, 265:30, 269:5.

ST (460):

2:13, 2:18, 3:8, 3:10, 3:13, 7:23, 9:30, 13:13, 13:15, 14:31, 14:19, 15:5, 15:20, 16:18, 17:21, 18:31, 18:33, 20:3, 21:28, 23:31, 24:10, 26:5, 27:5, 27:25, 33:29, 34:13, 34:20, 36:30, 37:8, 37:9, 37:27, 37:32, 39:12, 41:4, 41:28, 42:15, 43:19, 45:5, 45:8, 46:6, 46:6, 47:14, 48:11, 48:11, 48:19, 48:23, 51:19, 51:27, 52:8, 52:15, 54:21, 54:24, 55:19, 55:32, 56:19, 56:24, 57:8, 57:17, 58:13, 58:23, 58:25, 59:31, 60:12, 61:13, 62:18, 63:8, 64:21, 67:26, 70:34, 74:23, 81:1, 81:1, 81:9, 81:11, 85:12, 86:4, 86:19, 87:14, 87:15, 88:25, 90:27, 90:28, 91:31, 92:20, 93:25, 94:19, 94:23, 96:10, 98:30, 98:36, 99:13, 99:20, 101:2, 102:14, 103:19, 104:14, 105:4, 105:17, 105:19, 105:21, 105:27, 106:2, 106:6, 107:19, 107:24, 108:2, 108:24, 109:9, 110:19, 110:21, 110:28, 110:29, 110:30, 110:32, 111:1, 111:10, 111:14, 111:16, 111:18, 112:2, 112:20, 112:20, 113:10, 114:8, 114:16, 115:5, 115:12, 115:25, 116:3, 116:4, 116:6, 117:28, 117:30, 118:16, 118:23, 119:3, 119:14, 121:18, 121:20, 122:22, 123:13, 132:30, 140:22, 141:11, 142:1, 142:2, 146:12, 148:13, 148:15, 148:23, 148:24, 148:27, 150:20, 152:9, 154:14, 154:16, 154:17, 155:1, 155:9, 156:13, 156:16, 156:21, 157:5, 162:33, 166:1, 166:5, 166:7, 166:10, 166:10, 166:18, 167:12, 167:17, 167:21, 167:32, 168:11, 168:19, 168:21, 168:32, 172:9, 174:5, 175:1, 175:5, 175:25, 177:20, 177:28, 180:6, 181:14, 182:30, 183:25, 184:9, 186:15, 188:19, 191:7, 191:23, 191:24, 191:25, 192:4, 193:28, 194:9, 195:19, 195:24, 196:15, 196:20, 198:15, 199:13, 199:26, 199:28, 199:31, 200:4, 200:33, 201:3, 201:15, 201:22, 201:27, 204:19, 205:27, 206:10, 206:30, 208:10, 210:16, 211:28, 213:2, 214:2, 214:9, 214:24, 216:23, 216:26, 218:32, 218:33, 219:3, 220:2, 220:5, 220:20, 221:7, 221:11, 222:1, 222:26, 222:28, 223:10, 223:13, 223:30, 224:16, 225:5, 225:6, 225:10, 225:11, 226:1, 226:11, 226:19, 226:20, 226:20, 227:9, 227:10, 228:5, 230:18, 230:23, 233:22, 235:7, 240:6, 241:32, 242:20, 243:13, 243:27, 244:5, 244:33, 245:3, 250:4, 251:2, 252:31, 254:2, 255:15, 256:4, 256:19, 257:21, 258:6, 258:21, 258:24, 258:26, 260:14, 261:14, 261:15, 262:21, 262:21, 262:27, 264:14, 265:13, 266:25, 268:22, 270:26, 271:4, 271:13, 272:3, 274:30, 276:5, 277:8, 279:21, 279:28, 280:16, 280:17, 280:22, 280:24, 281:30, 282:12, 282:22, 283:28, 284:11, 284:20, 285:10, 290:1, 291:6, 291:7, 291:7, 291:8, 291:11, 291:18, 291:26, 292:9, 292:25, 293:25, 293:33, 295:17, 295:22, 295:23, 296:33, 297:25, 297:27, 298:26, 298:34, 302:13, 303:26, 305:17, 306:11, 306:25, 306:30, 306:34, 307:9, 307:13, 307:15, 307:22, 307:23, 307:27, 307:30, 307:32, 308:10, 308:11, 308:13, 308:16, 308:17, 308:24, 308:29, 309:16, 309:18, 309:20, 309:22, 310:16, 310:20, 310:29, 311:19, 313:8, 313:9, 313:13, 314:12, 315:6, 319:21, 319:23, 320:13, 321:10, 321:14, 321:24, 323:26, 326:20, 327:28, 328:1, 329:8, 329:9, 329:13, 331:20, 331:31, 332:29, 337:35, 338:30, 339:11, 343:29, 345:19, 346:13, 347:32, 348:9, 348:25, 349:29, 350:20, 352:11, 352:11, 352:14, 353:10, 354:5, 354:16, 354:25, 361:31, 362:31, 362:32, 363:3, 363:24, 364:5, 364:7, 364:13, 364:16, 364:23, 365:7, 365:9, 366:9, 366:20, 366:30, 366:31, 367:13, 370:7, 370:12, 372:1, 372:16, 372:32, 374:7, 375:17, 375:19, 375:28, 376:23, 377:1, 377:5, 377:6, 377:10, 377:26, 378:3, 378:9, 379:19, 379:27, 380:24, 380:35, 382:9, 382:13, 384:20, 384:23, 384:25, 384:26, 384:28, 384:34, 385:2, 385:5, 385:5, 385:8, 385:18, 387:7, 387:18, 387:27, 387:30, 387:31, 387:35, 388:25, 388:30, 391:4, 394:11, 399:26, 399:27.

BJ (51):

3:12, 3:20, 4:1, 7:1, 11:17, 11:20, 11:32, 12:6, 14:18, 15:9, 17:19, 22:22, 23:9, 25:18, 26:1, 26:14, 27:13, 27:25, 28:20, 28:22, 34:14, 35:1, 38:6, 41:15, 42:29, 44:13, 52:6, 56:10, 63:12, 64:2, 65:26, 66:23, 68:17, 73:3, 73:5, 73:16, 75:3, 76:4, 78:17, 79:29, 80:12, 80:28, 84:1, 85:25, 86:19, 88:20, 92:12, 93:23, 100:23, 106:22, 107:4.

Profan prosalitteratur

SvmA (47):

117:26, 127:12, 177:28, 117:31, 120:1, 122:18, 122:19, 122:21, 122:23, 124:13, 125:4, 127:9, 128:29, 131:1, 131:31, 132:5, 134:1, 135:2, 136:14, 137:6, 139:6, 140:25, 142:30, 143:5, 143:7, 144:1, 144:20, 147:9, 148:10, 150:19, 151:10, 153:19, 154:6, 155:4, 155:13, 157:13, 158:30, 160:4, 161:3, 162:1, 162:23, 164:20, 167:4, 167:26, 167:30, 168:15, 168:22.

SvmB (48):

175:2, 175:13, 176:17, 178:28, 180:26, 180:28, 180:29, 182:7, 183:25, 183:27, 185:2, 186:25, 186:28, 188:6, 189:7, 189:31, 191:4, 193:3, 194:20, 195:6, 196:19, 196:27, 197:24, 197:31, 198:3, 198:8, 199:21, 200:11, 200:12, 200:14, 201:10, 201:10, 201:19, 201:27, 202:15, 203:28, 203:29, 204:9, 204:16, 207:15, 207:17, 208:9, 208:29, 209:9, 215:10, 215:24, 216:18, 222:25.

SvmC (19):

224:24, 231:14, 231:16, 233:3, 235:2, 235:4, 235:21, 235:26, 237:1, 237:2, 238:3, 238:16, 241:27, 242:10, 242:19, 242:30, 244:17, 244:27, 244:30.

HT (205):

1:2, 2:9, 2:10, 2:13, 5:9, 5:12, 8:11, 8:14, 17:27, 18:12, 20:2, 22:14, 27:23, 28:6, 28:18, 28:18, 28:19, 30:15, 31:28, 32:14, 33:8, 33:10, 34:1, 34:9, 37:8, 37:11, 37:21, 37:22, 38:8, 38:22, 38:26, 38:27, 39:23, 40:7, 40:11, 40:13, 40:15, 46:20, 52:6, 52:19, 52:25, 58:8, 59:29, 60:12, 60:20, 60:21, 62:12, 65:20, 68:9, 71:3, 71:15, 73:27, 77:5, 78:26, 79:12, 82:8, 83:1, 83:26, 83:27, 85:4, 86:5, 87:8, 87:9, 87:14, 96:22, 97:2, 101:10, 101:15, 101:23, 101:26, 102:5, 102:6, 102:9, 102:12, 102:20, 103:2, 103:4, 107:19, 107:32, 108:19, 109:14, 109:18, 109:19, 109:29, 109:31, 110:6, 111:16, 112:23, 113:8, 114:30, 114:31, 115:11, 115:16, 120:8, 121:3, 121:26, 126:30, 127:12, 128:31, 130:16, 131:12, 135:23, 137:18, 139:18, 142:6, 152:4, 153:14, 153:27, 158:14, 163:4, 163:19, 171:19, 174:3, 174:5, 174:23, 176:32, 178:2, 178:3, 178:22, 179:24, 179:25, 183:20, 185:27, 187:11, 193:23, 193:24, 195:6, 196:10, 196:18, 202:1, 202:3, 202:29, 202:30, 203:14, 203:14, 205:5, 205:29, 205:29, 205:30, 206:8, 206:11, 206:21, 206:26, 207:31, 208:8, 208:10, 212:6, 213:5, 213:14, 214:17, 214:32, 217:6, 219:25, 220:5, 220:31, 222:9, 225:22, 226:1, 228:29, 229:3, 234:15, 235:4, 235:31, 236:32, 240:12, 241:7, 241:18, 243:14, 244:22, 253:22, 254:24, 256:11, 258:8, 260:13, 268:23, 271:6, 273:4, 276:11, 276:18, 278:1, 278:2, 279:5, 281:1, 281:2, 282:2, 289:32, 290:22, 292:18, 292:22, 292:26, 293:17, 294:27, 295:8, 296:6, 299:11, 299:13, 299:15, 299:25, 299:26, 299:27, 301:24, 306:18, 308:29, 309:5, 312:6.

PM (220):

9:16, 9:27, 10:8, 12:9, 13:12, 13:21, 13:23, 19:24, 21:22, 24:18, 29:17, 30:15, 32:30, 34:2, 37:3, 49:2, 54:16, 55:9, 55:12, 57:13, 59:26, 60:16, 60:21, 60:24, 60:29, 61:23, 63:4, 63:8, 63:12, 64:20, 64:27, 66:10, 68:2, 68:20, 69:6, 73:18, 74:13, 74:18, 76:23, 77:20, 77:61, 78:17, 84:26, 85:4, 85:22, 87:13, 88:8, 89:6, 91:2, 93:25, 101:18, 101:24, 102:18, 103:26, 105:9, 106:12, 108:3, 108:27, 109:10, 109:14, 120:31, 122:21, 123:26, 124:13, 125:14, 129:2, 131:5, 135:15, 135:21, 135:28, 137:27, 139:3, 139:8, 139:25, 143:21, 144:3, 147:15, 149:14, 150:14, 153:31, 154:14, 155:2, 155:3, 157:23, 158:20, 162:16, 164:30, 166:8, 166:10, 167:13, 168:7, 168:8, 168:16, 168:19, 168:24, 171:13, 171:19, 171:21, 171:28, 172:7, 173:19, 179:12, 183:16, 187:9, 192:4, 193:4, 193:9, 194:26, 195:5, 196:19, 196:21, 200:7, 200:17, 200:26, 202:3, 203:8, 207:2, 207:8, 207:11, 207:12, 207:13, 207:13, 208:4, 208:7, 208:10, 208:16, 208:17, 209:24, 216:9, 226:14, 228:30, 235:14, 235:24, 238:24, 241:1, 242:13, 244:24, 245:27, 248:22, 252:6, 254:1, 254:11, 255:27, 258:2, 258:5, 258:20, 260:20, 261:2, 264:20, 269:20, 269:20, 283:18, 284:12, 289:28, 292:7, 293:1, 293:5, 293:12, 294:19, 296:19, 297:1, 298:11, 298:13, 298:15, 299:14, 300:9, 300:29, 301:27, 302:14, 302:25, 302:26, 303:28, 304:15, 304:27, 306:28, 310:18, 311:10, 311:24, 312:3, 313:22, 314:14, 314:23, 315:16, 316:3, 317:3, 318:12, 318:13, 318:22, 318:25, 320:3, 320:11, 321:11, 321:29, 322:22, 322:26, 324:20, 325:31, 327:23, 327:28, 327:29, 328:11, 330:23, 332:3, 334:8, 336:1, 336:13, 336:29, 339:17, 341:11, 342:20, 343:26, 344:23, 345:14, 347:16, 351:23, 352:21, 360:21, 362:10, 363:4, 365:12.

KMS (Cod.Holm. D 4) (38):

249:1, 251:13, 251:17, 253:7, 253:32, 254:2, 254:6, 254:11, 255:2, 255:6, 256:12, 257:11, 257:31, 259:9, 260:17, 261:12, 261:19, 266:11, 266:32, 270:25, 271:5, 273:28, 274:8, 274:16, 275:8, 275:15, 275:23, 277:19, 277:20, 277:26, 278:14, 278:14, 280:19, 281:19, 281:23, 283:2, 284:26, 286:12.

KMS (Askabycodex) (37):

292:4, 292:8, 293:25, 294:16, 294:18, 294:21, 294:26, 295:16, 295:20, 296:23, 296:26, 297:20, 298:7, 299:14, 300:20, 301:19, 304:9, 306:8, 306:30, 312:8, 314:19, 314:25, 315:3, 315:32, 316:7, 316:14, 316:18, 317:12, 318:9, 318:10, 318:16, 319:2, 319:3, 321:1, 321:29, 322:1, 324:30, 326:14.

*Poetisk litteratur***KK (91):**

188, 257, 270, 292, 300, 448, 534, 657, 912, 1368, 1470, 1495, 1528, 1632, 1638, 1814, 1962, 2049, 2102, 2103, 2447, 2552, 2771, 2843, 2919, 2978, 3022, 3037, 3095, 3120, 3139, 3212, 3237, 3286, 3304, 3308, 3649, 3683, 3854, 3868, 3885, 3899, 4126, 4145, 4266, 4666, 4736, 4762, 4780, 4874, 5160, 5161, 5171, 5192, 5268, 5461, 5563, 5784, 5795, 6005, 6154, 6473, 6612, 6642, 7004, 7054, 7131, 7137, 7214, 7252, 7346, 7347, 7350, 7351, 7467, 7601, 7653, 7858, 7866, 7878, 7883, 8043, 8344, 8575, 8621, 8705, 8716, 8804, 8940, 9288, 9541.

SK (143):

123, 124, 125, 138, 236, 242, 243, 245, 257, 312, 362, 466, 513, 527, 528, 575, 613, 641, 644, 655, 682, 683, 787, 799, 833, 923, 991, 1019, 1053, 1057, 1078, 1098, 1129, 1157, 1172, 1239, 1280, 1312, 1565, 1594, 1640, 1675, 1759, 1844, 1861, 1990, 1998, 2016, 2096, 2112, 2227, 2230, 2283, 2292, 2300, 2328, 2332, 2364, 2371, 2749, 2810, 2914, 3106, 3156, 3226, 3337, 3369, 3386, 3391, 3394, 3401, 3405, 3453, 3477, 3490, 3499, 3502, 3509, 3513, 3596, 3661, 3666, 3774, 3861, 3950, 3975, 3993, 4007, 4051, 4132, 4169, 4405, 4454, 4457, 4461, 4488, 4591, 4605, 4606, 4705, 4709, 4751, 4753, 4807, 4810, 4812, 4829, 4831, 4837, 4879, 4895, 4900, 4966, 5087, 5109, 5214, 5220, 5315, 5324, 5378, 5399, 5416, 5428, 5488, 5596, 5633, 5641, 5691, 5714, 5815, 5865, 5867, 5872, 5875, 5878, 5914, 5963, 5988, 6038, 6234, 6298, 6298, 6415.